

GLOBAL DIALOGUE

9.2

3 numere pe an în 17 limbi

Despre sociologie
cu Nandini Sundar

Johanna Grubner

Transformări
și alternative

Matt Dawson
Rainer Rilling
Mateo Martínez Abarca
Abdelkader Latreche
Teresa Perez
Christopher Mabeza

In memoriam:
Erik Olin Wright

Michael Burawoy
Michelle Williams

Genul și inegalitatea
socială

Birgit Riegraf
Lina Abirafeh
Kadri Aavik
Liisa Husu
Blanka Nyklová
Margaret Abraham
Nicola Piper
Jeff Hearn

Sociologia din
Africa (de Sud)

Jeremy Seekings
Mokong S. Mapadimeng
Asanda Benya
Thabang Sefalafala
Marc C.A. Wegerif
Jabusile Madyazvimbishi Shumba
Alexia Webster
Edward Webster

Secțiunea deschisă

> **Populismul de dreapta din perspectiva
solidarității**

MAGAZINE

International
Sociological
Association
isa

VOLUMUL 9 / NUMĂRUL 2 / AUGUST 2019
<http://globaldialogue.isa-sociology.org/>

GD

> Editorial

Sociologii nu urmăresc doar să încurajeze discuții în cadrul disciplinei, ci sunt angrenați, de asemenea, în dezbateri publice și în controverse. În ultimul deceniu, Nandini Sundar, un renumit sociolog și activist indian, a contestat granița dintre mediul academic și activism, confruntând inegalitățile sociale din India prin acțiuni politice. În interviul de deschidere al acestui număr *Global Dialogue*, Sundar vorbește despre situația trecută și cea actuală a „războiului din Bastar” al Indiei și despre dificultatea de a fi un bun gânditor și un bun activist în aceste vremuri grăbite.

Prima secțiune a numărului curent, „Transformări și alternative”, debutează cu două texte care urmăresc reflecții sociologice asupra societăților alternative și asupra viitorurilor posibile prin intermediul istoriei sociologiei, punând accentul pe necesitatea ca acest tip de reflecție să îmbine critica sociologică cu ideile emancipatoare. Un text din America Latină evidențiază dificultățile politice cu care se confruntă o societate solidară și rolul conceptelor precum *Buen Vivir* [lb.rom. „*trai bun*”]. O contribuție din Qatar contrastează viitoruri posibile ale lumii arabe. Articole din Africa de Sud și Zimbabwe introduc cercetări empirice despre modul în care oamenii se confruntă cu schimbări majore din viața lor (în cazul acesta, cauzate de schimbările climatice) și despre obstacolele pe care le pot întâmpina schimbările care se doresc a fi aduse politicilor.

Erik Olin Wright, unul dintre cercetătorii a cărui viață și activitate au fost dedicate ideilor egalității, libertății și comunității, a decedat în ianuarie 2019. Cu el am pierdut un sociolog a cărui operă cu privire la clasă, Marx și „utopii reale” nu numai că a inspirat colegi din întreaga lume, dar și activiști care luptă pentru a construi o societate mai justă și mai democratică. Doi prieteni apropiați din diferite părți ale lumii aduc un omagiu vieții și activității sale.

În a doua secțiune a numărului curent, Birgit Riegraf, Lina Abirafeh și Kadri Aavik au invitat gânditori din întreaga lume să își prezinte cercetările privind relația dintre „Gen și inegalitate socială”. Articolele evidențiază diferite aspecte ale acestei relații, precum inegalitatea de gen în finanțarea cercetării dintr-o perspectivă europeană și una nordică, status quo-ul și

soarta studiilor de gen din Cehia, drumul și obstacolele inegalității de gen în regiunea arabă, precum și munca genizată în contextul asiatic. Articolele ne oferă o perspectivă asupra dezbaterilor despre progresul social sau despre reculul față de egalitatea de gen, inițiind astfel discuția asupra modului în care sociologia ca disciplină poate oferi soluții tangibile pentru egalitate și justiție socială. Contribuțiile din această secțiune indică necesitatea unei acțiuni sociale și necesitatea continuării luptei în scopul egalității de gen, pentru a deschide și mai mult calea către o societate egală.

Ca parte a atenției pe care o acordăm la nivel regional prin intermediul „Sociologiei din Africa (de Sud)”, primul articol evidențiază persistența sărăciei și a inegalității în Africa de Sud și formulează astfel un avertisment pentru întreaga Africă. Cel de-al doilea text discută popularitatea crescândă și controversele din jurul bisericilor carismatice din Africa de Sud, adresând lipsa de reacție a sociologilor cu privire la acest subiect. Următoarele două articole dezbate situația minerilor din Africa de Sud, unul dintre ele arătând cum retorica incluziunii intră în contradicție cu excluderea femeilor din îndeplinirea anumitor activități, în timp ce al doilea material prezintă un studiu etnografic al populației de culoare care se ocupa anterior cu mineritul și care este acum șomeră, arătând efectele șomajului asupra încrederii și stimei de sine. Ceea ce putem învăța de la muncitorii din Tanzania ne este adus într-un articol ce analizează sistemul alimentar din Dar es Salaam. Axându-se pe istoria din Zimbabwe, următorul material analizează modurile de acumulare și reproducere politică care au transformat și au susținut statutul prădător din Zimbabwe. Secțiunea se încheie cu un minunat eseu fotografic al Alexiei și al lui Edward Webster, aceștia combinând perspectiva istorică din Johannesburg cu fotografii remarcabile ale aceluia oraș care este construit pe aur.

Articolul inclus în „Secțiunea deschisă” a acestui număr examinează solidaritatea în vremurile de populism european de dreapta, abordând cazul Austriei și al Ungariei. ■

Brigitte Aulenbacher și Klaus Dörre,
editori *Global Dialogue*

> **Publicația *Global Dialogue* poate fi găsită în 17 limbi străine pe website-ul ISA.**

> **Propunerile de articole se trimit la adresa globaldialogue.isa@gmail.com.**

ISA International
Sociological
Association

**GLOBAL
DIALOGUE**

> Echipa editorială

Editori: Brigitte Aulenbacher, Klaus Dörre.

Editori asistenți: Johanna Grubner, Christine Schickert.

Editor asociat: Aparna Sundar.

Editori-șefi: Lola Busuttill, August Bagă.

Consultant: Michael Burawoy.

Consultant media: Juan Lejárraga.

Editori consultanți:

Sari Hanafi, Geoffrey Pleyers, Filomin Gutierrez, Eloisa Martín, Sawako Shirahase, Izabela Barlinska, Tova Benski, Chih-Jou Jay Chen, Jan Fritz, Koichi Hasegawa, Hiroshi Ishida, Grace Khunou, Allison Loconto, Susan McDaniel, Elina Oinas, Laura Oso Casas, Bandana Purkayastha, Rhoda Reddock, Mounir Saidani, Ayse Saktanber, Celi Scalón, Nazanin Shahrokni.

Editori regionali

Lumea arabă: Sari Hanafi, Souraya Mouloudji Garrouddji, Fatima Radhouani, Mounir Saidani.

Argentina: Alejandra Otamendi, Juan Ignacio Piovani, Pilar Pi Puig, Martín Urtasun.

Bangladesh: Habibul Haque Khondker, Hasan Mahmud, Juwel Rana, US Rokeya Akhter, Toufika Sultana, Asif Bin Ali, Khairun Nahar, Kazi Fadia Esha, Helal Uddin, Muhaimin Chowdhury, Md. Eunus Ali.

Brazilia: Gustavo Taniguti, Andreza Galli, Lucas Amaral Oliveira, Benno Warken, Angelo Martins Junior, Dmitri Cerboncini Fernandes.

Franța/ Spania: Lola Busuttill.

India: Rashmi Jain, Nidhi Bansal, Pragya Sharma, Manish Yadav, Sandeep Meel.

Indonezia: Kamanto Sunarto, Hari Nugroho, Lucia Ratih Kusumadewi, Fina Itriati, Indera Ratna Irawati Pattinasarany, Benedictus Hari Juliawan, Mohamad Shohibuddin, Domingus Elcid Li, Antonius Ario Seto Hardjana, Diana Teresa Pakasi, Nurul Aini, Geger Riyanto, Aditya Pradana Setiadi.

Iran: Reyhaneh Javadi, Niayesh Dolati, Abbas Shahrazi, Sayyed Muhamad Mutallebi, Vahid Lenjanzade.

Japonia: Satomi Yamamoto, Yuko Masui, Riho Tanaka, Marie Yamamoto, Shogo Ariyoshi, Kauzma Kawasaki, Sae Kodama, Koki Koyanagi, Tatsuhiro Ohata, Shunji Sugihara, Ryo Wakamatsu.

Kazahstan: Aigul Zabirowa, Bayan Smagambet, Adil Rodionov, Almash Tlespayeva, Kuanysh Tel, Almagul Mussina, Aknur Imankul.

Polonia: Jakub Barszczewski, Iwona Bojadżijewa, Katarzyna Dębska, Anna Dulny-Leszczynska, Krzysztof Gubański, Monika Helak, Sara Herczyńska, Justyna Kościńska, Agata Kukla, Adam Müller, Weronika Peek, Zofia Penza-Gabler, Jonathan Scovil, Agnieszka Szypulska, Aleksandra Wagner, Mateusz Wojda.

România: Cosima Rughiniș, Raisa-Gabriela Zamfirescu, Luciana Anăstăsoaie, Cristian Chira, Diana Alexandra Dumitrescu, Radu Dumitrescu, Iulian Gabor, Dan Gîțman, Alecsandra Irimie-Ana, Cristiana Lotrea, Ioana Mălureanu, Bianca Mihăilă, Andreea Elena Moldoveanu, Oana-Elena Negrea, Mioara Paraschiv, Codruț Pinzaru, Susana Maria Popa, Adriana Sohodoleanu, Maria Stoicescu, Cătălin Varzari.

Rusia: Elena Zdravomyslova, Anastasia Daur, Valentina Isaeva.

Taiwan: Jing-Mao Ho.

Turcia: Gül Çorbacıoğlu, Irmak Evren.

Reflecțiile asupra transformărilor și alternativelor la organizarea actuală a societății au fost dintotdeauna o parte fundamentală a gândirii sociologice, la fel cum sunt și cercetările empirice axate pe această temă. Materialele din secțiune prezintă o serie de idei teoretice și empirice pe acest subiect.

La scară globală, femeile încă reprezintă un procent dintre cei săraci și marginalizați. Articolele adunate în această secțiune dezbate relația dintre gen și inegalitate în diferite sfere – de la finanțarea cercetării, la neoliberalism și forța de muncă.

Această secțiune oferă o perspectivă teoretică și empirică din Africa de Sud, articolele cuprinse dezbătând nu numai această țară, ci și Zimbabwe și Tanzania, precum și Africa în ansamblu. Un eseu fotografic despre istoria din Johannesburg ne oferă o înțelegere vizuală a orașului.

Global Dialogue există datorită unui grant generos de la **SAGE Publications.**

> În acest număr

Editorial 2

> DESPRE SOCIOLOGIE

Păduri care ard: un interviu cu Nandini Sundar
de Johanna Grubner, Austria 5

> TRANSFORMĂRI ȘI ALTERNATIVE

O scurtă istorie a alternativelor sociologice
de Matt Dawson, Regatul Unit 8

Viitorul în curs de creație
de Rainer Rilling, Germania 10

Multiplele voci ale lui *Buen Vivir*
de Mateo Martínez Abarca, Mexic 12

Celălalt viitor al lumii arabe
de Abdelkader Latreche, Qatar/Algeria 14

Cum stigmatizarea constrânge politicile: Colectorii de deșeuri din Africa de Sud
de Teresa Perez, Africa de Sud 16

Adaptarea în contextul încălzirii globale: micii fermieri întreprinzători din Zimbabwe
de Christopher Mabeza, Zimbabwe 18

> IN MEMORIAM: ERIK OLIN WRIGHT

Erik Olin Wright: A Real Utopian
de Michael Burawoy, SUA 20

În amintirea lui Erik Olin Wright
de Michelle Williams, Africa de Sud 22

> GENUL ȘI INEGALITATEA SOCIALĂ

Punând în legătură genul și inegalitatea: o introducere
de Birgit Riegraf, Germania, Lina Abirafeh, Liban și Kadri Aavik, Finlanda 23

Provocările de genul în finanțarea cercetării
de Liisa Husu, Finlanda/Suedia 25

Contestând egalitatea de gen în Republica Cehă
de Blanka Nyklová, Republica Cehă 27

Persistență și schimbare: inegalitatea de gen în Statele Unite
de Margaret Abraham, SUA 29

Genul și inegalitatea în regiunea arabă
de Lina Abirafeh, Liban 31

Munca genizată și inegalitatea în contextul asiatic
de Nicola Piper, Regatul Unit 33

PIPS: Progresul social, câteva reflecții genizate
de Jeff Hearn, Finlanda/ Suedia/ Regatul Unit 35

> SOCIOLOGIA DIN AFRICA (DE SUD)

Sărăcie și inegalitate: Africa de Sud ca avertisment pentru Africa
de Jeremy Seekings, Africa de Sud 37

Penticostalismul și creștinismul charismatic din Africa de Sud
de Mokong S. Mapadimeng, Africa de Sud 39

Invadatorii spațiului: femeii-miner în subteran
de Asanda Benya, Africa de Sud 41

Efectele extra-economice ale șomajului
de Thabang Sefalafala, Africa de Sud 43

Cum să hrănești lumea: învățând de la Tanzania
de Marc C.A. Wegerif, Africa de Sud 45

Statul prădător din Zimbabwe: partidul, armata și mediul de afaceri
de Jabusile Madyazvimbishi Shumba, Zimbabwe 48

Jozi: orașul precar al aurului
de Alexia Webster și Edward Webster, Africa de Sud 50

> SECȚIUNE DESCHISĂ

Populismul de dreapta din perspectiva solidarității
de Jörg Flecker, Carina Altreiter, István Grajczar și Saskja Schindler, Austria 55

„Cel mai complicat lucru în perioade de criză este să ne amintim că avem și responsabilitatea de a continua să facem cercetare. Scriitura sociologică poate părea uneori un proiect personal care nu aduce beneficii decât pentru autor; uneori pare o activitate fără beneficii reale, în special dacă nu vorbim despre o cercetare inovatoare, dar la finalul zilei suntem plătiți pentru a aduce cât de puțină valoare adăugată.”

Nandini Sundar

> Păduri care ard

un interviu cu Nandini Sundar

Nandini Sundar este profesor de sociologie la Școala de Științe Economice Delhi, Universitatea din Delhi. Printre cele mai recente publicații ale sale se numără *Pădurea care arde: Războiul Indiei în Bastar* (Juggernaut Press, 2016; precum și ediția revizuită, *Pădurea care arde: Războiul Indiei împotriva Maoiștilor*, Verso, 2019); volumul editat *Triburile recunoscute și India lor* (OUP, 2016); *Războaie civile în Asia de Sud: Stat, suveranitate, dezvoltare* (co-editor cu Aparna Sundar, SAGE, 2014); *Inegalitate și mobilitate socială în India post-reformă*, Ediția specială a publicației Asia de Sud Contemporană (co-editor cu Ravinder Kaur, 2016). Alte publicații ale autoarei sunt *Subalterni și suverani: O istorie antropologică a Bastarului* (ediția a doua, 2007); este co-autor al volumului *Ramificații: Managementul pădurilor în India* (2001); editor al volumului *Elemente juridice: Resurse naturale, identitate și legislație în Jharkhand* (2009); co-editor al volumului *Antropologia Estului: Fondatorii sociologiei și antropologiei indiene* (2007). Sundar a fost editor al revistei *Contribuții la Sociologia Indiană* din 2007 în 2011 și a făcut parte din comitetele științifice a multiple reviste, instituții de cercetare și comisii guvernamentale. A primit premiul Infosys pentru Științe Sociale (Antropologie Socială) în 2010, premiul Ester Boserup pentru Studiul Dezvoltării în 2016 și, în 2017, premiul Malcolm Adiseshiah pentru contribuții semnificative în domeniul științelor dezvoltării.

Sundar a fost implicată în activism și litigii în sfera drepturilor omului încă din 2005. În 2011, Curtea Supremă din India a interzis sprijinul din partea statului pentru justițiarismul armat pe cont propriu, printr-o decizie de referință, Nandini Sundar vs. Statul Chhattisgarh. Serie în mod regulat în mass-media pe teme de problematice contemporane, iar textele sale sunt disponibile la adresa <http://nandinisundar.blogspot.com>.

În acest articol, ea este interviuată de către **Johanna Grubner**, doctorandă la Universitatea Johannes Kepler în Linz, Austria și editor asistent al *Global Dialogue*.

Nandini Sundar.

JG: Cartea dumneavoastră, *Subalterni și suverani: O istorie antropologică a Bastarului*, a fost publicată în 1997 și pune accentul pe istoria Bastarului în secolele XIX și XX. Ne puteți povesti despre cum a pornit acest interes și care a fost motivația pentru a vă plasa activitatea de cercetare în această zonă din centrul Indiei?

NS: Mi-am început doctoratul la finele anilor '80 în departamentul de antropologie al Universității Columbia, fiind inspirată de lucrările unor istorici marxiști precum E.P. Thompson și Eric Hobsbawm, precum și de antropologi specializați în economie politică precum June Nash și William Roseberry. În India, oamenii de știință dezbăteau la acel moment subalternă școală istorică. Știam deja că doresc să studiez colonialismul, expansiunea capitalului, rebeliunea țăranilor/ mișcările sociale contemporane,

însă a durat puțin până mi-am dat seama unde și cum. Am vizitat Bastarul în 1990 pentru prima dată – și am simțit că aveam acolo toate ingredientele necesare pentru doctorat – oameni generoși, mișcări sociale continue, un trecut revoluționar... și nimeni nu se ocupase din punct de vedere academic de această istorie.

JG: În cea mai recentă carte a dumneavoastră, *Pădurea care arde: Războiul Indiei împotriva Maoiștilor, discutați rezultatele cercetării din zona Bastar. Ne puteți descrie care este specificul conflictelor sociale și politice care există în zilele noastre în această zonă?*

NS: India centrală a fost exploatată intens pentru resursele sale forestiere și minerale în ultimul secol, acest process intensificându-se la începutul secolului XXI. Marile corporații au obținut permisiuni pentru exploatare minieră, ducând la mutarea comunităților locale și la apariția unor probleme serioase, atât sociale, cât și de mediu. Indivizii încearcă să opună rezistență la ideea de relocare printr-o serie de mecanisme. Unul dintre aceste mecanisme, prezent în ultimele decenii, este participarea în activități tip guerilă armată în cadrul Partidului Comunist din India (Maoist). Operațiunile de contrainsurgență ale guvernului au presupus un număr ridicat de crime extrajudiciare, o proliferare masivă a taberelor armate, precum și o militarizare puternică a teritoriului. În prezent, atât guvernul, cât și maoiștii sunt destul de intransigenți în ceea ce privește adoptarea metodelor armate, în ciuda faptului că ambele tabere declară că ar prefera un dialog real și pace, în interesul populației.

JG: În *Pădurea care arde* puneți sub semnul întrebării statusul și înțelesurile democrației și practicilor democratice din India, specificând că „India este o democrație cu toate instituțiile necesare (...) dar ceea ce doresc aceste instituții nu este neapărat ce ne-am așteptat”. Ne puteți explica această poziție?

NS: Elemente luate în mod tradițional ca fiind esențiale democrației, precum alegerile sau măsurile pentru bunăstarea populației, sunt adesea utilizate pentru a delegitimiza metodele alternative de protest, precum și forme de viață care nu se încadrează în viziunea statului în ceea ce privește dezvoltarea. Printre acestea se numără forme de co-existență cu pădurea, precum și cu o serie de practici artisanale de realizare a produselor. Chiar și în „perioadele obișnuite”, reprezentarea electorală este problematică din cauza inegalităților structurale sub umbrela cărora se regăsesc sumele enorme necesare pentru lupta electorală, relația dintre partide și companii, precum și încercarea de facilitare a unor forme de corupție. Utilizarea aparatului democratic ca instrument opresiv și nu de reprezentare este în mod special mai pronunțată în perioade de contrainsurgență sau conflict. Să ne gândim, spre exemplu, la situațiile în care, deși indivizii sunt obligați să voteze pentru a legitima ordinea politică, anumite partide și organizații sunt interzise. În India zilelor noastre, vedem că un segment semnificativ din media a

fost co-optat de către dreapta, funcționând mai degrabă ca o formă de propagandă a urii mascate drept naționalism. Instituțiile care susțin democrația, precum cele judiciare, sau autoritățile cu rol regulatoriu sunt din ce în ce mai golițe de putere. Politica democratică – prin aparența separării puterilor și consensului popular – funcționează drept limitare a posibilității de a căuta alternative creative.

JG: Conflictelor sociale și politice din Bastar implică statul, precum și alte grupuri politice și sociale ce prezintă diferite structuri și scopuri politice sau sociale. Ne puteți vorbi despre cadrul teoretic pe care vă bazați, despre abordarea empirică utilizată pentru a înțelege aceste diferențe, precum și de ce considerați că acestea [n.tr. cadrul teoretic și abordarea empirică] sunt utile?

NS: Baza structurii mele teoretice este una în principal marxistă. Cu toate acestea, în *Pădurea care arde* încerc să realizez o etnografie a democrației, făcând uz de diferitele aspirații pe care indivizii le aduc în acest proces, precum și de modul în care instituții precum media, sistemul judiciar sau partidele politice au formulat răspunsuri. Observăm cum impunitatea și precariatul sunt construite în tandem, dar și cum indivizii au o dorință puternică pentru a supraviețui, pentru a lupta. O critică implicită pe care trebuie să mi-o asum este aceea că am încercat să mă adresez unui public generalist. Alegerea metodelor și siturilor a fost determinată în mare parte de circumstanțe. De vreme ce am fost atât de implicată în sistemul despre care am scris – ca litigant împotriva încălcării drepturilor omului – anumite spații au fost mai dificil de accesat, precum lumea personalului din Poliție și din Securitate. Altele, precum procesul legal referitor la introducerea unui acțiuni de interes public în instanță și modul în care funcționează judiciarul, au fost accesibile pentru realizarea unui studiu aprofundat.

JG: Din experiența dumneavoastră, studiile sociologice de teren precum cel desfășurat în Bastar ne ajută să înțelegem mai bine structurile sociale ale conflictului? Și, dacă răspunsul este unul afirmativ, ne puteți spune mai multe despre câteva dintre elementele activității dumneavoastră pe care le considerați în mod special pertinente în analiza conflictelor sociale la nivel general, dincolo de contextul din Bastar?

NS: Există o legătură puternică între ceea ce se întâmplă în Bastar și situația globală, în special când ne referim la zone bogate în resurse naturale, cu o populație indigenă. Am învățat mult din surse precum literatura aferentă mișcărilor sociale și violenței statale din America Latină, studii privind contrainsurgența, utilizarea legislației de urgență în Regatul Unit, *hamletting*-ul [n.tr. izolarea, prin relocare forțată, a oamenilor din sate cunoscute ca având o prezență sau influență comunistă] strategic în Malaya, Vietnam etc.

Există multe modalități de a aborda un asemenea subiect și mă pot gândi la cel puțin trei volume alternative pe

care aş fi putut să le scriu: despre justițiarismul pe cont propriu și problematica autorității, calitatea de autor pe care o are, în mod indirect, statul, culpabilitatea individuală; despre legislație și aparențele sale trecătoare, precum și modul în care aceasta formulează statul; despre emoțiile contradictorii din jurul unui război civil. Mai mult, spre deosebire de situația excelentelor lucrări sociologice și antropologice referitoare la stânga armată din America Latină, nu deținem cercetări serioase despre mișcarea maoistă – care conține problematice precum schimbările aduse în raport cu distribuția terenurilor și cu economia locală agrară și politică. Cred că aceasta [n.tr. mișcarea maoistă] reprezintă un subiect ce merită să fie studiat.

JG: În contextul în care principiile democratice sunt contestate și drepturile de bază ale omului sunt încălcate, care considerați că ar fi responsabilitățile științelor sociale și, în special, a sociologiei ca disciplină?

NS: Cu toții avem multiple responsabilități – ca cetățeni, ca sociologi, ca pedagogi. Există momente în care simțim nevoia de a ne pune pălăria de cetățean – participăm la o demonstrație, semnăm o petiție, dăm mărturie într-o sală de judecată etc. În alte momente, responsabilitatea noastră față de studenți și colegi domină, iar activitatea academică intensă ne împiedică să ne dedicăm timpul altor tipuri de activități. Cel mai complicat lucru în perioade de criză este să ne amintim că avem și responsabilitatea de a continua să facem cercetare. Scriitura sociologică poate părea uneori un proiect personal care nu aduce beneficii decât pentru autor; uneori pare o activitate fără beneficii reale, în special dacă nu vorbim despre o cercetare inovatoare, dar la finalul zilei suntem plătiți pentru a aduce cât de puțină valoare adăugată. În aceste zile de precaritate academică, este important să ne reamintim constant că a avea un loc de muncă reprezintă un privilegiu.

JG: Sunteți considerată atât om de știință, cât și activist social. Sunteți de acord cu această descriere? Cum ați descrie relația tipică dintre lumea academică și cea politică în India și cum considerați că v-a influențat această relație activitatea profesională?

NS: Mereu am fost implicată în diferite platforme de libertăți civile și anti-comunale, dar asta pentru că am fost atât de puternic implicată ca cercetător în situația din Bastar, încât în 2005 eram deja o activistă cu normă întreagă pentru drepturile omului. Când am inițiat la Curtea Supremă, în 2007, litigiul împotriva vigilantismului și atrocităților comise de către stat, nu-mi imaginam că ne vom regăsi în sala de judecată și în 2019. Am obținut o victorie semnificativă

în 2011, împiedicând statul să susțină vigilanții și cerând compensație pentru victime, însă guvernul a refuzat să implementeze această decizie – așa că încă ne luptăm pentru asta. Poliția din Chhattisgarh a depus, în 2016, o plângere vindictivă și falsă împotriva a șase dintre noi pentru crimă, port ilegal de arme, proteste ilegale etc., precum și o acuzație sub incidența Actului de Prevenție a Activităților Ilegale, una dintre principalele legi de combatere a terorismului în India. Am avut norocul să nu fim încarcerati, conform deciziei Curții, însă abia în februarie 2019 au fost retrase acuzațiile.

Odată cu trecerea timpului, eforturile mele de activism în Chhattisgarh s-au redus, pe măsură ce alte persoane s-au alăturat acestei cauze. Consider că este foarte greu să fii atât un bun activist, cât și un bun membru al comunității științifice, dacă nu din alt motiv, atunci pur și simplu pentru că necesită timp. Dintr-o anumită perspectivă, mulți dintre cercetătorii în științe sociale din India sunt implicați într-o formă de activism – ceea ce este normal, având în vedere problemele pe care le avem în acest spațiu. Există însă și un grup care este critic față de ideea de activism, considerând că acesta îl îndepărtează omul de știință de obiectivitate și de teoretizare adecvată. Menținerea universității ca spațiu academic a devenit o provocare sub regimul Modi, dat fiind că seminarii și ateliere au fost interzise, profesori care ar fi trebuit să țină prelegeri s-au trezit cu invitațiile retrase, studenți au fost incriminați pentru acte de sediiune și au fost bătuți, iar volume – inclusive unele care îmi aparțin – au fost scoase din curricula universitară pentru că sunt „anti-naționaliste”.

JG: Având în vedere că munca dumneavoastră a generat deja un nivel ridicat de atenție, sunt sigură că foarte multe persoane sunt curioase referitor la planurile de viitor. Ne puteți povesti câte ceva despre cum vedeți următorii ani, ca activistă și cercetătoare?

NS: Depinde în parte de viitorul politic al Indiei, de modul în care vor fi tratate universitățile sub următoarele regimuri. Am câteva proiecte deja conturate, un studiu referitor la elaborarea consituției Indiei, la contribuția mișcărilor studențești cu privire la politicile naționale, însă nu știu încă pe care mă voi axa mai întâi. Mi-ar plăcea și să derulez o cercetare pe alt continent, însă nu sunt sigură când sau dacă va fi posibil. Depinde foarte mult și de obținerea unei permisiuni de a pleca din partea universității, ceea ce devine din ce în ce mai complicat în perioada aceasta. ■

Adresă de corespondență: Nandini Sundar <nandinisundar@yahoo.com>

> O scurtă istorie a alternativelor sociologice

de **Matt Dawson**, Universitatea din Glasgow, Regatul Unit

Găsirea unor modalități alternative de organizare a societății a fost întotdeauna o parte integrantă a sociologiei. Foto: C. Duncan/Flickr. Unele drepturi sunt rezervate.

Deci, care este alternativa?” Nu pot fi singurul sociolog care ar putea fi întrebat ce alternative poate oferi sociologia la problemele sociale pe care le cataloghează atât de atent. Parțial, această interogare și incapacitatea mea ocazională de a răspunde m-au încurajat să scriu *Teoria Socială pentru Societățile Alternative* [lb. eng. *Social Theory for Alternative Societies*], unde am încercat să evidențiez o colecție de alternative oferite de sociologi. Făcând astfel, am învățat că există o bogată istorie a alternativelor sociologice. După cum au subliniat și alții, o disciplină care, așa cum face sociologia din ce în ce mai mult, este fundamentată pe critică și pune la îndoială inevitabilitatea a ceea ce este, se confruntă în mod automat cu întrebarea ce ar putea fi: problema alternativelor. Pentru sociologii ce se luptă cu acest dezastru de astăzi, o conștientizare a istoriei acestor alternative ar fi utilă.

Ceea ce vedem când studiem această istorie este

legătura strânsă dintre critică și alternativă. Chiar și Karl Marx, care a glumit spunând că nu „scrie rețete pentru bucătăriile viitorului”, a folosit idei despre cum ar putea arăta comunismul – eradicarea proprietății private, diminuarea diviziunii muncii, munca devenind „cea mai importantă nevoie” a noastră etc. – ca modalități de a-și spori critica capitalismului. Același lucru se întâlnește și la autorii marxiști de mai târziu, indiferent dacă e vorba de Henri Lefebvre care folosea alternativa autogestionării (autoorganizare și management) pentru a lămurii modurile în care a fost manipulat viața de zi cu zi, dacă e vorba de Herbert Marcuse care sublinia „noua subiectivitate” pentru umanitate sugerată de mișcările de „mare refuz” din anii 1960 și anii ‘70 sau dacă e vorba de susținerea de către Angela Davis a abolirii penitenciarelor ca răspuns la fatalul complex penitenciar-industrial. Acești marxiști au fost uniți în a vedea unele previziuni alternative drept utile și necesare pentru a pune sub semnul întrebării permanența a ceea ce este.

>>

Sociologi din alte perspective au împărtășit această viziune asupra legăturii intime a criticii și a alternativei, în numeroase contexte. Émile Durkheim a oferit mai multe alternative, inclusiv interzicerea moștenirii. Moștenirea a fost prezentată ca incompatibilă cu emergența Franței moderne care pune accentul pe individualism și meritocrație, extinzând în același timp formele problematice de inegalitate economică; prin urmare, moștenirea ar trebui interzisă. În Scoția, Patrick Geddes a căutat să depășească supraaglomerările și condițiile nesănătoase ale orașului industrializat, cu un sistem de „intervenții conservatoare”, care au redesenat orașe cu un focus pe spațiile civice. Orașul vechi din Edinburgh încă arată impactul ideilor sale în Patrick Geddes Heritage Trail. În același timp, în SUA, W.E.B. Du Bois a răspuns la schimbarea regimurilor de inegalitate rasială cu diferite alternative. S-a mutat dintr-o abordare optimistă, liberală în știință și educație, exprimată în susținerea „Academiilor Negre”, la o reclamație radicală a economiei segregacioniste de culoare, pentru a indica posibilitatea unei alternative dincolo de capitalism.

Având în vedere pretenția lui C. Wright Mills în *Imaginația Sociologică*, conform căreia sociologia încearcă să facă societatea mai democratică, nu este surprinzător să vedem și alternative care se concentrează pe consolidarea democrației. În Chicago, George Herbert Mead a subliniat dificultatea ca „geniul” tuturor oamenilor să fie exprimat într-o democrație care a redus politica la lupta pentru „personalități” și a promovat un set de reforme sociale – așezări sociale, cluburi la nivel de orașe, ligi de protecție a imigranților, arbitrajul grevelor, campanii de vot, educație cu nevoi speciale – care au asigurat tuturor cetățenilor șansa de a se exprima democratic. Între timp, exilat în Londra, Karl Mannheim a subliniat un sistem de „democrație militantă” cu un set strict, impus, de valori democratice centrale și o „nouă clasă dominantă”, educată în sociologie, pentru a evita apariția fascismului.

Sociologia feministă a adus, de asemenea, o contribuție semnificativă la căutarea alternativelor. Selma James și Mariarosa Dalla Costa, răspunzând scriitorilor anteriori, cum ar fi Margaret Bentson, care au susținut munca socială la domiciliu, au prezentat salariile pentru munca casnică drept o modalitate de a depăși inegalitățile patriarhatului. Ele au sperat, de asemenea, ca femeile

să devină o parte centrală a luptei revoluționare pentru o societate socialistă. Mai târziu, răspunzând la îngrijorarea că pornografia „a sexualizat ierarhia” și a reprodus concepte ale femeilor privite ca surse primare de satisfacție pentru bărbați, Andrea Dworkin și Catherine MacKinnon au căutat să interzică pornografia. Ca răspuns, feministe precum Lynne Segal și Sheila McGregor au susținut că, în loc să încercăm să interzicem pornografia, ar trebui să căutăm mai multe expresii feministe ale sexualității.

Aceste alternative și altele, cum ar fi „Calea a treia” a lui Anthony Giddens, susținerea de către Ulrich Beck a unei „Europe a cetățenilor” sau cele ale multor sociologi care au contribuit la dezbateră venitul minim, sugerează necesitatea ca sociologia să ia în considerare natura intervențiilor sale publice. În timp ce susținerea lui Michael Burawoy pentru „sociologia publică” i-a încurajat pe sociologi să reflecteze asupra naturii activității lor publice, acest lucru a fost uneori eliminat din exemple istorice de sociologie publică. Cu toate acestea, atunci când ne uităm la această istorie, prin modalitatea prin care sociologii au oferit alternative, găsim exemple bogate pentru ziua de azi, de la reproiectarea urbană a lui Geddes, la organizarea comunității lui Mead, la activismul anti-penitenciar al lui Davis, la conferințele radio ale lui Mannheim. Un asemenea focus ne reamintește rolul pe care ficțiunea îl joacă în a permite sociologilor să-și contureze alternativele. Poate că aici cea mai importantă este utopia feministă a lui Charlotte Perkins Gilman, *Herland*, cu accentul pus pe relațiile colective de creștere a copilului și pe relațiile durabile dintre umanitate și natură.

Ruth Levitas a sugerat că, pentru că facem eforturi semnificative criticând formele de inegalitate și putere cu asumptii că acestea ar putea fi eliminate, sociologii poartă „utopii tăcute” în munca lor. Sper că această scurtă contribuție a arătat că, adesea, sociologii au rămas tăcuți când a venit vorba de alternativele pe care trebuie să le ofere. Sociologia are o istorie bogată de alternative pentru a căuta inspirație, dezbateră și critică. Când suntem întrebați „deci, care este alternativa?” avem multe răspunsuri de oferit. ■

Adresă de corespondență: <Matt.Dawson@Glasgow.ac.uk>

> Viitorul în curs de creație

de **Rainer Rilling**, Universitatea din Marburg, Germania

Cine și ce ne modelează viitorul?

Foto: S. Vastano/Flickr. Unele drepturi sunt rezervate.

Termenul „transformare” are o istorie scurtă, dar totuși diversă. Variaza de la descrierile de zi cu zi până la cele științifico-politice aferente tuturor tipurilor de schimbare, de la schimbări ale regimurilor politice și dezvoltare a ordinii post-coloniale în capitalismul liberal-democratic, la diferite varietăți de capitalism globalizant și, în final, mai pe larg, la „Marile Transformări” ale relației om-natură, ale ordinilor socialist-statale în cele capitaliste și dincolo de acestea. În timp ce de multe ori s-au concentrat pe controversa despre cum și cu cine diferiți actori au putut ajunge de „aici” până „acolo”, narațiunile transformativă au neglijat deseori, într-o formă demnă de curiozitate, anumite aspecte ale „politicii viitorului”.

„Viitorul este deja aici; doar că nu este încă distribuit în mod egal.” Asta este ceea ce William Gibson, cel ce a inventat termenul „cyberspace” [lb. rom. spațiu virtual], se spune că ar fi menționat acum un sfert de secol. Totuși, acesta nu a spus nimic în ceea ce privește distribuirea curentă sau cea viitoare a acestui viitor – chiar dacă întrebarea fusese deja adusă în prim-plan cu secole în urmă. Apariția relațiilor moderne ale timpului, din cadrul modernismului burghez,

nu numai că a revoluționat distincția validă de până acum dintre trecut, prezent și viitor, ci a și schimbat înțelesul „viitorului” de la pasiv la activ („viitorul se face”); mai mult, a plasat generarea de profit și calcularea în termeni de timp care urmează – adică viitoruri – în centrul noului sistem economic. În ultimă instanță, societățile pre-capitaliste, concentrate pe trecut, au fost transformate în societăți acumulative de capital, concentrându-le pe viitor. Tot încă din acele timpuri, au existat proiecte strategice care ținesc către acumularea mai pe larg de teren a „continentului viitorului”.

Prin universalizarea piețelor și a capitalizării banilor, dar și a neîncorporării teritoriale și sociale (Karl Polanyi), ceea ce a zămislit au fost asemenea formate strategice ca „viitoruri prezente” (Niklas Luhmann) care există acum, mereu și peste tot. Astăzi, acestea sunt, spre exemplu, pariuri globale pe viitorul complexului dominant al puterii banului al industriei financiare, promisiuni de securitate și de expansiune ale „viitoarelor aparate” ale statului preventiv, violent și militar sau sunt calculele făcute asupra sustenabilității ecologice și a profitului economic, prin gruparea transformativă a geo-ingineriei și a „capitalismului verde”

>>

post-combustibil fosil. Mai mult ca orice, construcția unui aranjament complex de inovație tehnologico-socială, prin așa-numita Industrie 4.0, big data, societatea digitală, spațiile inteligente și dominația digitală semnifică o mare speranță a unei consolidări globale într-un proiect al transformării forțelor informațional-industriale productive ale capitalismului contemporan.

Multe lucruri preconizează că acest fapt va revoluționa încă odată un mare mănunchi de tipare socio-culturale individuale aferente timpului, la fel cum au făcut-o și practicile sociale care au apărut încă din secolul al XIX-lea, precum precauția, prevenția, preempțiunea, pregătirea și adaptarea (reziliența), care încorporează un angajament puternic și susținut asupra viitorului.

Aceste formate mari sunt în același timp segmente publice și private ale capabilităților capitaliste pentru viitor și trebuie să deschidă drumul profitului și puterii în incertitudinile respectivelor viitoruri. Dinamicile lor nu sunt niciodată lipsite de violență sau criză, mai precis din cauză că, în pofida lipsei simultaneității, acestea și-au dezvoltat propriile lor corpuri, precum și moduri de putere, și au astfel o forță transformativă și planetară extraordinară.

În același timp, fiecare dintre aceste proiecte care ținesc către exploatarea „continentului viitorului” generează noi și global-eficiente viziuni, utopii, mituri și așteptări (Jens Beckert) de mari adâncime și lățime, care stau la baza viabilității sistemice a capitalismului contemporan. Aceste proiecte funcționează drept „generatoare de sens” (Georg Bollenbeck) și contribuie cu piese de interpretări ce ghidează lumea și „viitorurilor lor prezente”.

Ce se întâmplă când noi construim, spunem, calculăm, scriem, sperăm, planificăm sau visăm despre viitor? Ca rezultat, viitorurile devin prezent (actuale, reale). Viitorurile sunt definite de numire, interpretare și încadrare, iar, prin facerea acestui lucru aici și acum, ele sunt aduse în prezent – devenind „viitoruri prezente”. Toate aceste viitoruri mizate au fost și sunt numite, înțelese, interpretate și aduse în ale lor respective prezenturi, făcându-le astfel curente și gata pentru luarea deciziilor. Întregul proces este acompaniat de întreprinderea de a minimiza diferența dintre „prezenturile viitoare” de atunci și „prezenturile viitoare” curente, deoarece fiecare „prezent viitor” este menținut între un aici și acum și un atunci și acolo. Viitorurile prezente sunt prezente, dar în același timp absente, deoarece acestea nu s-au împlinit încă, nu sunt încă acolo și este posibil să nu se întâmple niciodată. Sunt aceste prezențe în prezent a ceva ce nu s-a întâmplat încă sau ceva ce s-ar putea să nu se întâmple niciodată, ceea ce face ca aceste viitoruri prezente să fie întocmai subiectul deciziilor, acțiunilor sau non-acțiunilor.

Așadar, este despre cine lasă o anume „imprimare a timpului” (*Zeitabdruck*) a prezentului viitor în viitorul prezent.

În plan secund, este necesar ca în prezent să iei decizii despre idei, modele, imaginare, narațiuni și acțiuni orientate către viitor, care pot fi folosite pentru a genera încredere, credibilitate, acceptare, aprobare și, în ultimă instanță, securitatea că acest viitor prezent particular – chiar dacă indefinit și neprevizibil – va avea totuși loc. Aceasta este chintesența „politicii viitorului”. Stă pe picioare ce tremură – dar ele sunt picioare ale gigantilor.

Totuși, dezvoltarea viitorurilor prezente înseamnă și sustragerea lor de la alții, așa cum futurologul britanic Barbara Adam spunea: „Facem și sustragem viitoruri” – spre exemplu, ale celor exploatați, celor extrem de săraci, celor fără adăpost, nedocumentați, ale pușcăriașilor sau refugiaților. Aici, orice facere de viitor puternic și hegemonic prefigurează, formează și erodează viitorul prezent al celor ce urmează. Crizele, sărăcia, dificultatea și austeritatea își comprimă al lor timp în esențialul pe care îl reprezintă supraviețuirea în suferința acestui prezent. Austeritatea este un atac neînterupt asupra viitorului celor săraci. A închide acest domeniu al viitorului – acest „depozit de posibilități” (Luhmann) – și a exclude totul de la puterea care ar conduce contrar proiectelor dominante prin substructuri concomitente reprezintă un semn al politicilor dominante ale viitorului aici și acum.

Totuși, nu este vorba despre extinderea marilor modele culturale și narațiuni ale promisiunilor capitaliste asupra viitorului, ci despre puterea lor de a forma și stabilitatea lor care au erodat în mod clar în ultimii 50 de ani. În timpul ultimului deceniu, experiența crizei economice, colapsul rapid al tiparelor de ordine social-democratico-liberale și ascensiunea politicilor violente de dreapta au accelerat această destabilizare. Narațiunile naționaliste și fasciste – nu despre piețe, dar despre elitele vinovate – sunt renăscute și adaptate. Financiarizarea și criza financiară care au început în 2008 au devalorizat și au distrus milioane de viitoruri prezente imaginate. Noile drumuri ale viitorului, predominant culturale, care au fost reactivate sau combinate din aceste experiențe și posibilități încă de la ultimul mileniu se bazează, astfel, pe rupturi de mega-tendințe și întreruperi din economie, pentru a impune retro-culturi regresive de dreapta. De aceea, contra-narațiunile politice ale trecutului câștigă greutate și se stabilizează la nivel instituțional și economic.

Cei ce vor să critice, să reformeze sau să transforme radical capitalismul de astăzi trebuie, în mod evident, să aibă de-a face cu faptul că, pentru prima oară în istorie, capitalismul este o societate a viitorului, care operează cu viitoruri probabile, plauzibile și posibile – a căror mantra este, desigur, invocarea masivă a narațiunilor ale politicilor trecutului. ■

Adresă de corespondență: Rainer Rilling <rillingr@mail.uni-marburg.de>

> Multiplele voci ale lui *Buen Vivir*

de **Mateo Martínez Abarca**, Universitatea Națională Autonomă a Mexicului și Centrul de Studii Sociale, Universitatea din Coimbra, Mexic

Ilustrație realizată de Arbu.

În ultimii ani, în America de Sud – mai ales în regiunea andină – are loc o importantă dezbateră asupra ideii de *Buen Vivir* [lb. rom. „*trai bun*”]. În primă instanță ca o propunere făurită în focul luptelor indigene din anii 1990, ulterior ca parte a unei discuții intense în cercurile academice și intelectuale de stânga, iar în final, în țări ca Ecuador, ca un concept decisiv în ceea ce privește redactarea unei noi constituții în 2008 (și astfel transpusă în *corpusul* de politici publice), *Buen Vivir* este o idee puternică ce a străbătut un drum lung într-un timp foarte scurt. Dar ce este, totuși, *Buen Vivir*? Ar trebui acesta considerat ca fiind o propunere relevant-practică pentru construcția unei societăți alternative, nu doar pentru America de Sud, ci pentru întreaga lume?

Există multe feluri prin care putem defini *Buen Vivir*, acestea depinzând preponderent de locul în care este

enunțat. În acest sens precis, este o idee care își asumă și tonul și forța vocii care o invocă. Așadar, *Buen Vivir* nu are același sens pentru toate popoarele indigene sau pentru toate femeile indigene, pentru toți eco-activiștii, intelectualii, pentru toate organizațiile non-guvernamentale și nici măcar pentru guvernul din Ecuador. Astfel, *Buen Vivir*, a cărui traducere literală din spaniolă în engleză ar fi „*good living*” [lb. rom. „*trai bun*”], în ultimă instanță pare a fi un concept vast, dar totuși încă în construcție, care nu poate fi ușor stabilizat, deoarece este constant construit și reconstruit, negociat și renegociat.

Pentru populațiile indigenă, *Buen Vivir* nu poate fi înțeles fără a păși profund într-o anumită filosofie particulară și o reprezentare a realității. În Ecuador, etnia kichwa folosește conceptul de *Sumak Kawsay* drept echivalent al lui *Buen Vivir*. *Sumak Kawsay* poate fi definit ca o idee utopică

>>

înrădăcinată în *Pachamama* (tradusă aproximativ ca *Planeta Mamă*), unde toate relațiile sociale dintre oameni și natură sunt clădite pe baza unor principii cu privire la comunitate – principii de complementaritate, reciprocitate, solidaritate și egalitate. Pentru vorbitorii de *kichwa*, *Sumak Kawsay* poate fi înțeles ca opusul lui *Llaki Kawsay* [lb. rom. „*traî prost*“], caracterul nefericit al vieții, în absența comunității. Etnia *ayamara* din Bolivia are un concept similar, dar diferit, intitulat *Suma Qamaña*. Etnia *guaraní* din Paraguay îl numește *Nandereko*, în timp ce etnicii *mapuches* din Chile și Argentina se referă la el în termeni de *Küme Mongen* și așa mai departe...

Pentru intelectualii și oamenii de știință, mai ales din stânga Americii de Sud, *Buen Vivir* menține o relație intensă cu problemele de dezvoltare, creștere și extractivism [n.tr. *procesul extragerii resurselor naturale și comercializarea lor ulterioară*]. Sub organizarea capitalistă a vieții, creșterea economică este generată de transpunerea în bunuri a activităților productive umane și a naturii înseși (luând în considerare inclusiv procesele „neproductive” umane și naturale). Astfel, *Buen Vivir* ar fi antiteza radicală a modurilor de evaluare ale societății de piață: o afirmare a valorii de folosință peste valoarea de schimb, precum ar structura distincția teoreticienii materialisti ai secolelor XIX-XX. În acest anume sens, *Buen Vivir* nu ar însemna doar strădania acestuia de a acționa asupra logicii societale post-creștere, dar și construirea unei raționalități economice post-capitaliste total diferite.

În orice caz, *Buen Vivir* ar trebui să fie înțeles ca o critică a modernității bazată pe diferite ontologii non-vestice – incluzându-le pe cele caracterizate tipic ca fiind marxiste – în mijlocul unei crize de tipare coloniale și eurocentrice ale puterii globale. În ceea ce presupune dezvoltarea sa teoretică, *Buen Vivir* este influențat de teoria critică, teoria post-colonială, feminism, studii culturale, rasiale și de gen, dar și de ecologia politică. Însă relevanța sa istorică derivă în mare parte din restrânsa și de multe ori dura experiență trăită a mișcărilor sociale, în mod particular a mișcărilor indigene, care au propulsat traducerea reflecțiilor și angajamentelor acestora într-un set de idealuri care le ghidează luptele. Prin aceeași măsură, *Buen Vivir* scapă constant reificării, fluiditatea acestui concept constituind una din marile sale avantaje împotriva stagnării teoretice frecvente ale altor propuneri analog-utopice.

De nenumărate ori, comunitățile inventează concepte noi și foarte practice din ideea de *Buen Vivir*, adresate provocărilor specifice din cadrul luptelor pe care le poartă. Un exemplu al acestui lucru ar fi noțiunea de *Kawsak Sacha* sau „pădure vie”, elaborată de poporul indigen *sarayaku*, care trăiește în bazinul Amazonului, în Ecuador. Această

propunere s-a născut ca un răspuns la amenințarea exploatării petroliere în teritoriul său și a avut drept unul dintre cele mai importante obiective, încă din anii 2000, nutrirea „proiectul vieții” al comunității ca o alternativă la impunerea modelelor extractive. La câțiva ani după, *sarayaku* și agențiile aliate au prezentat o inițiativă *Kawsak Sacha* la Summitul COP 21 din 2015, de la Paris, cel privind schimbările climatice și ulterior la Congresul IUCN al Conservării Mondiale din Hawaii, în 2016.

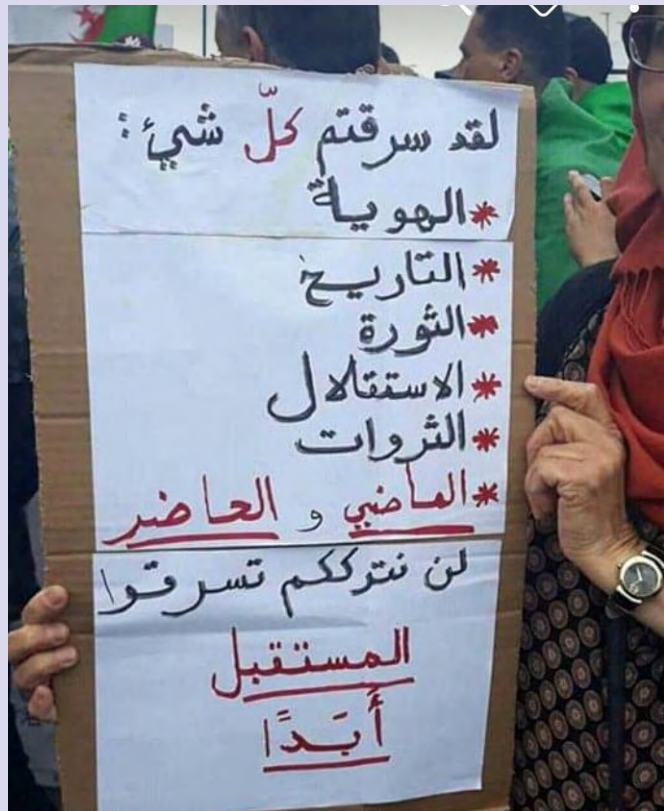
Buen Vivir nu doar că a re-decretat „perspectivele ancestrale” – deși acesta salvează și revitalizează multe elemente tradiționale din memoria istorică a popoarelor indigene. Mai degrabă, conceptul aderă la o construcție foarte avansată a ideilor și practicilor, invariabil adaptându-se la ritmurile unei realități în care continua exploatare a muncii și a naturii rămâne centrală. Este o greșeală tipică în rândul oamenilor de știință și activiștilor din Nordul Global, precum și a celor din Sudul Global, să-și imagineze *Buen Vivir* ca fiind ultima aromă a spiritualității de tip *New Age*, prin care grupurile de popoare indigene și aliații acestora se adună să bată tobele sub lună plină, în timp ce lumea se prăbușește în jurul lor. Să vedem *Buen Vivir* prin asemenea lentile rațional-pragmatiste excesiv de optimiste ar promova neintenționat depolitizarea unei propuneri care este, în cea mai autentică formă a sa, o provocare politică profundă și intrinsecă.

Greșeli interpretative precum acestea și cooptarea depolitizată a principilor sale de unele guverne drept o doctrină exclusivă și pentru logica statală au discreditat *Buen Vivir* ca o propunere transformativă radicală. Acest lucru pare că s-ar fi întâmplat în Ecuador, unde *Buen Vivir* a făcut parte din constituția națională încă din 2008. În pofida nucleului său cu potențial transformativ, subordonarea *Buen Vivir*-ului sub un proiect specific al unui guvern aliniat cu un așa-zis „curent roz” în America de Sud s-a sfârșit extenuând birocratic potențialul său pentru societatea din Ecuador, în timp ce regimul s-a cufundat într-o agendă intens extractivistă, în practici autoritare și într-un lanț de scandaluri de corupție. Și totuși, regresul de moment al acestui experiment contra-politic indigen a și stimulat un proces de auto-critică necesar, de reînnoire și învățare în cadrul multiplelor circumscripții subalterne care continuă să se identifice și să aibă credință în acest proiect. Și în final, va fi această multitudine de voci care va rosti ultimul cuvânt despre viitorul lui *Buen Vivir* drept instrument filosofic și politic în a lor luptă. ■

Adresă de corespondență: Mateo Martínez Abarca
<abortocronico@gmail.com>

> Celălalt viitor al lumii arabe

de **Abdelkader Latreche**, sociolog și demograf, Qatar/ Algeria

La o demonstrație în Algeria, mesajul de pe o pancartă: „Ați furat totul: identitatea noastră, istoria noastră, revoluția noastră, independența noastră, resursele noastre, trecutul și prezentul nostru. Dar nu ne veți fura niciodată viitorul”. Foto: Abdelkader Latreche.

În contrast, viitorul este sinonim cu reînnoirea, ruptura și modernismul, așa cum a fost perceput în secolul al XIX-lea în cadrul mișcării de reviriment arab ce a denunțat stagnarea societății arabe și a promovat necesitatea unui spațiu politic modern.

Ideea viitorului arabilor, al „Națiunii arabe” ori al țărilor arabe a fost dintotdeauna prezentă în gândirea arabă, a partidelor și mișcărilor politice, atât înainte, cât și după câștigarea independenței naționale. Această idee, care nu poate fi separată de istoria contemporană a țărilor arabe, în special a mișcării renaștentiste (*Nahda*), a decolonizării, a modernizării și a construirii noilor state-națiuni, a fost asociată de zeci de ani exclusiv ideii unității și/ sau a acțiunii comune arabe. Eforturi sociale și populare legate de visul arab sunt încă prezente în domeniile literare, artistice, sportive și nu numai. În mod clar, ideea viitorului arabilor transcede și generațiile și timpul. Însă acest fapt a devenit cu mult mai dificil, în special în perspectiva creșterii demografice a populației arabe.

> Celălalt viitor

De la câștigarea independenței, țările arabe și-au arătat disponibilitatea modernizării conducerii statului, prin adoptarea și crearea de noi instituții regionale și naționale, cadre legale, legislative și numeroase politici de dezvoltare regională și națională. Aceste eforturi regionale și naționale au necesitat mobilizarea unei cantități enorme de resurse naționale și au fost în permanență dependente de resursa principală a bunăstării – gaze sau petrol, turism sau agricultură. O criză în sectorul principal – precum fluctuația prețului gazelor sau a țițeiului – creează deficiente enorme și oprește investițiile publice, generând astfel crize economice și sociale. Unicitatea economiilor arabe și dependența lor totală de un sector nu mai poate continua; țările arabe trebuie să își gestioneze în mod diferit economiile și să schimbe modul în care își folosesc resursele, în special gazul și petrolul. Această mare schimbare sau „ruptură” are nevoie de o adevărată diversificare în

Proгноzarea, prospectarea sau modelarea viitorului țărilor arabe ori a lumii arabe este o sarcină provocatoare și dificilă. Provocatoare din cauză că are de-a face cu țări suprasaturate de fascinația viitorului, divizate între splendoarea trecutului și suferința prezentului. Acestea sunt societăți aflate într-o constantă dezbateră între tradițional (*qadim*) și modern (*jaded*), precum și într-o dialectică permanentă între ruptura și continuitatea căutării unui mâine mai bun, inclusiv a eternei căutări pentru reînnoirea mitului „Națiunii arabe”. Dificilă din cauză că țările arabe au fost într-o schimbare încă din secolul al XIX-lea: după decolonizare, a venit construirea statului-națiune; apoi, au venit diferite tipuri de crize cauzate de divizare, conflicte și de căutarea unei reînnoiri (*tajdid*). Ducând lupta pentru emancipare, reînnoirea (modernismul) s-a opus tradiționalismului, cauzând astfel o fracturare. Acesta este motivul pentru care țările arabe au părut dintotdeauna slabe și dorind să refacă totul; în revoluțiile lor pentru libertate, similare cu cele din secolul al XIX-lea din Europa, prezentul se opune întotdeauna trecutului, ale cărui simboluri sunt distruse.

economie care depășește industria de petrol și gaze, sporește valoarea muncii productive și încurajează și sprijină într-un mod inclusiv inițiativele locale productive. Aceasta [n.tr. „ruptura”] necesită eliminarea tuturor practicilor exclusive bazate pe gen, vârstă, sex, etnie și afiliere economică, socială, regională ori tribală. Viitoarea stabilitate a țărilor arabe impune reformarea și modernizarea sistemului politic, pentru a permite participarea tuturor cetățenilor și impune o ruptură de la noțiunea de lider pe viață (*président à vie*), care a dominat scena politică arabă pe durata întregului secol XX. Cealaltă ruptură instituțională se referă la eficientizarea instituțiilor politice naționale, la modernizarea și profesionalizarea instituțiilor regionale arabe; acestea au nevoie de mai mare autonomie politică.

„Celălalt” viitor al arabilor implică o ruptură ori depărtare de toate atitudinile, prin adoptarea a noi strategii bazate pe intensificarea și îmbunătățirea inițiativelor locale (individuale sau de grup), cu scopul creării de „noi cetățeni” care să participe la viața politică, economică și socială. Această participare necesită organizarea societății civile prin crearea unor asociații sociale și profesionale libere și autonome, precum și implicarea continuă a diferitelor categorii de cetățeni – antreprenori, profesioniști (avocați, ingineri, profesori), studenți, tineri, femei și instituții sociale. Necesită, de asemenea, o dezbatere generală privind elaborarea politicilor naționale, cu mențiunea că acest lucru nu înseamnă o reducere a competențelor statului, ci o creștere a implicării actorilor non-guvernamentali, cu scopul creării unei forme de guvernământ inclusive, care să întărească relația dintre guvernanți și guvernați.

Această ruptură, atât în comportament, cât și în gândire, implică o discuție responsabilă și curajoasă asupra modurilor și tipurilor de guvernare, precum și a statutului femeilor în țările arabe, ocolind orice formă de populism. De asemenea, locul islamului în societate trebuie să fie dezbătut în mod pașnic, mai ales în vederea reafirmării unei poziții centrale în cadrul statului.

Viitorul țărilor arabe la sfârșitul secolului al XXI-lea nu va depinde în mod exclusiv doar de rupturi sau întreruperi instituționale și comportamentale, ci va depinde de asemenea de maniera în care arabii își percep funcția, rolul și locul în lume, atât la nivel național cât și regional. Vor rămâne în continuare producători doar de gaze și petrol și importatori de diverse bunuri de consum mai mult sau mai puțin utile? Sau vor forma țările arabe o

regiune stabilă, lipsită de conflicte și cetățeni relocați, cu un sistem educațional și sanitar performant și cu politici sociale puternice? Ce vor produce noile generații arabe în materie de industrie, medicină, tehnologie ori știință? Care le va fi contribuția?

Interacțiunea dintre diferite rupturi și întreruperi comportamentale și instituționale ar trebui să fie însoțită de elaborarea noului rol și loc al țărilor arabe în lume. Acest lucru nu necesită instituții ori o legislație specială, pe cât are nevoie de încrederea în posibilitatea unei alte lumi arabe. Acesta ar putea fi punctul de plecare al unei discuții interne privind viitorul pe care arabii și-l doresc. Acest viitor nu va fi limitat de reforme politice improvizate, uniuni ori re-unificări, ci va viza elaborarea unei viziuni regionale axate pe interesele pragmatice, fundamentale și comune ale țărilor arabe, pe menținerea stabilității, pe prevenție și pe rezolvarea conflictelor, pe prosperitate, securitate, schimburi inter-regionale și cooperare.

Viitorul arabilor la sfârșitul secolului al XXI-lea trebuie să fie creat și planificat acum pentru ca generațiile viitoare să moștenească fundamentele unei Noi Lumi Arabe, fundamente ce trebuie să fie inițiate și proiectate intern, nu importate sau proiectate artificial. Nu va fi o ruptură sau o depărtare de toate realizările trecutului; în secolele trecute, țările arabe au înregistrat schimbări enorme și au reacționat la evenimente, iar acestea ar trebui folosite ca bază pentru a construi viitorul. De acum, viitorul trebuie considerat o prioritate, pentru a evita reproducerea aceluiași eșecuri, frustrări și înfrângeri ale trecutului și ale prezentului, în special prin multiplicarea și creșterea provocărilor interne și externe în viitorul apropiat și îndepărtat.

Condițiile obiective pentru apariția unei noi lumi arabe prospere, la care atât arabii, cât și vecinii și prietenii lor aspiră, sunt diverse. Unde ruptura și depărtarea sunt necesare, acestea trebuie să se desfășoare prin schimb și dialog, nu prin excludere și violență. Aceasta este una dintre cele mai importante provocări atât pentru generațiile arabe actuale, cât și pentru cele viitoare. Din acest motiv, viitorul arab trebuie să fie o preocupare prioritară pentru toți arabii de azi, nu îngrijorarea unei singure țări, ci o preocupare regională. ■

Adresă de corespondență: Abdelkader Latreche <ablatre@yahoo.fr>

> Cum stigmatizarea constrânge politicile: colectorii de deșeuri din Africa de Sud

de **Teresa Perez**, Universitatea din Cape Town, Africa de Sud

Asociația de Colectorii de Deșeuri Sud-Africani. Copyright: SAWPA.

Luna trecută am terminat de împachetat ultimele lucruri pentru a mă muta înapoi în Marea Britanie, după șapte ani în care am locuit în Cape Town. Am scos în afara casei orice nu mi-a mai trebuit, care a dispărut apoi în cel mult o oră. Colectorii de deșeuri au adunat, sortat și vândut lucrurile mele. Pentru mine, aceasta a fost o modalitate rapidă și convenabilă de a minimiza deșeurile, sprijinind simultan generarea de venit pentru oameni. Alții au considerat că eram iresponsabil, prin atragerea și încurajarea prezenței oamenilor fără adăpost în cartier, care, fără îndoială, cheltuiau banii pe alcool și substanțe ilegale. Grupurile de supraveghere din cartier nu au exprimat deloc surprindere când a avut loc furtul de alături câteva săptămâni mai târziu: acești așa-numiți „colectorii de deșeuri” sunt ochii și urechile criminalilor.

Astfel de atitudini polarizate pot fi explicate prin modul în care politicile încă trebuie să depășească stigmatizarea cu care se confruntă colectorii deșeurilor. Stereotipurile negative afectează probabilitatea ca procesul de colectare a deșeurilor să devină un „loc de muncă ecologic” sau ca

un colector de deșeuri să devină angajat în industria de reciclare. Expresia „colector de deșeuri” are conotații negative, ceea ce a determinat folosirea altor cuvinte, cum ar fi „recuperator”. Utilizarea de către mine a expresiei „colector de deșeuri” derivă din limbajul folosit de Asociația de Colectorii de Deșeuri Sud-Africani (SAWPA) și de către Alianța Globală a Colectorilor de Deșeuri, care militează pentru condiții mai bune de muncă. În pofida eforturilor lor, nu există consens în ceea ce privește circumstanțele (dacă există) în care trebuie să fie sprijiniți colectorii de deșeuri.

> Politici și imagine

Ambiguitatea privind colectarea deșeurilor este amplificată de varietatea pozițiilor luate la diferite nivele în ceea ce privește politicile publice între regiuni. La nivel global, colectarea deșeurilor se încadrează pe agenda Organizației Internaționale a Muncii sub ceea ce poartă denumirea de „muncă decentă”. Colectorii de deșeuri sunt portretizați ca având importanță semnificativă în atingerea Obiectivelor ONU privind dezvoltarea durabilă. Acest lucru presupune

faptul că persoanele care colectează deșeuri sunt potențiali muncitori în economia ecologică din zona de sud a lumii. Spre deosebire de omologii lor din nordul globului, uneori cunoscuți sub numele de „freegans” [n.tr. o combinație între englezescul „free” – „liber” și „vegan”] sau *dumpster divers* (lb. rom. „căutători în tomberoane”), colecții de deșeuri nu sunt aliniați la mișcările de mediu. Colecții de deșeuri sunt rareori văzuți ca persoane care fac o alegere conștientă, fiind în schimb asociați cu sentimentul de disperare. Această imagine este semnificativă la nivel național. Pe de o parte, guvernele pot opta pentru mai multe metode intensive de muncă, pentru a minimiza deșeurile care ar putea implica colecții de deșeuri, dar acest lucru indică un nivel ridicat al sărăciei. Pe de altă parte, aceștia pot urmări soluții tehnologice, cum ar fi „deșeuri pentru energie”, care imită metode europene moderne, dar creează locuri de muncă mai puține și e puțin probabil ca acestea să fie ocupate de oameni care lucrează în prezent drept colecții de deșeuri.

Cape Town găzduiește, din 2017, prima instalație de epurare de mari dimensiuni din Africa. Date fiind penuria de energie electrică și revenirea la întreruperile de curent regulate la momentul redactării acestei lucrări, orice alternativă la furnizorul de utilități naționalizat (Eskom) este ușor de promovat. Un alt beneficiu susținut la lansarea fabricii a fost acela că lucrătorii (aproximativ 80) nu ar trebui să culeagă deșeurile ca cei care adună gunoiul. De fapt, spre deosebire de alte guverne locale care au ajutat colecții de deșeurilor să formeze cooperative, colectarea deșeurilor la depozitele de deșeuri este interzisă prin lege în Cape Town. Această variație în Africa de Sud este posibilă deoarece, deși legislația națională (Legea privind deșeurile) prevede că administrațiile locale trebuie să dispună de un plan de gestionare a deșeurilor, mijloacele de eliminare a deșeurilor sunt în întregime la discreția factorilor de decizie locali. În zonele urbane care se străduiesc să devină „orașe mondiale”, o imagine modernă este importantă pentru atragerea investițiilor străine. Colecții de deșeuri din stradă sunt scoși din cartierele centrale de afaceri unde se pregătesc evenimente de înaltă calitate, cum ar fi găzduirea Cupei Mondiale a FIFA. Orice colectare de deșeuri la nivel de stradă tinde să fie văzută de oficialitățile locale ca voluntară, dar este în mare măsură descurajată. Acest lucru se datorează, în parte, plângerilor locuitorilor, în special în suburbiile catalogate istoric ca fiind populate de „albi”, unde locuitorii corelează murdăria cu criminalitatea.

> Percepția locuitorilor

Creșterea numărului locurilor de muncă ecologice implică participarea publicului. Succesul sistemelor de colectare se bazează pe locuitorii care își separă deșeurile și sunt mulțumiți de faptul că foștii colecții de deșeuri au acces la sortarea și colectarea bunurilor pe care aceștia nu le mai folosesc. În prezent, colecții de deșeuri se străduiesc să se prezinte ca fiind lucrători potențiali, care desfășoară un serviciu public. Există un aer de suspiciune în jurul definirii acestor oameni care sortează lucruri din coșurile de gunoi și în jurul motivației acestora. Vorbind strict pe baza aspectului, colecții de deșeuri nu se deosebesc de vagabonzi. Deseori etichetați ca „bergies” (lb. rom. „persoane fără adăpost”),

se presupune că scotocirea prin deșeuri este o ultimă soluție pentru oamenii care au tăiat legăturile cu prietenii și familia, relații pe care persoanele „normale” s-ar putea baza în momente de nevoie. Aspectul fizic al colecțiilor de deșeuri poate, de asemenea, să transmită faptul că aceștia nu sunt de încredere. Mulți colecții de deșeuri au tatuaje de închisoare, cicatrici și alte semne fizice care pot fi considerate ca fiind marcatori de discreditare. Acest lucru face dificilă prezentarea acestora ca oameni care au ieșit cu succes din zona criminalității și care au un loc de muncă. În schimb, colecții de deșeuri par a fi oarecum inabordabili. Lipsa interacțiunii înseamnă că locuitorii se bazează pe alte surse de informații pentru a judeca colecții de deșeuri.

În suburbiile bogate, firmele private de securitate alimentează prejudecățile și discriminarea, încurajând locuitorii să nu ofere deșeuri colecțiilor; acest lucru hrănește simțul fricii pe care se bazează afacerea lor. În mod similar, grupurile de supraveghere din cartier nu sunt capabile să facă diferența între persoane care încearcă să câștige un venit și cineva care urmează să le spargă casa. Rezidenții s-au alăturat consilierilor, pentru a crea patrule de stradă care practică profilarea în funcție de „rasă”, vârstă și sex, cu scopul de a raporta și elimina pe oricine este considerat o amenințare la adresa siguranței și securității. Pe grupurile de WhatsApp ale rezidenților se folosesc abrevieri precum „BM” ca un cod pentru „bărbat de culoare” (în engleză, „black man”), pentru a urmări tipurile nedorite de persoane văzute în vecinătate. De aceea, colecții de deșeuri urbane trebuie să își negocieze și re-negocieze în mod continuu accesul la străzi și deșeuri casnice. În prezent, este puțin probabil ca persoanele care colectează deșeuri să fie percepute de către publicul larg ca potențiali lucrători din sectorul serviciilor. În afara sprijinului guvernamental din unele părți ale Africii de Sud și de activitatea grupurilor de susținere, colecții de deșeuri au rămas marginalizați. Prin urmare, politicile care urmăresc să ajute colecții de deșeuri să formeze colective sau să devină angajați, așa cum se întâmplă în unele părți ale Americii de Sud, nu ajung la persoanele care sunt stigmatizate.

Intensificată de politicile inconsecvente la scară globală și locală, stigmatizarea reprezintă o constrângere pentru colecții de deșeuri din Africa de Sud. Stereotipurile persistente, înrădăcinate de disprețul istoric pentru lucrătorii nereglementați (non-europeni), îi împiedică pe aceștia să obțină nivelul de sprijin necesar pentru a participa la economia ecologică. Colecții de deșeuri sunt interpretați ca vagabonzi, dependenți de alcool sau substanțe ilegale, incapabili de gândire rațională și ca o amenințare generală la adresa siguranței și securității în suburbiile bogate. Colectarea deșeurilor este văzută ca fiind rudimentară, murdară și o modalitate ineficientă de a minimiza deșeurile. Această negativitate persistă cu atât mai mult cu cât există politici care asimilează culegerea și colectarea deșeurilor cu aspecte specifice unei țări în curs de dezvoltare. Prin urmare, în orașele conștiente de atragerea turismului și a afacerilor, formele mecanizate de reciclare vor rămâne probabil mai populare decât activitățile omoloage care presupun forță de muncă intensă. ■

Adresă de corespondență: Teresa Perez <tpz031@googlemail.com>

> Adaptarea în contextul încălzirii globale: micii întreprinzători din Zimbabwe

de **Christopher Mabeza**, Zimbabwe Open University, Zimbabwe

Clima globală se află fără îndoială într-un proces de schimbare. Efectele modificărilor climatice sunt propagate în mod disproporționat pe glob, iar oamenii din țările în dezvoltare resimt o povară majoră. Zimbabwe nu face deloc excepție. Ampretele schimbărilor climatice se regăsesc în întreaga regiune rurală a statului Zimbabwe. Creșterea variabilității precipitațiilor a provocat pierderi majore, în condițiile în care micii fermieri întreprinzători se prăbușesc de la secetă la secetă, cu mijloace de subsistență din ce în ce mai precare. Discuțiile curente tind să ignore rolul micilor agricultori pe frontul crizei schimbărilor climatice. În urma acestei amenințări existențiale, micii fermieri au dezvoltat strategii uimitoare de adaptare la schimbările climatice. Din păcate, inovațiile acestora sunt adesea cavalierul de onoare și aproape niciodată mirele în formularea politicilor publice, favorizate fiind perspectivele ce minimizează rolul critic al inovațiilor locale ca ajutor în adaptarea comunităților rurale la schimbările climatice. Viziunea tehnologică pare să influențeze în mare măsură modul în care politica percepe adaptarea la schimbările climatice. Cu toate acestea, articolul de față argumentează faptul că strategiile micilor fermieri întreprinzători sunt esențiale în dezvoltarea rurală.

Experimentele repetate se află în centrul inițiativelor fermierilor din zona rurală a statului Zimbabwe. Astfel de inițiative le dezvăluie în mod dezarmant tenacitatea. Inovațiile urmăresc multe puncte de nereușită. Strategiile propuse nu constituie soluția glonțului de argint pentru mijloacele fragile de trai ale micilor fermieri întreprinzători. Reprezintă mai degrabă soluția alicelor de argint. Soluția alicelor de argint reprezintă o suită sau un set de remedii parțiale în adaptarea la schimbările climatice. Aceasta înseamnă, prin urmare, că nu există o soluție unică, ci soluții multiple, care acționează la unison, ca răspuns la efectele schimbărilor climatice.

Cei din grupul Shona din Zimbabwe s-au adaptat la variabilitatea climatică încă din timpuri străvechi. Aceștia reprezintă cel mai mare grup etnic din țară. Se descriu ca muncitori cu zero toleranță la trândăveală. În principal, aceștia muncesc pământul ca mijloc de a își asigura hrana de zi cu zi. Traiul lor depinde de agricultura neirigată. Printre acești fermieri se numără și indivizii care au devenit experți în agricultură și în adaptarea la un mediu climatic în schimbare. Acești fermieri desăvârșiți sunt cunoscuți la nivel local ca *hurudza*. În unele cazuri, acești fermieri productivi sunt

cunoscuți sub numele de *mutambanevhu* (cei care „se joacă” cu solul). Sunt experimentatori neobosiți. Majoritatea inovațiilor lor sunt dezvoltate pe ideea conservării apei.

Colectarea apei devine tot mai mult o opțiune viabilă pentru ca fermierii să se adapteze la variabilitatea crescută a precipitațiilor. Aceasta este o opțiune viabilă, având în vedere că în aceste zone marginale se spune că ploaia vine și pleacă rapid. În zona rurală a statului Zimbabwe, un fermier renumit pentru colectarea apei, Zephaniah Phiri, a câștigat, pentru abilitățile sale de colectare a apei, un premiu de la National Geographic. Acesta a strâns apa ce coboară pe o stâncă din apropierea casei sale. El spunea: „Ma căsătoresc cu apa și pământul, astfel încât să nu fugă, ci să își facă familie în ograda mea.” Aceasta înseamnă că inovațiile sale vor preveni eroziunea solului, asigurându-se astfel că apa colectată va fi utilizată pentru irigarea culturilor sale. Majoritatea fermierilor colectează apa de ploaie pe care o direcționează către barajele mici pe care le-au construit la ei acasă (Fotografia 1). Aceștia folosesc apa pentru grădinaritul culturilor lor. Alții, cei care își spun „ucigașii eroziunii”, construiesc un zid de-a lungul unor puțuri, transformându-l astfel într-un mic baraj care este folosit și pentru culturi de zarzavaturi (Fotografia 2). Procedând astfel, aceștia împiedică eroziunea.

1. Un mic baraj de pe parcela unui fermier. Apa colectată este folosită pentru udarea culturii de roșii.

În anumite zone rurale din Zimbabwe, unele organizații neguvernamentale (ONG-uri) au lansat Agricultura de Conservare (AC) pentru a-i ajuta pe agricultori să se adapteze la schimbările climatice. AC se bazează pe perturbarea minimă

2. Acest baraj este construit de „ucigașii eroziunii”.

a solului și pe conservarea apei. Majoritatea fermierilor care practică AC folosesc iarbă pentru grăpat (Fotografia 3). Unii fermieri inovativi care practică AC folosesc cutii vechi din aluminiu pentru a face pluviometre (Fotografia 4). Aceștia păstrează înregistrările precipitațiilor acumulate prin aceste pluviometre.

Creșterea variabilității climatice din zona rurală a statului Zimbabwe a condus la un fenomen în curs de desfășurare, o „revoluție albastră.” Revoluția albastră este agricultura piscicolă. Piscicultura este „mai ecologică” decât producția de animale, în sensul că emană mai puține gaze cu efect de seră.

3. Iarba este folosită de acești fermieri pentru grăpat.

4. Un fermier care practică agricultura de conservare în Shurugwi cu un pluviometru improvizat dintr-o cutie veche de aluminiu.

Este încurajator să observăm că piscicultura devine o activitate dezvoltată în unele părți din Zimbabwe. Proprietarii construiesc iazuri de pește la ei acasă (Fotografia 5).

Alți fermieri cresc pui de găină neîngrădiți sau ceea ce eu prefer să numesc „pui fără frontiere”. Puii de fermă fără frontiere au devenit o populară intervenție de adaptare a multor mici fermieri întreprinzători. Acești fermieri au realizat că există oportunitate în potrivnicie. Acest lucru se bazează pe înțelegerea faptului că singurul răspuns rezonabil la schimbare este acela de a găsi oportunități. Unii fermieri cresc până la 2000 de pui fără frontiere. Aceștia își vând puii în orașele învecinate, mai ales în capitala Harare, acolo unde există o cerere imensă pentru găinile crescute ecologic. Astfel, afacerea este foarte viguroasă, iar fermierii speră ca numărului puiilor deținuti să crească.

5. Iazul de pește al unui fermier.

6. Viermi Mopani (amacimbi).

Agricultorii întreprinzători își diversifică opțiunile de trai. Ei recoltează produse forestiere nelemnoase, cum ar fi viermi Mopane, cunoscuți local ca *amacimbi* (Fotografia 6). Amacimbi sunt o delicatessă și se bucură de o cerere rapid disponibilă. Încasările sunt folosite pentru a cumpăra alimente și pentru a plăti taxe pentru copiii ce merg la școală.

Micii fermieri întreprinzători joacă un rol critic în discursul adaptării la schimbările climatice. Ei înțeleg mediile în care trăiesc mai bine decât experții politicienilor de mediu. Aceștia sunt izvoare de cunoaștere ce pot fi utilizate pentru a ajuta comunitățile să se adapteze la schimbările climatice. Este decizia experților în politici publice dacă vor lua în considerare aceste alice de argint inovatoare venite din partea micilor fermieri întreprinzători. ■

Fotografii: Christopher Mabeza.

Adresa de corespondență: Christopher Mabeza <cmmabezah@gmail.com>

> Erik Olin Wright: Un idealist adevărat¹

de **Michael Burawoy**, Universitatea din California, Berkeley, SUA

Erik Olin Wright vorbind despre conceptul său de „Utopii adevărate”
Rosa-Luxemburg-Stiftung/Flickr. Unele drepturi sunt rezervate.

Unde a început totul? E greu de spus. Până în 1971, lui Erik însuși îi plăcea să-și măsoare interesul pentru utopii, pe când era student la seminarul unitarian-universalist din Berkeley, evitând schița. Acela a fost momentul în care a organizat un seminar studentesc numit „Utopia și Revoluția” pentru a discuta perspectivele transformării revoluționare ale societății americane. Apoi a lucrat la Închisoarea de stat San Quentin ca student capelan, alăturându-se unei organizații activiste dedicate reformei penitenciarelor.

Acest lucru l-a pregătit pentru a fi absolvent la Berkeley în acele zilele senine de la începutul anilor șaptezeci, devenind o figură majoră în proiectul intelectual al acelor vremuri: acela de a reinventa sociologia ca disciplină marxistă. Astfel, disertația lui Erik a contestat sociologia de masă, nu pe motive ideologice, ci pe motive științifice. Acesta a demonstrat că o definiție marxistă reconstruită a clasei ar putea explica diferențele de venit mai bine decât modelele existente de stratificare și teoria capitalului uman.

În același timp în care provoca sociologia, Erik a reinventat marxismul. Clasa de mijloc a fost de mult timp un ghimpe în coasta marxismului – deși trebuia să se dizolve, părea să devină mai mare. Împreună cu Luca Perrone, Erik a rezolvat problema introducând conceptul de „locații de clasă contradictorii”. Existau trei asemenea locații de clasă contradictorii: angajatorii mici plasați între mica burghezie și capitalul de scală înaltă; supraveghetorii și managerii între munca de capital și cea salarială; și angajații semi-autonomi plasați între munca salarială și mica burghezie.

Devenind profesor asociat la Universitatea din Wisconsin-Madison în 1976, Erik a început să dezvolte un program de cercetare pentru analiza claselor. Deoarece anchetele existente nu au fost create pentru maparea noilor categorii, acesta a administrat propriul său sondaj național, realizat pentru captarea categoriilor de clasă concepute. În această epocă a ascensiunii marxiste, ideile sale s-au răspândit rapid și, în curând, a organizat echipe în zeci de alte țări, desfășurând sondaje paralele.

>>

Dacă există o singură trăsătură care îl urmărește în munca sa academică - și chiar și în decursul vieții sale - aceea este determinarea de a face lucrurile cum trebuie. Acest lucru nu numai că a dus la dezvoltarea unui dialog strâns între elaborarea teoretică și cercetarea empirică, dar și la aprofundarea logicii interne a schemelor sale analitice. Puteți urmări evoluția gândirii sale prin cărțile scrise, începând cu *Clasa, criza și statul* (*Class, Crisis and the State*) (1978), urmată imediat de publicarea disertației sale, *Structura de clasă și determinarea venitului* (*Class Structure and Income Determination*) (1979), și apoi, odată cu schimbarea profundă care a venit prin adoptarea noțiunii de exploatare a lui John Roemer în *Classes* (*Clasele*) (1985), precum și răspunsul oferit criticilor săi în *Dezbaterea privind clasele* (*The Debate on Classes*) (1989).

În 1981, Erik s-a alăturat unui grup de sociologi și filosofi străluciți, dintre care s-a arătat cel mai influențat de filozofii G.A. Cohen și Philippe van Parijs, precum și de economistul John Roemer. Ei au pus bazele „marxismului analitic”, cunoscut mai degrabă ca „marxism fără ocolișuri”, clarificând bazele marxismului printr-o analiză crâncenă fără tabuuri a muncii fiecăruia.

Deși încă de la bun început marxismul a fost alergic la o gândire utopică, după 1989, conjunctura politică a făcut asta. Erik a preluat astfel frâiele. Confruntându-se direct cu patosul noului conservatorism, el a avansat o agendă socialistă în care a prezentat alternative la capitalism, descoperind astfel nucleeele din cadrul societății capitaliste.

Noul său proiect a început în 1991, chiar anul în care Uniunea Sovietică s-a prăbușit. Erik a inaugurat o serie de conferințe pentru a discuta „utopiile reale” - nu dintr-o lume ideal speculativă, ci alternative reale care pot fi găsite chiar în societățile existente. Tematica conferinței a inclus democrația asociativă, socialismul de piață, democrația participativă, granturile universale de venit și egalitatea de gen. Lucrările conferinței au fost publicate într-o

serie de cărți pe care Erik le-a adunat, culminând astfel cu propriul său magnum opus, *Proiectarea utopiilor adevărate* (*Envisioning Real Utopias*).

Erik a returnat sociologia fondatorilor săi - Marx, Durkheim și Weber - care au fost mai puțin pretențioși în construirea unor arhitecturi teoretice în baza unor valori morale față de profesioniștii de astăzi. Erik a fost explicit în definirea obiectului sociologiei ca înțelegere a posibilităților instituționale pentru realizarea acestor valori.

În ultimii ani ai vieții sale, Erik a descoperit că aceste utopii reale au fost foarte atrăgătoare pentru activiști. Acesta a petrecut mult timp traversând lumea, vorbind cu grupuri foarte interesate în a surprinde cadrul său ideologic-intelectual în propriile lor proiecte. Deci, el a început să interpreteze *Envisioning Real Utopias* într-o formă accesibilă, înlăturând dezordinea academică, creând un manual de anticapitalism pe care l-a numit în mod corespunzător *Cum să fi anti-capitalist în secolul 21* (*How to Be an Anti-Capitalist in the 21st Century*).

Cei din tranșeele societății civile erau entuziasmați să audă acest mesaj pozitiv. Acesta era un omagiu intelectual pentru munca lor în mare parte invizibilă, contestând capitalismul împotriva tuturor șanselor, îndurând insulte și represalii.

Erik ne lasă atât cu un mod de a gândi, cât și cu un mod de a fi. Lasați-mă să fiu sincer. Nu știu pe nimeni care să gândească mai lucid, mai clar, mai rapid și mai ușor decât Erik; nimeni care să fi dedus atât de eficient miza a ceea ce era în joc în orice problemă, orice lucrare, orice carte. Nu putem fi ca el, dar putem fi inspirați de ceea ce a așezat pe hârtie, să-i urmăm calea, ghidați de harta sa, reconstituind-o pe măsură ce mergem înainte. ■

1. Aceasta este o versiune prescurtată a unui articol publicat în *Jacobin* în ianuarie 2019. Originalul poate fi găsit [aici](#).

> În amintirea lui Erik Olin Wright

de **Michelle Williams**, Universitatea din Witswatersrand, Africa de Sud

Sunt unul dintre multele persoane care l-au putut avea pe Erik Olin Wright ca mentor, colaborator, prieten și coleg. Multe comemorări au fost concentrate asupra contribuției sale intelectuale enorme, asupra mentoratului și îndrumării sale legendare, devotamentului și angajamentului său de a găsi căi dincolo de capitalism, și contribuției sale la marxism. Deși și eu am surprins aceste aspecte ale lui Erik, vreau să mă concentrez asupra experiențelor mele personale cu Erik, umanistul cu multe pasiuni ciudate, imaginație contagioasă și pasiune pentru partea creativă a oamenilor.

L-am întâlnit pe Erik la sfârșitul anilor 1990, la una din vizitele sale anuale către cel mai apropiat prieten al său, Michael Burawoy, coordonatorul meu (eram studentă la Berkeley). În cadrul uneia dintre primele noastre conversații, Erik mi-a spus: „Știi că sunt unchiul tău, nu?” La care am răspuns: „Într-adevăr? Nu înțeleg.” Apoi a explicat că Michael era tatăl meu academic și fratele lui, ceea ce îl făcea pe Erik unchiul meu. Imediat am simțit că acesta era modul lui de a mă integra în lumea lui, mai târziu mi-am dat seama cât de profund a surprins acest aspect modul cald al lui Erik de a îi asimila pe alții ca parte din familia sa – mereu găsea modalități de a include oameni în rețeaua lui socială enormă, adesea prin înrudire fictivă. Încă de la început, rolul avangardist al lui Erik s-a făcut remarcat, fiind vizibil în toate angajamentele noastre - fie că explica diferența dintre dificultăți în construirea teoretică și construirea de concepte, fie în discuțiile noastre lungi despre impulsurile democratice ale partidelor comuniste din Africa de Sud și Kerala, sau în dezbaterile despre ceea ce face o inițiativă anti-capitalistă sau în împărtășirea cărților noastre preferate de non-ficțiune și ficțiune, sau în vizionarea unor piese (iubea piesele politice în care Africa de Sud excelează) sau în discuții despre rețete și cum să-și adapteze renumitul *Coq au Vin* la un fel de mâncare vegetariană (pe care a denumit-o ulterior *Coqless Coq au Vin* - la care am fost foarte sceptică până când am încercat-o!). Erik se implica întotdeauna pasionat și cum mult entuziasm. Vizitele sale anuale la Berkeley au fost, de asemenea, un moment de bucurie pentru elevii lui Michael, deoarece Erik gătea mereu o masă fabuloasă și ne invita la apartamentul lui Michael (în restul anului mereu aduceam mâncare la întâlnirile noastre la apartamentul lui Michael, întrucât acesta nu gătea).

Legătura mea cu Erik s-a intensificat în contextul angajamentului nostru comun de a găsi alternative anticapitaliste, în special în ceea ce privește cooperativele și economia de solidaritate pe care am explorat-o cu

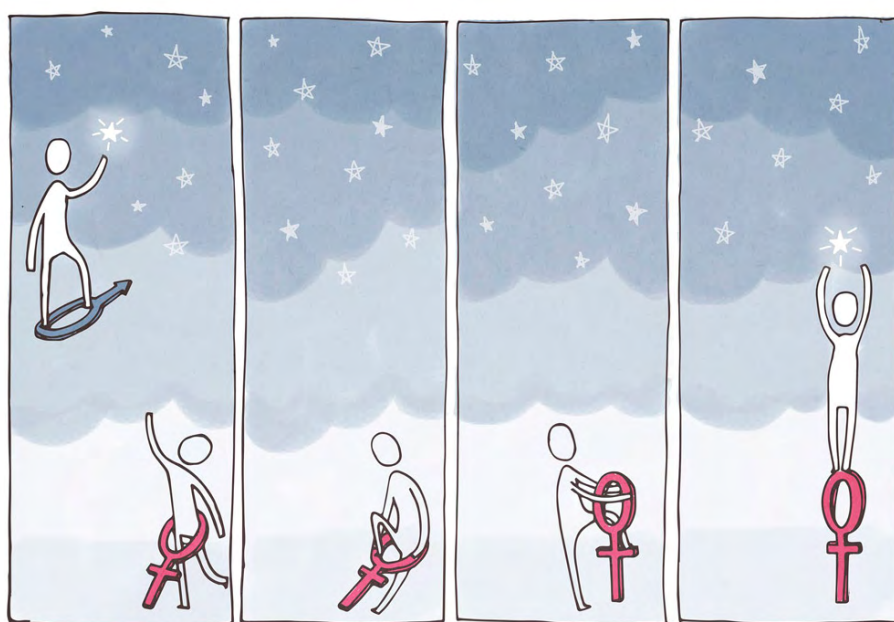
partenerul meu Vishwas Satgar. Deși ambii eram de acord cu importanța gândirii prin alternative concrete, nu agream întotdeauna detaliile - de cele mai multe ori nu eram de acord cu abordarea sa analitică aprinsă, introducând idei despre cultură, importanța formării de semnificații și dezorganizarea realității. În aceste interacțiuni, Erik nu a trădat niciodată nici o frustrare sau nemulțumire, ci mai degrabă a părut interesat de căutarea de idei și chiar a reușit să-mi dea impresia că nu era nici de acord, dar nici în dezacord. Era, de asemenea, generos - știu de cel puțin două ori în care a scris autorilor - Rohinton Mistry și Zakes Mda - pentru a le mulțumi pentru lucrarea lor politică fictivă. Când a văzut piesa lui Mda, „Urletele Muribunde ale Lunii”, în cadrul uneia dintre vizitele sale la Johannesburg, aproape a lăcrimat și a spus că aceasta este cea mai bună piesă pe care o văzuse vreodată.

„Erik a fost întotdeauna persoana protectivă cu cei mai tineri, iubitoare, pasionată și umanistă, fiind totodată, unul dintre cei mai importanți sociologi și savanți marxiști din vremurile noastre”

Deși l-am cunoscut pe Erik în Berkeley, în ultimii douăzeci de ani de la prima noastră întâlnire, cea mai mare parte a prieteniei noastre s-a manifestat în cadrul călătoriilor în multe locuri îndepărtate: Kerala, Barcelona, Goteburg, Buenos Aires, Padova, iar el a vizitat de trei ori Africa de Sud. Prima noastră întâlnire îndepărtată a avut loc în anul 2000 în Kerala, India (tocmai începusem munca de teren în Kerala). În Kerala am învățat cum se conecta Erik cu oameni de toate vârstele, oriunde mergea: odată a cântat „She'll be coming down the mountain” în bucuria încântătoare a unui grup de elevi dintr-un sat montan din mediul rural Kerala. Probabil că întâlnirea mea preferată a fost atunci când Michael și Erik erau la Johannesburg. În cadrul unei cine la care participam doar noi trei, am avut norocul enorm să îi observ pe cei doi implicați într-o dezbateră de peste o oră asupra marxismului. Nu doar conținutul discuției a fost interesant, dar modul în care cei doi se implicau în dezbateră a fost extraordinar de distractiv de urmărit. Calmul sufletească al lui Erik era profund! De fapt, starea de spirit a lui Erik nu părea niciodată afectată de multe aspecte (inclusiv privarea de somn, disconfortul sau programul extenuant). Cel puțin din experiența mea, Erik a fost întotdeauna persoana protectivă cu cei mai tineri, iubitoare, pasionată și umanistă, fiind totodată, unul dintre cei mai importanți sociologi și savanți marxiști din vremurile noastre. *Cu bine, dragă Erik!* ■

> Punând în legătură genul și inegalitatea: O introducere

de **Birgit Riegraf**, Universitatea din Paderborn, Germania, membru al Comitetului de Cercetare ISA despre Femei, Gen și Societate (RC32), **Lina Abirafeh**, Universitatea Libaneză Americană din Liban și **Kadri Aavik**, Universitatea din Tallinn, Estonia și Universitatea din Helsinki, Finlanda

Atingerea egalității nu este o problemă personală sau privată. Trebuie abordat la nivel structural, politic, social și economic.

Foto: Nguyen Hai Ha/Flickr.

Unele drepturi sunt rezervate.

Genul și inegalitatea socială sunt sfere de studiu și de analiză esențiale în sociologie, studii de gen și în nenumărate alte discipline. O constatare comună importantă în aceste domenii de cercetare este aceea că femeile reprezintă, la nivel mondial, o mare parte dintre cei săraci și marginalizați. Conform Raportului Global asupra Diferențelor de Gen din 2018 al Forumului Economic Mondial, va fi nevoie de 202 ani pentru a pune capăt decalajelor de gen la nivel global.

Inegalitățile economice iau multe forme; de exemplu, potrivit Raportului Global asupra Diferențelor de Gen 2018, femeile pot deține pământ în doar 41% din țările incluse în cercetare. În sferele profesionale, doar 34% din funcțiile de conducere sunt deținute de femei. Rolul femeilor în economia informală este o altă provocare genizată. Femeile sunt responsabile de majoritatea economiei informale și există rapoartări că ele petrec de două ori mai mult timp realizând sarcini neremunerate, comparativ cu bărbații. Deoarece economia informală este nereglementată,

femeile sunt în mod special vulnerabile la exploatare și abuz. Multe dintre aceste statistici ar putea fi îmbunătățite în mod semnificativ, prin schimbarea majoră a politicilor. Acestea fiind spuse, femeile sunt cei mai buni avocați ai lor; totuși, ele rămân în mare parte subreprezentate politic. Din 149 de țări incluse în analiza pentru raport, doar 17 au în prezent femei ca șefi de stat. În plus, doar 18% dintre miniștrii și 24% dintre parlamentarii din întreaga lume sunt femei.

În ciuda progreselor majore în direcția unei egalități mai largi din unele țări, există încă lacune semnificative în ceea ce privește oportunitățile pentru femei, dacă avem în vedere întreaga gamă de identități intersecționale, cum ar fi rasa, clasa și sexualitatea, printre altele. În timp ce unele femei mai privilegiate beneficiază de progres, altele continuă să trăiască în condiții precare. În cadrul anumitor state, diferențele dintre femeile din medii sociale și culturale variate sunt în creștere. Aceste diferențe au un impact deosebit asupra securității sociale și asupra

oportunităților pentru femei. De exemplu, potrivit datelor furnizate de UNICEF, Statele Unite au o rată a mortalității materne relativ scăzută, clasându-se pe locul 54 din 182 de țări incluse în cercetare. În același timp, mortalitatea maternă a femeilor de culoare este mai mult decât triplă față de cea a omoloagelor albe din SUA, potrivit Centrului pentru Controlul și Prevenirea Bolilor.

În timp ce multe state continuă să facă progrese, ratele de progres sunt diferite. Raportul menționat arată că fenomenele globale de diferențiere între femei și bărbați clasifică Orientul Mijlociu și Africa de Nord ca având cel mai mare decalaj regional dintre femei și bărbați, însă rata lor de progres pentru îmbunătățirea condițiilor pentru femei este de fapt mai bună decât cea a regiunii nord-americane. Se estimează că Asia de Sud își poate închide decalajul de gen în 70 de ani cu aproape un secol înainte de America de Nord, Orientul Mijlociu și Africa de Nord. Atunci când continuăm să examinăm această regiune, ne-am putea întreba dacă această statistică are vreo semnificație pentru femeile Rohingya refugiate din Myanmar, care trăiesc în condiții extrem de precare din cauza epurării etnice continue. Aceste statistici ne obligă să ne întrebăm cum definim și cum măsurăm progresul în ceea ce privește inegalitatea de gen.

Contribuțiile din acest număr Dialog Global pune în evidență diferențele considerabile socio-spațiale când vine vorba despre modul în care genul și inegalitățile sociale sunt legate și modelate. Scopul numărului curent este de a prezenta un punct de plecare pentru aceste dinamici diferite și de a crea un spațiu pentru cercetări și discuții ulterioare, în mod ideal cu implicații pentru schimbarea socială și politică în favoarea femeilor.

Liisa Husu deschide aceste considerații cu observația că, în ciuda marilor avansuri pe care le-au făcut femeile în învățământul superior din întreaga lume, tendința potrivit căreia cu cât poziția e mai mare, cu atât mai puține femei o ocupă, persistă. În articolul său, „Provocările de gen în finanțarea cercetării”, ea discută implicațiile subreprezentării din perspectiva țărilor europene și nordice.

Blanka Nyklová, în „Contestând egalitatea de gen în Republica Cehă”, subliniază cum ideologia neoliberală și atitudinile conservatoare conturează genul și inegalitatea socială în Europa Centrală, cu accent pe Republica Cehă. Ea folosește conceptul de emancipare distorsionată pentru a evidenția privilegiile acumulate de unele femei în detrimentul altora.

În „Persistență și schimbare: inegalitatea de gen în Statele Unite”, Margaret Abraham discută modul în care observăm succesele, în lupta pentru egalitate în Statele Unite, coexistând cu eșecurile. Ea susține că aceste realizări către egalitate și justiție nu sunt evidente și că trebuie să avansăm în acțiunile noastre sociale, precum și în analiza sociologică.

Lina Abirafeh examinează inegalitățile de gen în contextul arab în articolul ei, „Genul și inegalitatea în regiunea arabă”. Regiunea suferă de mult timp de nesiguranțe economice și politice, complicate de obstacole socio-culturale și de un sistem patriarhal înrădăcinat. Această combinație toxică stagnează și, în multe cazuri, inversează progresul spre egalitatea de gen. Regiunea nu va atinge pacea sau prosperitatea fără egalitate deplină pentru femeile arabe.

Articolul lui Nicola Piper, „Munca genizată și inegalitatea în contextul asiatic”, examinează munca și inegalitatea de gen în contextul asiatic, observând că mișcările populației, mari și susținute, au devenit un punct de interes pentru cercetători și practicieni. În special, femeile emigrante sunt concentrate în sectoare feminizate și adesea nu dispun de drepturi și de protecție. Provocările și vulnerabilitățile lor se află în centrul inegalității de gen din regiune.

În articolul său, „PIPS: Progresul social, câteva reflecții genizate”, Jeff Hearn reflectă asupra procesului și rezultatelor raportului Panelului Internațional de Progres Social (PIPS). El se concentrează pe recomandările din raport cu privire la modul în care trebuie conceptualizat genul. ■

Adrese de corespondență:

Birgit Riegraf <birgitt.riegraf@uni-paderborn.de>

Lina Abirafeh <lina.abirafeh@lau.edu>

Kadri Aavik <kadri.aavik@tlu.ee>

> Provocările de gen în finanțarea cercetării

de **Liisa Husu**, Școala de Economie Hanken, Finlanda și Universitatea Örebro, Suedia și membră a Comitetului de Cercetare ISA pentru Sociologie a Științei și Tehnologiei (RC23) și membră a Comitetului de Cercetare ISA pentru Femei, Gen și Societate (RC32)

Inegalitatea de gen în mediul universitar și în cercetare este o preocupare persistentă și globală. Doar o treime dintre cercetători sunt femei, la nivel global și în Europa. Modelul înrădăcinat potrivit căruia cu cât poziția este mai mare, cu atât mai puține femei o ocupă, persistă. Acest lucru se întâmplă în ciuda progreselor importante pe care le-au făcut femeile în învățământul superior din întreaga lume. O majoritate covârșitoare de profesori sunt bărbați, iar ritmul schimbării către un profesorat mai echilibrat între genuri este foarte lent, după cum arată ultimele statistici europene și nordice.

> Este finanțarea cercetării neutră din punctul de vedere al genului?

Accesul la finanțarea cercetării reprezintă o chestiune esențială în promovarea carierei în mediul academic și de cercetare atât pentru femei, cât și pentru bărbați. În majoritatea țărilor, aceasta înseamnă succes în căutarea unei finanțări externe pentru cercetare, adesea obținute printr-o competiție dificilă. Cercetarea privind dinamica de gen a finanțării cercetării nu a demonstrat o rată de succes a finanțării sistematic mai scăzută pentru femei în toate contextele de finanțare, ci a prezentat mai degrabă o imagine mai complexă, cu mai multe provocări legate de gen. Acestea au legătură cu cercetătorii individuali, cu grupurile de cercetare și cu universitățile individuale, cu organizațiile de finanțare, cu conținutul cercetării și cu politicile din cercetare. Aceste provocări pot fi legate de alocarea fondurilor, de finanțarea ordonatorilor de buget, de evaluarea inter pares (*peer review*), de organizațiile de finanțare, de gestionarea acestora, de politici și practici, precum și de definirea exactă a ceea ce și cine este excelent, precum și a celui care definește excelența. Cercetările recente și în curs de desfășurare privind diferențele de gen în finanțarea cercetării au subliniat necesitatea de a analiza critic întregul ciclu de finanțare a cercetării și

mediile de finanțare într-un mod mai amplu și mai cuprinzător.

O înțelegere mai largă a dinamicii de gen în finanțarea cercetării cuprinde întregul ciclu de finanțare, analizând modelele potențiale legate de gen în: comportamentul solicitanților (cine aplică), grupul solicitanților (cine este eligibil să aplice), componența grupului de cercetare, instrumentele de finanțare, textele de solicitare a aplicațiilor, ghidurile pentru solicitanți, criterii de eligibilitate (vârstă sau poziție), criterii de evaluare, proceduri de evaluare, posibile prejudecăți în evaluare, recrutarea de evaluatori tip *peer review*, procesul de evaluare *peer review*, ratele de succes, valoarea finanțării aprobate și alocate, conținutul cercetării, declarațiile de politici ale finanțatorilor în general și cele legate de egalitatea între femei și bărbați, transparența generală a sistemelor de finanțare, monitorizarea și disponibilitatea statisticilor la nivel de gen și impactul pe termen lung asupra carierei pe care îl are finanțarea obținută.

De un interes special sunt așa-numitele instrumente de finanțare care marchează excelența: centrele de excelență, diferite inițiative de excelență, profesori de renume și altele asemenea. Mai multe studii și monitorizări empirice recente au arătat că de aceste inițiative de excelență au beneficiat în mod frecvent mai mulți bărbați decât femei, chiar și în țările cu niveluri ridicate de egalitate de gen, cum ar fi Suedia.

Rețelele academice formale și informale joacă un rol important în obținerea finanțării. Finanțarea cercetării, în multe domenii, este din ce în ce mai mult un efort de grup decât un efort individual. Cercetarea privind tiparele de gen ale rețelelor academice și integrarea în mediile de cercetare este relevantă în acest sens.

>>

„Voința politică sau lipsa acesteia joacă un rol important în modul în care organizațiile de finanțare publică acordă prioritate egalității de gen și în care abordează provocările de gen în finanțarea cercetării.”

> Experiența europeană

Finanțarea cercetării este una dintre problemele cheie ale politicilor de cercetare naționale și regionale. La nivelul UE, dar și în politicile naționale din unele țări europene, chestiunea genului în finanțarea cercetării a fost ridicată de la sfârșitul anilor 1990 și începutul anilor 2000 ca preocupare pentru politici. Finanțarea cercetării din partea Uniunii Europene a fost organizată de la mijlocul anilor 1980 sub formă de „programe-cadru”. În primele programe-cadru europene au lipsit în special aspectele legate de științele sociale, cu excepția rolului de asistare în privința tehnologiei și nu au cuprins referiri cu privire la gen. Doar din cel de-al patrulea program-cadru (1994-1998) a fost inclusă finanțarea cercetării științelor sociale, iar problemele de gen au început să fie abordate pe ordinea de zi. O evoluție treptată a avut loc de la sfârșitul anilor 1990, de la abordarea inițială a „femeilor în știință” la interogarea genului în știință, inclusiv a dimensiunii de gen în conținutul cercetării, pe lângă accentul tradițional asupra echilibrului de gen al cercetătorilor și al grupurilor de cercetare, precum și al factorilor de decizie și al evaluatorilor. În Spațiul European de Cercetare (SEC), egalitatea de gen este una dintre cele cinci priorități. Aceasta se referă la trei aspecte: echilibrul de gen în cadrul echipelor de cercetare, echilibrul de gen în rândul evaluatorilor și dimensiunea de gen în conținutul cercetării.

O parte din activitatea de politici europene a fost prima analiză sistematică din 2009 privind genul și finanțarea în cercetare, analiză desfășurată în 33 de țări. Aceasta a constatat o mare varietate în întreaga Europă în ceea ce privește modul în care problemele de gen au fost abordate de politicile naționale de cercetare și de agențiile naționale de finanțare, de la „inactivitate relativă” și aproape nicio monitorizare a finanțării naționale a cercetării de gen în multe țări, la diferite măsuri proactive, monitorizare și implicare activă în promovarea egalității de gen în sistemul național de finanțare, în câteva țări, inclusiv în regiunea nordică.

Entitatea etalon în materie de cercetare europeană, Consiliul European pentru Cercetare (CEC), a fost înființată în 2007, pentru a finanța cercetarea excelentă de jos în sus (în engleză „bottom-up”) a cercetătorilor aflați la început de carieră, la mijloc de carieră și a cercetătorilor avansați în orice disciplină și în orice țară, cu un buget de 13,1

miliarde pentru perioada 2014-2020. Cu toate acestea, în ciuda preocupărilor legate de gen în politica de cercetare a UE, CEC a fost lipsit inițial de principiul egalității de gen între principiile sale de guvernare. Când CEC a început în cele din urmă să monitorizeze alocarea fondurilor la nivel de gen, rezultatele au arătat că, în perioada 2007-2013, rata de succes a bărbaților a fost de 30%, iar cea a femeilor de 25% la nivelul granturilor inițiale, în timp ce pentru subvenții avansate a fost de 15% pentru bărbați și de 13% pentru femei. Decât într-un singur domeniu nu a existat o diferență de gen la nivelul granturilor inițiale: fizica și inginerie, o zonă de cercetare puternic dominată de bărbați. Diferențele clare în ratele de succes în favoarea bărbaților au fost găsite în domenii în care sunt în mod tradițional multe femei, cum ar fi științele vieții, cele umaniste și științele sociale.

Voința politică sau lipsa acesteia joacă un rol important în modul în care organizațiile de finanțare publică acordă prioritate egalității de gen și în care abordează provocările de gen în finanțarea cercetării. De exemplu, societățile nordice sunt foarte avansate în comparațiile internaționale ale egalității de gen, dar și în indicii globali privind inovarea. Egalitatea între femei și bărbați se află pe o poziție fruntașă pe agenda politică a cercetării, în special în Norvegia și Suedia. În Suedia, organizațiile publice de finanțare a cercetării, cum ar fi Consiliul Suedez pentru Cercetare și agenția națională pentru inovare Vinnova, au toate directive guvernamentale pentru a-și integra problemele de gen în activitatea lor. În monitorizarea dezvoltării, finanțatorii suedezi ai cercetării utilizează nu numai statistici, ci și instrumente calitative ale științelor sociale, cum ar fi observatorii de gen, în cadrul reuniunilor comitetului de finanțare.

Echilibrul de gen în cadrul consiliilor publice de finanțare a cercetării a fost un obiectiv al politicilor realizat de la începutul anilor 2000 în Finlanda, Norvegia și Suedia, în timp ce în multe țări europene consiliile au continuat să fie dominate de bărbați. Echilibrul de gen în cadrul consiliilor de finanțare nu este doar o problemă a reprezentării egale și a justeței; reprezentarea egală în aceste posturi de autoritate și control este, de asemenea, importantă, deoarece oferă cunoștințe interne despre modul în care funcționează sistemul de finanțare și sporește relațiile științifice ale celor implicați. ■

Adresă de corespondență: Liisa Husu <liisa.husu@oru.se>

> Contestând egalitatea de gen în Republica Cehă

de **Blanka Nyklová**, Institutul de Sociologie al Academiei de Științe din Cehia, Republica Cehă

MASARYKOVA UNIVERZITA
FAKULTA SOCIÁLNÍCH STUDIÍ

 Genderová studia FSS MU

Logo-ul departamentului desființat de Studii de Gen din Brno.

Anul acesta se sărbătoresc 30 de ani de la ridicarea Cortinei de Fier în semi-periferia Europei sau 30 de ani de slăvire a neoliberalizării neuniforme ca fiind singura cale posibilă spre democrație. Ascensiunea democrației a fost văzută ca o mișcare spre meritocrație, fondată pe ștergerea fostelor structuri de putere bazate pe apartenența la Partidul Comunist. Mass-media din această perioadă arată că meritocrația, care justifică inegalitatea celor văzuți ca ne-meritorii pe motive personale, a fost primită cu mult entuziasm, deoarece a permis saltul spre centrul geopolitic. Cu toate acestea, Republica Cehă este în prezent condusă de un prim-ministru oligarhic care a fost agent secret înainte de 1989 și care, precum majoritatea miliardarilor cehi, a reușit să-și transforme poziția privilegiată pe care a avut-o până în 1989 în putere economică, prin procesul de privatizare. În același timp, aproape o zecime din populație se află într-o spirală a datoriilor cauzate de o legislație de executare silită intenționat răuvoitoare, aproximativ 70.000 de persoane neavând adăpost și încă 120.000 aflându-se în fața posibilității pierderii casei. Subliniez, în acest articol, câteva dintre consecințele raționalității politice care stau la baza neoliberalizării pentru inegalitatea socială / de gen din țările Grupului de la Visegrad din Europa Centrală, cu accent special pe Republica Cehă. Folosind soarta disciplinei de studii de gen, analizez în continuare impactul acestei raționalități atunci când vine vorba de egalitate și justiție.

Neoliberalismul a devenit o scurtătură conceptuală care explică sursele inegalității, inclusiv inegalitatea de gen, în lumea globalizării actuale. Ca atare, neoliberalismul este înțeles ca o întoarcere la piața liberă ca ultim determinant al tuturor aspectelor vieții. Teoreticienii critici au încercat să contracareze această simplificare prin examinarea funcționării sale în zonele interconectate. În 1998, antropologul francez

Pierre Bourdieu a asociat neoliberalismul cu distrugerea colectivelor și cu atomizarea toxică a forței de muncă, care eroda capacitatea indivizilor de a rezista forțelor capitalului global. Deja de aproape două decenii, teoreticianul cultural britanic Angela McRobbie s-a concentrat asupra modului în care reprezentările culturale ale împuternicirii economice bazate pe analiza vieții cuiva ca un proiect – cum ar fi personajul literar și de film Bridget Jones – au impact asupra vieții femeilor tinere care se identifică cu a ei. Teoreticianul politic american Wendy Brown s-a concentrat asupra efectelor logicii pieței nu numai asupra dimensiunii economice a vieții sociale, ci, mai important, asupra raționalității politice a instituțiilor democratice.

> Neoliberalizarea și genul în țările Grupului de la Visegrad

Autorii de mai sus folosesc exemple concrete, dar sunt adesea tratați ca oferind o teorie universal valabilă a neoliberalismului, ceea ce duce la solicitarea unui studiu contextualizat al fenomenului. Țările Grupului de la Visegrad din Europa Centrală furnizează un laborator în care se pot observa consecințele implementării diferențiate a instrucțiunilor primire de la organizații precum Fondul Monetar Internațional și Banca Mondială pentru a facilita democratizarea. Mai ales după 2000, a crescut numărul de studii critice ale neoliberalizării în forma contingentă geopolitică. Analizele privind inegalitatea dintre genuri și transformarea ei arată că proiectul modern de emancipare a dus la ceea ce Zuzana Uhde numește „emancipare distorsionată”, o situație în care împuternicirea anumitor grupuri de femei vine în detrimentul altor femei, prin comodificarea unor sfere ale pieței, cum ar fi îngrijirea. Emanciparea distorsionată nu este numai incompletă, ci promovează o

>>

nouă nedreptate și nu poate fi combătută fără ca rolul-cheie jucat de capitalism în susținerea acesteia să fie înțeles.

În Republica Cehă, femeile reprezintă aproximativ 20% din parlamentari; diferența de remunerare între femei și bărbați persistă la 22% în general și la 10% pentru aceeași poziție în cadrul aceleiași întreprinderi; femeile reprezintă 98,5% dintre părinții care iau unul dintre cele mai lungi concedii de îngrijire a copilului din Europa; iar familiile monoparentale au mame drept cap al familiei în 90% din cazuri. Femeile s-au confruntat cu un nivel de instabilitate economică în creștere începând din 1989 și sunt în mod disproporționat mai amenințate de sărăcie; femeile în vârstă se confruntă cu riscuri mai mari de sărăcie, iar inegalitatea economică și socială este exacerbată în anumite regiuni ale țării și în funcție de statutul etnic / migrant. Mai important, cultura de gen în Republica Cehă și în țările din Grupul Visegrad în general este marcată de conservatorism și sexism, permițând ca emanciparea distorsionată să nu fie contestată; emanciparea femeilor și eforturile de creștere a acesteia sunt chiar învinuite pentru unele dintre problemele economice din regiune.

Cercetătorii specializați în studii de gen au demonstrat modul în care conservatorismul în relațiile de gen și neoliberalizarea s-au susținut reciproc. Radka Dudová și Hana Hašková arată că politicile de concediu parental de după 1989 au fost doar o prelungire a celor concepute înainte de 1989 ca parte a politicilor de refamiliarizare. Libora Oates-Indruchová și Hana Havelková se concentrează asupra contribuției nerecunoscute a mișcării de femei și feministe la unele dintre politicile emancipatoare ale epocii comuniste, în timp ce Kateřina Lišková arată cum a fost reintrodus un dublu standard în domeniul sexualității în discursul medical de la sfârșitul anilor 1960 și cum acesta predomină încă de atunci. Niciuna dintre aceste contribuții nu ar fi fost posibilă fără proliferarea studiilor de gen și a teoriilor feministe din regiune.

> Soarta studiilor de gen

Soarta studiilor de gen din regiune ne poate ajuta să înțelegem persistența și mutația inegalității de gen într-un proiect democratic bazat pe neoliberalism. Fundamentarea disciplinei a fost legată de finanțarea activismului feminist local de către donatorii din SUA și ulterior din partea UE, în contextul unei

Cercetarea și educația care nu se potrivesc cu euristicile neoliberale sunt atacate în Ungaria, Cehia și în multe alte țări din Europa.

Foto: Christopher Dombres/Flickr. Creative Commons.

finanțări locale limitate. Studiile privind genul au fost introduse în două mari universități din Cehia în jurul anului 2004, parțial datorită oportunității oferite de reformele din învățământul superior neoliberal care necesită numere mai mari de studenți. Cu toate acestea, aceeași rațiune politică a facilitat recenta dezmembrare a programelor de studii de gen nu numai în Ungaria, ci și în Republica Cehă, afectând negativ capacitatea de a face cercetare orientată pe gen în Europa Centrală. După cum a remarcat Wendy Brown, raționalitatea neoliberală este în cele din urmă normativă – regula logicii pieței nu este asumată, ci este instituționalizată activ, în detrimentul oricărei raționalități diferite, cum ar fi raționalitatea emancipatoare care stă la baza a unei mari părți a proiectului feminist. Într-o regiune conservatoare marcată de o respingere extraordinară de ușoară a oricărei acțiuni politice care vizează relații sociale inegale pe motiv că este inginerie socială din perioada comunistă, raționalitatea politică neoliberală s-a potrivit inițial cu unele eforturi feministe, inclusiv ale celor care se străduiau să instituționalizeze studiile de gen. Interzicerea acestor studii în Ungaria folosește exact aceeași raționalitate politică, dar, mai important, o consideră ca fiind economică (pe un fundament fals al lipsei de cerere de absolvenți de studii de acest tip pe piața muncii) și, prin urmare, *apolitică*. Acest lucru servește scopurilor politice de a contracara posibila critică socială și de a câștiga popularitate în mișcarea anti-gen (descrisă în aceste pagini de către Agnieszka Graff și Elżbieta Korolczuk în 2017). În Republica Cehă, renunțarea la programul de studii de gen de la Brno din 2018 a fost justificată de pretențiile cum că programul nu ar fi fost „profitabil”, prin faptul că nu a reușit să atragă studenții într-un sistem de învățământ public dependent de numărul studenților.

Paralela dintre cele două cazuri este frapantă, chiar dacă motivațiile sunt – cel puțin în mod explicit – diferite. În cazul maghiar, raționamentul politic a devenit evident atunci când disciplina a fost pictată ca fiind strict ideologică și nu științifică; în cazul Brno, raționalitatea politică neoliberală a fost instituționalizată de conducerea universității atunci când nu a reușit să abordeze etica deciziei lor. Pentru a combate cu adevărat inegalitatea dintre femei și bărbați – în dimensiunea ei economică, dar și în ceea ce privește toleranța față de violența sexuală și aprobarea hărțuirii sexuale de către figuri publice și politicieni – trebuie ca înrădăcinarea ei în raționalitatea politică neoliberală să fie făcută în mod explicit. Dacă vrem să contracarăm cu succes principiile normative ale neoliberalismului, trebuie să recunoaștem aceste dependențe, deoarece altfel acestea vor amenința să contracareze logica normativă care stă la baza criticii feministe a inegalităților sociale și, în special, de gen. Cei 30 de ani de la 1989 au arătat în mod clar că raționalitatea politică neoliberală este sortită eșecului atunci când este însărcinată cu eliminarea inegalității, deoarece este de fapt implicată în protejarea rădăcinilor sale reale. ■

Adresă de corespondență: Blanka Nyklová <blanka.nyklova@soc.cas.cz>

> Persistență și schimbare: inegalitatea de gen în Statele Unite

de **Margaret Abraham**, Universitatea Hofstra, Statele Unite ale Americii, fosta președintă a Asociației Sociologice Internaționale (2014-18) și membră a Comitetelor de Cercetare ISA privind Rasismul, naționalismul, indigeneitatea și etnia (RC05), Sociologia migrației (RC31), Femeile, genul și societatea (RC32) și Drepturile omului și justiția globală (TG03)

Marșul Femeilor și alte mișcări importante de protest, au izbucnit în 2017 și 2018, urcând în prim-planul rezistenței împotriva sistemelor abuzive și exploatare. miawicks9 via Pixabay.

Un număr record de femei a fost ales în timpul alegerilor din 2018 noiembrie și ele fac parte acum din cel de-al 116-lea Congres al Statelor Unite. Alegerile au fost prilejul unor premiere istorice, fiind alese primele două femei native americane, două femei musulmane, prima femeie care a mărturisit că este bisexuală și cea mai tânără femeie aleasă vreodată în Congres. O femeie a fost realesă ca președintă a Casei, fiind singura femeie care a deținut acest post vreodată. Pe 5 februarie 2019, Stacey Abrams, care a pierdut într-o cursă controversată pentru funcția de guvernator, a făcut istorie devenind prima femeie afro-americană care a transmis răspunsul din partea democraților la discursul anual cu privire la situația țării (în engleză „State of the Union”), susținut de președintele Statelor Unite ale Uniunii. Abrams a vorbit despre necesitatea de a adresa problema rasismului, a suprimării alegătorilor și a imigrației și l-a criticat puternic pe președintele

Trump pentru blocada guvernamentală care a provocat stres și devastare severe și nejustificate în viața oamenilor.

Lupta și victoria acestor mici pași scot în evidență lupta mai mare pentru egalitatea de gen și pentru justiție. Aceste mici victorii se conectează la o lungă istorie a luptei colective de a descompune structurile hegemonice și de a scoate la lumină multe sisteme și culturi omniprezente și profund încastrate, culturi de opresiune și inegalitate care există în societate. Pașii mici reprezintă un semn de speranță, dar nu sunt suficienți. Trebuie să continuăm să realizăm transformări sociale și schimbări structurale.

> Contextul american

În ciuda faptului că are mai multe femei în Congres, America prezintă [inegalități de gen](#) omniprezente.

>>

- În ciuda atenției din partea mass-media, diferența de salarizare continuă, femeile albe câștigând cu 20% mai puțin decât bărbații, iar femeile de culoare au venituri chiar mai mici decât acestea.
- Ocupațiile dominate de femei, cum ar fi serviciile de îngrijire a copiilor și serviciile din domeniul restaurantelor, continuă să fie la niveluri mai scăzute în ceea ce privește valoarea salariilor.
- Bărbații formează marea majoritate a celor care au veniturile cele mai mari în economia Statelor Unite.
- Potrivit Institutului pentru analiza Studiilor de Politici a indicatorilor Băncii Mondiale, femeile realizează de două ori mai multă muncă neremunerată decât bărbații, incluzând aici: îngrijirea copiilor, îngrijirea vârstnicilor și menaj.
- [Sumele economisite](#) în medie de către bărbați au fost de 123.000 de dolari, în comparație cu 42.000 de dolari deținuți de femei în 2017.
- Asociația americană a femeilor universitare raportează că femeile de culoare își încheie studiile având datorii mai mari decât oricare alt segment demografic.
- Biroul American de Recensământ declară că femeile de culoare au cea mai mare rată a sărăciei în țară.
- Șomajul persoanelor transsexuale este de trei ori mai mare decât media SUA.
- [Rata de detenție](#) a femeilor afro-americane este de două ori mai mare decât cea a femeilor albe, iar afro-americanii sunt încarcerați cu o rată de mai mult de cinci ori mai mare decât rata aferentă albilor.
- Una din trei femei din America raportează că a fost victimă a [violenței sexuale](#) în timpul vieții.

> Mergând înainte

La 21 ianuarie 2017, sub auspiciile Marșului Femeilor de la Washington, milioane de oameni au ieșit pe străzile din SUA și din întreaga lume pentru a protesta împotriva alegerii lui Trump. A fost o continuare a muncii pe care o făcuseră mișcarea femeilor și multe alte mișcări și organizații diferite de-a lungul anilor: *#BlackLivesMatter* [trad. în rom. „*Viețile de culoare contează*”], *#SayHerName* [trad. în rom. „*Spune numele ei*”], *#MeToo* [trad. în rom. „*Și eu*”], pentru a numi doar câteva. De-a lungul anilor, acestea și alte grupuri au ajutat la mobilizarea și transformarea noțiunii de „intersecționalitate” (un termen creat de Kimberlé Crenshaw) și a umbrelei sale largi de matrici de opresiune interdependente și suprapuse. Amploarea pe care a avut-o Marșul Femeilor a demonstrat puterea colectivă și nevoia comunității globale de a se confrunta cu persistența și prevalența structurilor patriarhale și misogine din guvern și din societate.

Marșul Femeilor și alte mișcări importante de protest, ca mijloace viabile de organizare și comunicare pentru schimbare, au izbucnit în 2017 și 2018, urcând în prim-planul rezistenței împotriva sistemelor abuzive și exploatare. O întreagă generație mai tânără folosește tehnologia și alte mijloace multiple pentru a mobiliza și a aborda preocupările globale critice, făcând ca egalitatea

de gen și intersecționalitatea să fie parte integrantă a problemelor abordate. Aceste mișcări au ajutat diferite comunități să se mobilizeze pentru a aborda chestiuni legate de drepturi reproductive, gen, violență intersecțională, drepturi ale migranților, drepturi ale muncii, drepturi ale cetățeniei, justiție rasială, libertate de exprimare, justiție ecologică și multe altele. Ele creează un moment care oferă speranță, dar și o provocare. Va fi nevoie ca o majoritate a societății, care să se reunească, pentru a se asigura că schimbările durabile sunt făcute în mod constant, prin pași mici și schimbări seismice.

Cercetarea și activismul au demonstrat cum sistemele statale și sociale sunt interconectate constant cu inegalitatea de gen și cu opresiunea. Violența împotriva femeilor și violența genizată reprezintă rezultatul inegalității de gen, al inegalității de putere, al corupției și al controlului. Violența de gen este sistemică și profund înrădăcinată în patriarhat, dar este, de asemenea, intersecțională atât în ceea ce privește originile, cât și consecințele sale. Structurile și relațiile patriarhale necesită a fi contestate.

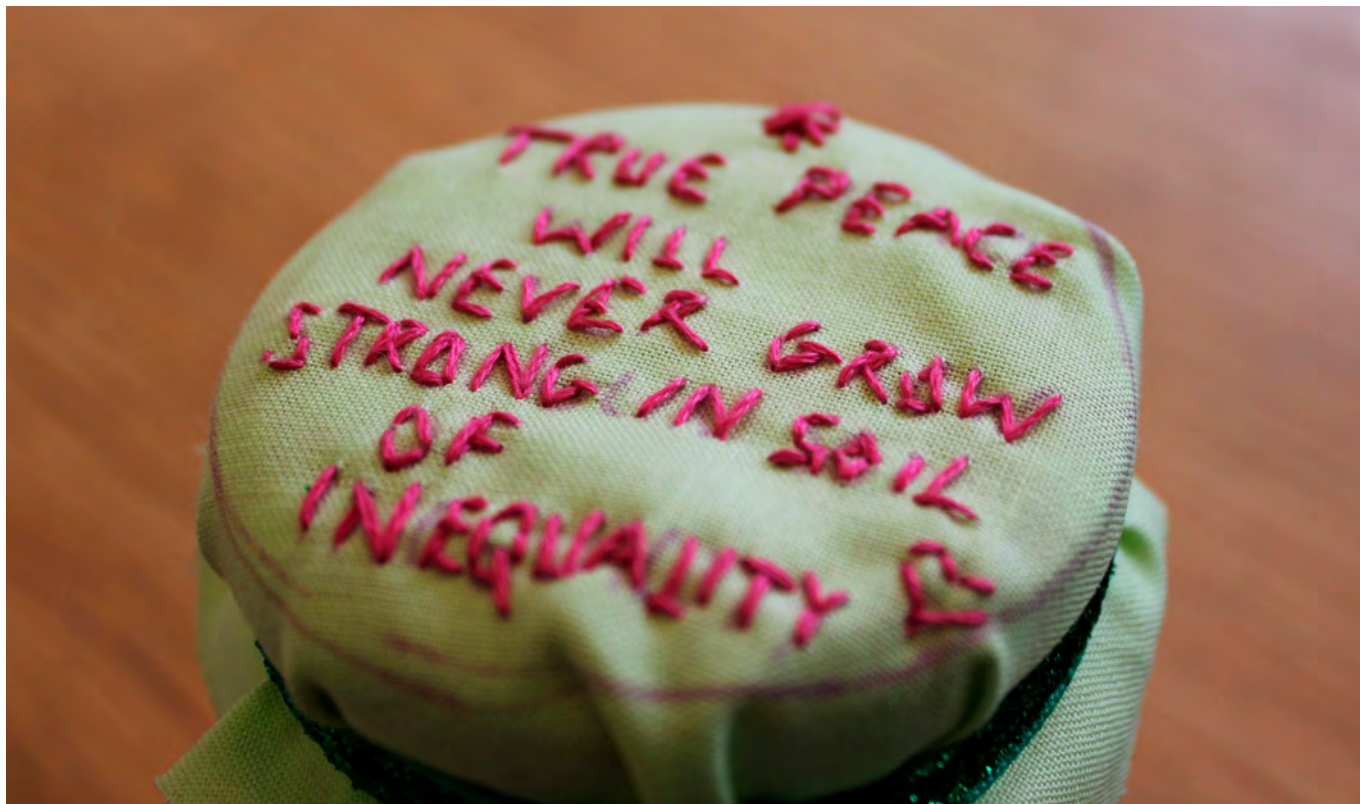
O modalitate prin care schimbarea poate să apară este printr-o abordare intersecțională a dezmembrării și abordării tuturor formelor de inegalitate și opresiune: rasiale, economice, pe motiv de dizabilitate etc. Acestea fac parte din structurile, practicile și istoriile patriarhale. Trebuie să recunoaștem și să ne opunem perspectivelor insulare și mijloacelor limitate care ne divizează, care forțează persoanele vulnerabile să concureze reciproc în interesul celor mai puțini privilegiați. Trebuie să reimaginăm noi modalități de a contracara forțele care subminează egalitatea și justiția și care dăunează nu numai oamenilor, ci și planetei în ansamblu.

În căutarea unor paradigme alternative, perspectivele sociologice sensibile la toate vocile sunt vitale. Sociologia a oferit deja informații valoroase privind inegalitatea de gen, însă multe dintre acestea necesită atenția noastră. Provocarea pentru sociologie este aceea de a lua în considerare în mod serios următoarele întrebări: Ce va trebui să facem pentru a declanșa imaginația sociologică față de egalitate (inclusiv în cadrul propriei noastre discipline și în instituții)? Care sunt tipurile de teorii și instrumente care pot contribui de fapt la desființarea inegalităților sistemice? Cum să nu fim cooptați de entitățile de finanțare care reproduc inegalitățile și, în schimb, să arătăm prin cercetarea noastră căile spre egalitate? Cum poate sociologia să ofere în mod colaborativ promisiunea și posibilitatea ca publicul să se audă reciproc în ceea ce privește diviziunile care sunt alimentate de politica divizională? Poate sociologia, împreună cu alte discipline, prin cercetare și acțiune, să ofere soluții tangibile pentru adevărata egalitate și justiție socială? În mod clar, vom avea nevoie de pași mici și de schimbări seismice, astfel încât egalitatea să devină un vis realizat. ■

Adresă de corespondență: Margaret Abraham
<Margaret.Abraham@Hofstra.edu>

> Gen și inegalitate în regiunea arabă

de **Lina Abirafeh**, Universitatea Libaneză Americană, Liban

Credit: Jasmine Farram.

In contextul în care inegalitatea de gen este o realitate globală regretabilă, lumea arabă nu numai că se confruntă cu cel mai mare hiatus, dar se confruntă și cu provocări semnificative în încercarea de corijare a acestei inegalități. Țările arabe au suferit mult timp de pe urma instabilității politice și economice la care s-au adăugat anumite obstacole socio-culturale, precum și un sistem patriarhal împământenit. Această combinație toxică încetinește – în multe cazuri, inversează – progresul către egalitatea de gen.

Această situație este și mai mult complicată de multiple crize umanitare prelungite, cum sunt cele din Siria, Palestina, Yemen și Irak. De-a lungul întregii regiuni, instabilitatea a devenit regulă. Aceste conflicte au distrus sistemele de protecție socială, au redus accesul la servicii sigure și la sprijin, au strămutat comunități și au crescut vulnerabilitățile, aducând noi incertitudini pentru femei. În vremuri conflictuale, idealurile egalității de gen dispar rapid de pe ordinea priorităților.

În 2018, *Raportul Global privind Diferențele de Gen* al Forumului Economic Mondial a furnizat o perspectivă

critică asupra gradului de amploare al inegalității de gen în lumea arabă. Acest raport măsoară patru dimensiuni: Participare și oportunități economice, Realizări educaționale, Sănătate și supraviețuire, Responsabilizare politică. În prezent, scorul care reflectă diferențele globale de gen este situat la 68%, însemnând că, global, rămâne un hiatus de 32% spre a fi rezolvat. În Orientul Mijlociu și Africa de Nord se înregistrează cea mai mare distanță față de paritatea de gen: 40%.

Țările din Golf, spre exemplu Emiratele Arabe Unite și Kuwait, au redus diferențele în ceea ce privește participarea economică și sănătatea, rămânând în schimb discrepanțele salariale. În Qatar a crescut participarea politică a femeilor – de la nicio femeie în Parlament în 2017 până la aproape 10% în 2018.

În ciuda unui istoric slab referitor la egalitatea femeilor, Arabia Saudită a redus inegalitatea salarială și a crescut includerea femeilor în forța de muncă. Cu toate acestea, anumite sisteme opresive, cum ar fi tutoratul bărbatului, au rămas de actualitate, îngrădind astfel libertatea și mobilitatea femeilor.

>>

În Iordania și în Liban nu s-au produs schimbări majore, în ciuda unui progres minimal al Libanului în creșterea procentului de femei din Parlament. În Oman sunt diferențe de gen mai mari în prezent față de anii anteriori, din cauza participării economice scăzute.

Femeile dețin un procent de doar 7% din pozițiile manageriale în cele patru țări considerate ca fiind cele mai neperformante din lume, trei dintre ele aflându-se în regiune – Egipt, Arabia Saudită și Yemen. 12 din cele 18 țări pe care le cuprinde regiunea au înregistrat un regres. În ritmul actual regiunea ar avea nevoie de 153 de ani pentru a închide decalajul de gen.

> Inegalitatea de gen: cazul Libanului

Libanul reprezintă un studiu de caz valoros, în ciuda aparențelor progresiste. *Raportul Global privind Diferențele de Gen* din 2018 a poziționat Libanul ca una din cele mai nefavorabile țări pentru femei. În primele 10 cele mai nefavorabile țări pentru egalitatea de gen evaluate global se numără Arabia Saudită, Iranul, Mali, Republica Democrată Congo, Ciad, Siria, Irak, Pakistan, Yemen și Liban. În anul 2016 Libanul s-a poziționat pe locul 135 din 144 de țări. În 2017 țara a ajuns pe poziția 137 din 144. În 2018, Libanul s-a situat pe locul 140 din 149, în urma majorității țărilor arabe vecine, respectiv Egipt, Tunisia, Maroc, Iordania și Bahrain.

Agenda privind egalitatea de gen a Libanului a fost pusă în umbră de episoadele prelungite de conflicte politice, de impasurile politice, precum și de incertitudinea economică. În timp ce la suprafață statul pare să cultive un mediu mai liberal și progresist pentru femei, realitatea este departe de a fi una egală.

În Liban s-au ratificat anumite convenții internaționale majore, precum Convenția Privind Eliminarea Oricărei Forme de Discriminare Împotriva Femeilor (*Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination Against Women – CEDAW*) și A Patra Conferință de Femei din Beijing din 1995. Țara a înființat structuri naționale pentru femei, sub forma Comisiei Naționale pentru Femeile Libaneze în 1998 și a Ministerului Femeilor în 2016. Iar Libanul continuă să creeze (nu să și finanțeze sau să implementeze) strategii naționale de împuternicire a femeilor. În ciuda acestor progrese, țara rămâne în urmă în ceea ce privește egalitatea de gen.

Participarea femeilor la viața politică rămâne inacceptabil de joasă. În Liban, în iunie 2017, Parlamentul a refuzat propunerea de a acorda femeilor cota de 30% din locuri, iar asta a fost o contra-lovitură semnificativă dată activiștilor pentru drepturile femeilor. În prezent există doar 6 locuri pentru femei într-un Parlament cu 128 de locuri. Femeile libaneze continuă să intre în politică „în negru”, ca văduve ale foștilor politicieni, mai degrabă decât pentru a se reprezenta pe sine. În acest mod, ele continuă să replice interese dogmatice în detrimentul intereselor feministe, alimentând în continuare diviziunile care au frânat îndelung Libanul.

În ciuda unui nivel crescut de alfabetizare și de reușită academică printre femei, discrepanțele de gen rămân

importante în ceea ce privește participarea economică și oportunitățile. În 2017, femeile au reprezentat aproximativ 25% din forța de muncă totală, reflectând un nivel înalt al inegalității de gen în forța de muncă din Liban. Rata femeilor adulte neangajate este dublă față de cea a bărbaților. Nu există politici de angajare și nici legi care să protejeze egalitatea de șanse, de câștiguri salariale sau în ceea ce privește echilibrul dintre muncă și viață personală. Femeile libaneze continuă să fie o forță economică subutilizată, frecvent limitată la sectoarele feminizate și ale economiei informale – fără a fi remunerate adecvat și fără protecție sub forma unor minime ajutoare sociale sau salarii, precum și fără existența unor condiții de muncă sigure. În plus, femeile sunt subreprezentate la niveluri ce necesită experiență, în special în sectoarele dominate de bărbați.

Eforturile de reformă ale Libanului sunt împiedicate de cincisprezece legi distincte pentru diferitele comunități religioase ale țării. Aceste Coduri ale Statutului Personal determină soarta femeilor în termeni de căsătorie, divorț, moștenire, copii ș.a.m.d. Aceasta este cea mai tipătoare manifestare a patriarhatului înrădăcinat din această țară. Codurile susțin inegalitățile dintre soți și discriminează fățiș femeile în toate aspectele vieții lor. Ca rezultat, viața și corpul unei femei sunt reglementate de diferite tribunale religioase din țară.

Sistemul legislativ libanez oferă protecție împotriva unor forme de violență legată de gen, dar lipsesc cu desăvârșire constanța și egalitatea în aplicarea protecției; în acest timp incidentele continuând să se petreacă fără a fi pedepsite. Violența împotriva unui partener intim este cea mai frecventă formă de violență de gen din această țară. În 2014 a fost adoptată de către Parlamentul libanez Legea privind protecția femeilor și a familiei împotriva violenței domestice, dar această lege a omis să recunoască violul marital drept ofensă.

În 2017, Parlamentul a abolit articolul 522 din Codul Penal, care permitea procuraturii să înceteze urmărirea penală în cazul în care violatorul se căsătorește cu victima. Tot în 2017 s-a încercat formularea unei legi care să incrimineze hărțuirea sexuală în spațiile publice și la locul de muncă. A rămas o încercare până în prezent.

În ciuda pledoariilor duse de ani întregi în Liban, nu există o lege care să interzică căsătoria cu un copil, lăsând puterea în mâinile tribunalelor religioase. Această problemă este exacerbată în ceea ce-i privește pe refugiați: rata căsătoriilor cu copii este în creștere, ca o consecință a actualei crize, iar fetele forțate spre căsătorie nu au acces la protecție juridică din partea guvernului libanez. Nu trebuie uitat că a scăpa dintr-o zonă de conflict nu aduce neapărat o siguranță pentru femei și fete.

Situația Libanului o reflectă pe cea din lumea arabă în ansamblul ei: este nevoie de încă multă muncă pentru a obține egalitatea. Lumea arabă trebuie să se angajeze să accelereze această schimbare; a aștepta 153 de ani nu este o opțiune. ■

Adresă de corespondență: Lina Abirafteh <lina.abirafteh@lau.edu>

> Munca genizată și inegalitatea

în contextul asiatic

de **Nicola Piper**, Universitatea Queen Mary din Londra, Regatul Unit, membră a Comitetului de Cercetare ISA privind Sărăcia, bunăstarea socială și politicile sociale (RC19)

In Asia există o semnificativă migrație intra-regională sau de tip „Sud-Sud”. Conform estimărilor făcute de Organizația Internațională a Muncii, în 2013 existau 150.3 milioane de muncitori migranți dintre care 83.7 milioane erau bărbați, iar 66.6 erau femei. Națiunile Unite calculează că proporția de femei din stocurile de migrație asiatică este în jur de 42.7%, în comparație cu 48.4% la nivel global. Mare parte din acest fenomen se datorează creșterii abrupte a numărului și proporției de bărbați migranți în Asia, care a pus în umbră creșterea numărului de femei migrante.

Între anii 1990 și 2000, doar trei dintre primele zece coridoarele bilaterale se aflau în Asia, acest număr crescând la 6 între anii 2010 și 2017. Coridorul dintre țările de destinație ale sub-regiunii Golfului (clasificată de către Națiunile Unite ca „Asia de Vest”) și țările-sursă localizate în Sudul și Sud-Estul Asiei are ca particularitate procentajul extrem de ridicat de rezidenți fără cetățenie din țările din Golf: Qatar și Emiratele Arabe Unite au cea mai mare proporție de migranți, raportată la populația totală, respectiv 90% și 88%, mulți provenind de pe continent și, din ce în ce mai mult, din Africa. Alte destinații asiatice cheie pentru migrații asiatici sunt țările înalt performante din punct de vedere economic din Asia de Sud-Est (Singapore, Malaysia) și Asia de Est (Coreea, Taiwan, Japonia). Principalele țări-sursă de migranți sunt Filipine, Sri Lanka, Bangladesh și Vietnam.

Datorită susținutelor mișcărilor de populație la scară largă, care au început încă din anii 1970, tiparele de migrație asiatice au devenit subiectul unui interes în creștere printre cercetători, dar și printre practicieni. O caracteristică unică a migrației intra-asiatice este cadrul normativ reprezentat de permisele de muncă dependente de angajator, cu caracter strict temporar și care le permit migranților să lucreze în afara țării lor între doi și patru ani, cu posibilitatea de reînnoire. Majoritatea muncitorilor cu calificare redusă și salarii mici nu pot renunța la o astfel de șansă în schimbul unificării familiei și al stabilirii permanente într-un loc. Această migrație temporară bazată pe contract poate fi sintetizată prin fenomenul „muncitorului individual”, cu

migranți bărbați care suplinesc nevoia de muncitori din sectoarele de producție (ex. construcții) și femei migrante care se duc spre sectorul reproductiv – adică de îngrijire, în special în munci domestice, deși pot fi întâlnite și în manufactură sau alte tipuri de locuri de muncă.

Sectoarele domestice și de îngrijire din această regiune sunt în mod evident dominate de femei migrante. În Asia de Vest, unde munca domestică include și grădinari, șoferi, paznici, bucătari, bărbații migranți tind să fie angajați și în aceste sectoare: 10% dintre toți muncitorii din sectorul domestic din regiunea arabă sunt bărbați. Potrivit Organizației Internaționale a Muncii, cel puțin 53.6 milioane de femei și bărbați cu vârste peste 15 ani sunt raportați a avea un loc de muncă principal în sectorul domestic, unele surse sugerând o cifră apropiată chiar de 100 de milioane. Nivelul de angajare al muncitorilor din sectorul domestic reprezintă cel puțin 2.5% din nivelul total de angajare în țările post-industriale și între 4-10% din nivelul de angajare din țările aflate în curs de dezvoltare. În termeni de gen, femeile reprezintă majoritatea covârșitoare a forței de muncă din sectorul domestic (83%), echivalentul a 7.5% din nivelul de angajare al femeilor la nivel mondial. Cele mai multe femei care muncesc în acest sector adesea călătoresc mii de mile pentru a accepta locuri de muncă insuficient reglementate sau chiar nereglementate, nesigure și în general prost plătite, lăsându-și în spate propriile familii.

Concepte precum „lanțul de îngrijire”, folosite la scară largă în politicile și în cercetarea despre migrația globală, își au originea în experiențele migranților din țările asiatice. Femeile migrante vin să satisfacă nevoia de muncitori în îngrijire din economiile mai dezvoltate, ceea ce duce la un deficit în sectorul de îngrijire din țările de origine ale acestor femei. Faptul că îngrijirea a fost transformată într-un bun de consum la baza lanțurilor globale de îngrijire, sub forma muncii domestice migratoare, și că acest lucru are implicații socio-economice ample care se extind dincolo de prognozele macroeconomice pare să fi fost ignorat complet, iar implicațiile sociale și psihologice asupra

>>

„Cadrele normative guvernamentale sunt preocupate în special de controlarea migrației și de obținerea beneficiilor economice de pe urma muncitorilor străini, acordând un sprijin superficial pentru respectarea drepturilor omului.”

familiilor lăsate în urmă nu au fost adresate de către cei care fac politicile.

Faptul că majoritatea forței de muncă ce migrează la nivel intra-asiatic lucrează în sectoare prost plătite are implicații asupra dezbaterei reînsușite privind legăturile dintre migrație și dezvoltare. Mare parte din argumentele în favoarea legăturii migrație-dezvoltare din ultimii ani se bazează pe presupunția câștigului unor competențe, altfel spus pe „circulația creierelor”, de pe urma căreia ar beneficia țările de origine. Se ignoră tipul de muncă pe care majoritatea muncitorilor care migrează temporar, în special femeile, o fac cu adevărat. De-a lungul Asiei de Sud și de Sud-Est, un număr foarte mare de muncitori cu calificare redusă se angajează în afara țării lor, în condiții extrem de constrângătoare. Adesea este vorba despre contracte pe termen scurt, parte a sistemului *kafala* – viza obținută prin schema de sponsorizare de către angajator, de acesta din urmă angajatul fiind dependent, schemă folosită frecvent în Golf – sau printr-o rețea de brokeri și agenți de recrutare privați care manipulează ambele capete ale procesului de recrutare. O cercetare critică demonstrează faptul că transformarea muncii în sectorul de îngrijire într-un bun de consum nu duce la achiziția de „capital uman” și nu are un impact asupra salariilor și a standardelor de trai. „Competențele” nu sunt nici măcar obținute, darămite dezvoltate. Invizibilitatea muncii în sectorul reproductiv acoperă repercusiunile la nivel de dezvoltare pe care le au rezultatele deficitare în îngrijire. Aceasta are implicații asupra țărilor de origine: exodul muncitorilor din sectorul domestic a fost privit cu entuziasm, datorită remitențelor care reveneau în țară, fără a se acorda suficientă atenție implicațiilor socio-economice sau în materie de dezvoltare din sectorul de îngrijire, implicații pe care [n.tr. acest exod] le creează. Discursul guvernamental predominant și cadrul politic normativ care se concentrează exclusiv pe banii care se întorc în țară contribuie la instrumentalizarea contribuțiilor migranților și ignoră costurile sociale asupra familiilor.

Această paradigmă a dezvoltării ignoră experiențele personale ale femeilor migrante, precum și costurile implicate de migrație, eșuând astfel să acorde atenție drepturilor lor, protecției lor și subiectivității unice.

Cadrele normative guvernamentale sunt preocupate în special de controlarea migrației (ex. ieșirea și intrarea indivizilor, accesul lor pe piețele de muncă sau la un loc de muncă) și de obținerea beneficiilor economice de pe urma muncitorilor străini, acordând un sprijin superficial pentru respectarea drepturilor omului.

Pe scurt, statele asiatice se abțin în general de la a formula politici genizate privind migrația și care să faciliteze mobilitatea muncii prestate transfrontalier de către femei. Mai degrabă, unele țări impun restricții legislative asupra muncii femeilor migrante, de obicei sub pretextul protecției acestora din urmă. Astfel, legislația muncii din majoritatea țărilor protejează nesemnificativ drepturile femeilor migrante, acestea fiind supuse unor factori structurali ce se intersectează și discriminării de gen, clasă, vârstă, etnie, naționalitate. Acești factori se adaugă mai departe provocărilor cu care se confruntă deja [n.tr. femeile migrante].

Drept rezultat, femeile migrante care sunt concentrate în sectoare feminizate ale economiei unde salariile sunt reduse (cum ar fi munca domestică sau domeniul confecțiilor) nu pot accesa aceleași drepturi și protecție socială așa cum o fac cele din alte sectoare. Inegalitățile structurale, discriminarea de gen pe piețele de muncă în țările de origine, controlul restrictiv al imigrării se combină astfel încât femeile au în general mai puține căi pentru a migra, fiind astfel mai probabil ca ele să apeleze la recru-tori (indivizi și organizații pe care îi plătesc spre a le facilita procesul migrării). Este mai probabil ca femeile, spre deosebire de bărbați, să migreze prin intermediul acelor scheme pentru muncitori temporari cu competențe reduse sau să opteze pentru căi nedocumentate, ajungând să lucreze în sectoare nereglementate de sindicate. Nivelurile ridicate de insecuritate socio-economică, de izolare geografică și privarea de drepturi a femeilor migrante ce muncesc temporar sunt aspecte centrale când vine vorba despre inegalitățile de gen din Asia. ■

Adresă de corespondență: Nicola Piper <n.piper@qmul.ac.uk>

> PIPS: Progresul social,

câteva reflecții genizate

de **Jeff Hearn**, Școala de Economie Hanken, Finlanda, Universitatea Örebro, Suedia și Universitatea din Huddersfield, Marea Britanie - membru al Comitetului ISA de Cercetare privind Femeile, genul și societatea (RC32)

Aproape 300 de cercetători sunt implicați în Grupul internațional pentru Raportul de progres social. Credit: Sofie Wolthers (2015).

Panelul Internațional de Progres Social (PIPS, <https://www.ipsp.org/>) a fost alcătuit în perioada 2012 – începutul anului 2013 ca o mișcare non-guvernamentală a științelor sociale, de mare anvergură, fiind similar într-o oarecare măsură cu Panelul Inter-guvernamental de Schimbări Climatice (Intergovernmental Panel on Climate Change – IPCC). Ideea a fost discutată la conferința „Think Global” [Ib.rom. Gândește Global] în mai 2013 (<https://penser-global.hypotheses.org/35>) și activitatea a fost demarată în vara anului 2014, primele întâlniri ale comitetului de conducere și ale consiliului științific având loc la scurt timp după aceea. Principalii lideri ai acestui întreg proces au fost Marc Fleurbaey (Universitatea Princeton) și Olivier Bouin (RFIEA), având sprijinul multor cercetători științifici de top precum Amartya Sen, Helga Nowotny, Ravi Kanbur, și Elisa Reis.

Principalele scopuri au fost: să ofere o gamă largă de informații legate de dimensiunile progresului social,

să facă științele sociale actuale mai accesibile și mai relevante, să ofere actorilor sociali și cetățenilor, inclusiv guvernelor, dar nu numai, idei legate de posibile scenarii viitoare, să influențeze dezbaterile publice și să sporească interesul oamenilor de știință în legătură cu justiția socială și gândirea în perspectivă, pe termen lung.

În aprilie 2015, am primit o invitație la primul congres de mare anvergură, cu mai mult de 200 cercetători științifici de top, din întreaga lume, care a avut loc în Istanbul în august 2015. Invitația era pentru a mă alătura unuia dintre sub-grupurile sau capitolelor colective, intitulat „Pluralizarea familiei, a genului, a sexualității”. S-a întâmplat ca între primirea invitației și eveniment, „Pluralizarea familiei, a genului, a sexualității” să fie redenumită „Pluralizarea familiilor”, deoarece genul devenise un concept de largă circulație (*mainstream*). Acest lucru a avut drept consecință revizuirea componenței echipelor; în cele din urmă, am ajuns să lucrez la penultimul capitol, „Multiplele direcții

ale progresului social: căi pentru a merge înainte”, precum și la formarea unui grup transversal legat de gen (mai multe detalii despre acesta în curând). Un al doilea mare congres a avut loc în Lisabona, în ianuarie 2017.

În textele publicate de către PIPS se regăsesc numele a peste 282 de autori, incluzându-i și pe cei care au adus contribuții. Incluzând membrii din diferite comitete și consilii științifice, numărul total al autorilor crește până la aproximativ 350. Inițial, aproximativ un sfert dintre autori era format din cercetători în domeniul științelor politice; sociologii și economiștii erau sub o cincime. Restul autorilor erau din alte științe sociale, cu câțiva aparținând științelor umaniste. Majoritatea proveneau din Europa și America de Nord și o minoritate substanțială provenea de peste tot de pe glob. Aproximativ 60% erau identificați ca fiind bărbați.

Principiile cheie ale PIPS includ: lucrul bazat pe colegialitate, organizarea de jos în sus; sprijin și fonduri fără constrângeri de la aproximativ 50 de parteneri fondatori, universități și alte instituții, independente față de guverne și lobby-ști; o mare importanță a fost dată abordărilor multidisciplinare și feedback-urilor din partea celor interesați. Autorii au fost încurajați să gestioneze păreri diferite cu modestie și respect, putând admite că nu sunt de acord și să își recunoască limitele expertizei. PIPS s-a centrat pe o perspectivă bazată pe *condiționalitatea*: „dacă obiectivul este acesta, atunci cea mai bună cale este aceea”. Elementele cheie ale progresului social identificate sunt: demnitate egală, drepturi fundamentale, democrație, stat de drept, pluralism, bunăstare, libertate, non-alienare, solidaritate, stimă și recunoaștere, bunuri culturale, valori de mediu, justiție distributivă, transparență, responsabilitate.

Rezultatul acestei munci s-a concretizat în apariția a trei mari volume colective, *Regândind societatea pentru secolul XXI: Raport al Panelului Internațional de Progres Social (Rethinking Society for the 21st Century: Report of the International Panel on Social Progress)*, împreună cu un volum cu mai mulți autori, *Un manifest pentru progresul social: Idei pentru o societate mai bună (A Manifesto for Social Progress: Ideas for a Better Society)*, toate apărute la editura Cambridge University Press. Autorii PIPS sunt activi și în multe forumuri, de exemplu în T20 (rețeaua internațională de tip think-tank a G20 care s-a reunit în Germania în 2017 și în Argentina în 2018), în *Conversația (The Conversation)*, în numere speciale ale revistelor științifice și într-un film documentar: https://www.instagram.com/a_new_society/.

Câteva idei legate de o gamă largă de subiecte de interes pot fi observate în capitolele mari ale celor trei volume: *Volumul 1. Transformări socio-economice*: Trenduri sociale și noile geografii; Progresul social: O busolă; Inegalitate economică; Creștere economică, dezvoltare umană, Prosperitate; Orașe; Piețe, finanțe, corporații; Viitorul muncii; Justiție socială, Bunăstare, organizare economică; *Volumul 2. Reglementare politică, guvernare și transformări ale societății*: Paradoxurile democrației și ale statului de drept; Violentă, războaie, pace, securitate; Organizații internaționale, tehnologiile guvernantei; Capital de guvernare, muncă și natură; Media și comunicare; *Volumul 3. Transformări în valori, norme, culturi*:

Schimbări culturale; Religii; Pluralizarea familiilor; Sănătate globală; Educație; Apartenență; Direcții multiple ale progresului social; Contribuția științelor sociale la politicile și schimbările instituționale. Pentru fiecare subiect sunt studiate situația curentă, trendurile istorice și viitoare, direcțiile de schimbare inspirate de justiția socială și argumentele pro și contra pentru asemenea schimbări. Subiectele transversale sunt: Știință, tehnologie și inovație; Globalizare; Mișcări sociale; Sănătate și, așa cum am menționat, Genul. Grupul transversal care a avut ca subiect Genul a făcut comentarii pe marginea schițelor de capitole și a alcătuit o listă cu recomandări pentru autori, listă legată de discuțiile despre gen, incluzând puncte necesare precum:

- *relații de gen, relații genizate de putere și procese care au fost influențate de gen*, nu doar genul ca substantiv, variabilă sau categorii specifice de gen;
- *construcții de gen și puterea de gen diferențiată atât a femeilor și a feminităților, cât și a bărbaților și masculinităților*;
- interpretarea genului ca însemnând „femei și bărbați” poate minimiza *diversitatea de gen, alte genuri și pozițiile LGBTQ+*;
- diferitele moduri în care relațiile de gen sunt organizate în și de-a lungul *diferitelor societăți*, deoarece generalizările legate de gen pot avea diferite neajunsuri;
- copii, să nu fie minimizezate concepte precum „fete” și „băieți”;
- grijă și consistență în deosebirea conceptelor de „egalitate de gen” și „echitate de gen”;
- reprezentarea proceselor de gen și a regimurilor de gen ca *arene „neutre din punctul de vedere al genului”* sau „non-genificate”, de exemplu relațiile internaționale sau transportul;
- *sexualitatea*, incluzând *sexualitate non-normativă*, care nu reproduce *hetero-normativitatea*;
- *viitoruri ale genului și al sexualității*, de exemplu implicațiile noilor tehnologii;
- genul construit *intersecțional*, la toate nivelurile, de la identitate la relații sociale globale.

În general, Raportul PIPS a căutat să adune cunoștințe de ultima oră despre posibilitățile legate de schimbare socială structurală și să sintetizeze informațiile pe principii, posibilități și metode pentru îmbunătățirea instituțiilor sociale. Au fost făcute multe recomandări, cum ar fi, începând doar de la penultimul capitol: depășirea obstacolelor pentru progres social sustenabil; extinderea formelor non-capitaliste de activitate de piață și a rolului statului sau al comunității în îndeplinirea nevoilor umane; construirea sectoarelor de piață mobile și de cooperare; conversia firmelor capitaliste în cooperative și preluări muncitorești; democratizarea corporațiilor capitaliste mari; venit minim necondiționat; servicii universale de îngrijire; numirea și schimbarea celor puternici și privilegiați din instituții și politici sociale; construirea alianțelor transnaționale, inter-organizaționale pentru dezvoltarea politicilor folosind cunoștințele din Sudul global; extinderea agendelor de egalitate în arene „nemarcate” și a politicilor transnaționale; democratizarea democrației; și bugetare participativă. ■

Adresă de corespondență: Jeff Hearn <hearn@hanken.fi>

> Sărăcie și inegalitate:

Africa de Sud ca avertisment pentru Africa

de **Jeremy Seekings**, Universitatea din Cape Town, Africa de Sud, membru al Comitetului ISA de Cercetare a Sărăciei, Bunăstării Sociale și Politicilor Sociale (RC19) și fost vicepreședinte al Comitetului ISA de Cercetare a Dezvoltării Urbane și Regionale (RC21)

Căutând un loc de muncă în Africa de Sud, unde numărul de șomeri s-a dublat în ultimii 25 de ani.

Foto: Jeremy Seekings.

Sărăcia și inegalitatea din Africa de Sud au atras o atenție considerabilă, pe bună dreptate. Procentul de sărăcie absolută din Africa de Sud – calculat folosindu-se măsuri standardizate ale venitului monetar – este și rămâne în continuare extrem de mare luând în considerare PIB-ul per locuitor al țării. Acest lucru se întâmplă, bineînțeles, deoarece în Africa de Sud distribuția venitului este foarte disproporționată. Sărăcia ridicată și inegalitatea își au rădăcinile în istoria de deposedare rasială și discriminare a Africii de Sud, înainte și în vremea apartheid-ului. După 25 de ani de guverne alese democratic, sărăcia se încorporează să rămână la un nivel ridicat și inegalitatea probabil a crescut și ea. Este clar că nu se poate vorbi despre cazul în care democrația duce automat la reducerea sărăciei sau a inegalităților.

> Rezistența sărăciei și inegalității în Africa de Sud

Rezistența sărăciei și inegalității reflectă câțiva factori. În cartea noastră apărută în 2005, *Clasă, Rasă și Inegalitate în Africa de Sud* (*Class, Race and Inequality in South Africa*) (Yale University Press), Nicoli Nattrass și cu mine am argumentat faptul că inegalitatea a supraviețuit apartheid-ului deoarece nu a mai fost alimentată de discriminare rasială explicită. Sub apartheid, sud-africanii albi nu au acumulat doar proprietăți și bunuri financiare, dar și capital uman (prin educație publică discriminatorie pe bază de rasă) și capital social. (Ar fi trebuit să adăugăm și capitalul cultural). Acest lucru a însemnat că discriminarea rasială a putut fi abolită fără subminarea privilegiilor majorității albe de sud-africani. Guvernele alese democratic după 1994 au demontat

ultimele vestigii ale discriminării rasiale explicite și au introdus acțiuni afirmative considerabile în favoarea sud-africanilor de culoare neagră. Dar majoritatea sud-africanilor albi au continuat să se bucure de privilegii de clasă. Pe de altă parte, în vreme ce o parte din sud-africanii de culoare neagră au beneficiat de înlăturarea restricțiilor pe bază de rasă (și apoi de acțiuni de afirmare) și au prosperat, mulți sud-africani negri au continuat să sufere din cauza lipsei de capital de orice fel. Fără abilități, capital social sau pământ, 4 din 10 adulți sud-africani erau șomeri.

În cartea noastră din 2015, *Politici, Politică și Sărăcie în Africa de Sud* (*Policy, Politics and Poverty in South Africa*) (Palgrave Macmillan), eu și Nattrass ne-am concentrat pe motivele pentru care nu a existat un sprijin politic mai puternic pentru politicile pentru săraci după tranziția spre democrație.

>>

Am recunoscut faptul că anumite politici guvernamentale au fost pentru cei săraci. Programele de asistență socială în Africa de Sud redistribuie o parte neobișnuit de mare (între 3% și 4%) din PIB de la plători de taxe bogați către gospodării preponderent sărace. Acest lucru reduce sărăcia, dar nu inegalitatea. Cu toate acestea, atât sărăcia, cât și inegalitatea persistă. Motivul principal pentru acest lucru este rata foarte mare a șomajului. Nu doar că rata șomajului a crescut în cei 25 de ani de guvern democratic, dar numărul absolut de oameni șomeri s-a dublat. Puține dintre beneficiile creșterii economice s-au resimțit și la cei foarte săraci, cu excepția redistribuției prin asistență socială finanțată de taxe. Considerăm că acest fapt reflectă, parțial, efectul sufocant al politicilor pieței muncii asupra sectoarelor cu forță mare de muncă.

> Un fenomen în creștere în întreaga Africă

Istoria Africii de Sud este considerată un caz excepțional. Dar persistența sărăciei și creșterea inegalității în Africa de Sud este o anticipare a unui fenomen în creștere în întreaga Africă. Între 1990 și 2015, procentul de populație aflată în sărăcie extremă a scăzut cu două treimi, de la 47% la 14%. Numărul total estimat al oamenilor care trăiesc în sărăcie extremă a scăzut de la aproape 2 miliarde de oameni în 1990 la 836 milioane în 2015. În Africa, pe de altă parte, rata sărăciei a scăzut mult mai modest, de la 57% la aproape 40%, în vreme ce numărul absolut al oamenilor care trăiesc în sărăcie extremă în Africa de fapt a crescut. La fel ca în Africa de Sud, sărăcia rezistă în ciuda creșterii economice. Prea puține dintre beneficii ajung la cei săraci. Elasticitatea de creștere a sărăciei în Africa între 1990 și 2015 a fost de doar -0.7, comparată cu -2 pentru alte regiuni, însemnând că fiecare 1% creștere economică în Africa a dus la o scădere de doar 0.7%, în vreme ce aceeași creștere în altă parte a redus sărăcia cu 2%. Creșterea economică în Africa a alimentat inegalitatea mai mult decât a dus la reducerea sărăciei.

În Africa, spre deosebire de Africa de Sud, cei săraci de aici au fost majoritar țărani fermieri. Țăranii fermieri

în majoritatea (dar nu toate) zonele au o productivitate scăzută și sunt vulnerabili la seceta care duce la distrugerea bunurilor. Guvernele au neglijat frecvent populația rurală. „Dezvoltarea” impusă acestor fermieri a condus rareori la beneficii majore. Omareparted în Africa a fost caracterizată de mult pământ și lipsa forței de muncă. Acum este caracterizată din ce în ce mai mult de pământ insuficient și de un surplus de forță de muncă. Creșterea productivității țăranilor fermieri este în mod evident necesară pentru îmbunătățirea securității naționale a mâncării și pentru reducerea sărăciei din mediul rural. Este puțin probabil, totuși, să absoarbă o forță de muncă crescândă. Rezultatul este deja evident: creșterea ratei șomajului în rândurile tinerilor, majoritatea acestora migrând către mediul urban, ei fiind văzuți de elitele politice ca fiind o amenințare politică.

> Nevoia pentru industrii care necesită o forță de muncă mare

În Africa de Sud și în creștere în restul Africii, reducerea sărăciei necesită dezvoltarea sectoarelor non-agricole cu forță mare de muncă. Aproape orice caz istoric de creștere economică susținută și reducere a sărăciei a implicat o fază a industriilor cu forță mare de muncă. În noua noastră carte, *Dualism inclusiv: Dezvoltarea intensivă a forței de muncă, muncă decentă și muncă în surplus în Africa de Sud* (*Inclusive Dualism: Labour-Intensive Development, Decent Work, and Surplus Labour in Southern Africa*) (Oxford University Press, 2019), Nicoli Nattrass și eu am folosit munca clasică a lui W. Arthur Lewis – singurul economist cu rădăcini africane care a câștigat premiul Nobel pentru economie – ca să examinăm rolul fabricilor de haine în extinderea ocupațiilor și a reducerii sărăciei. Industria de haine este importantă ca atare, fiind o potențială sursă majoră de slujbe pentru cei săraci. Cele 4 milioane de joburi în industria hainelor în Bangladesh poate sunt plătite cu salariul minim, dar au jucat un rol major în reducerea sărăciei, deoarece femeile din mediul rural s-au mutat într-un loc de muncă mai productiv și mai bine plătit. Industria textilă poate fi canarul dintr-o mină de cărbune, indicând sănătatea mediului. Într-o

mină de cărbune, sănătatea canarului din colivie era un indicator al pericolului pe care gazul îl reprezenta pentru mineri. În mod similar, dacă o țară cu surplus de muncă nu are o industrie textilă în creștere, ceva este greșit în ceea ce privește politicile.

Dualismul inclusiv include o discuție detaliată a lecțiilor din Africa de Sud, unde angajările din industria textilă au scăzut în același timp în care șomajul a crescut. Mai alarmant, elasticitatea de creștere a ocupațiilor în industrie în Africa de Sud a fost probabil negativă, însemnând că mărirea numărului de produse finale a coincis cu o scădere a numărului de locuri de muncă din sector. Productivitatea muncii a crescut, deoarece angajatorii au investit în tehnologii care necesită mai multe abilități și capital, dar numărul de locuri de muncă a scăzut. Aceasta este, bineînțeles, o rețetă pentru o inegalitate și sărăcie persistente, dacă nu în creștere. Atribuim acest fapt așa numitului „fundamentalism al muncii decente”, de exemplu urmărirea unei „munci decente” fără a ține cont de consecințele avute asupra numărului de locuri de muncă/șomajului. Până când Africa de Sud și alte țări africane nu vor oferi tipul de mediu în care industria textilă se poate dezvolta, sărăcia și inegalitatea vor rămâne.

Datele legate de sărăcie în Africa sunt din *Raportul privind obiectivele de dezvoltare ale mileniului* (*Millennium Development Goals Report*) al Națiunilor Unite (New York: United Nations, 2015), Kathleen Beegle et al. *Sărăcia în Africa în dezvoltare* (*Poverty in a Rising Africa*) (Washington DC: World Bank, 2016), și Zarobabel Bicaba et al. *Eliminarea sărăciei extreme în Africa: tendințele, politicile și rolurile organizațiilor internaționale* (*Eliminating Extreme Poverty in Africa: Trends, Policies and the Roles of International Organizations*), Working Paper 223 (Abidjan: African Development Bank, 2015). ■

Adresa de corespondență: Jeremy Seekings
<jeremy.seekings@uct.ac.za>

> Penticostalismul și creștinismul charismatic din Africa de Sud

de **Mokong S. Mapadimeng**, Consiliul de Cercetare al Științelor Umane din Africa de Sud, membru al Comitetelor de Cercetare ISA privind Sociologia Artelor (RC37) și Mișcarea forțelor de muncă

Pastorul unei biserici penticostale pulverizând Doom, un insecticid, în fața unei membre a congregației.

Alegerile democratice din 1994 din Africa de Sud au marcat un moment de schimbare, reprezentat de prăbușirea oficială a ordinului colonial al apartheidului și înlocuirea sa cu regulile majorității democratice de culoare. Aceste schimbări au fost însoțite de alte câteva și, în special, de schimbările în vechile instituții, structurile și practicile asociate lor. Printre acestea a fost și creșterea mișcărilor religioase creștine care s-a manifestat prin biserici creștine penticostale și/sau carismatice. În timp ce aceste biserici nu sunt noi în Africa de Sud, după ce au apărut pentru prima dată la începutul secolului al XX-lea, ele au crescut exponențial în întreaga țară în perioada imediat următoare anului 1994, atât în centrele urbane, cât și în localitățile rurale îndepărtate.

Creșterea exponențială a numărului acestor biserici nu a fost, totuși, lipsită de probleme și controverse. În cele din urmă, am fost martori și am citit rapoarte despre controverse nesfârșite în care se

spune că aceste biserici sunt angajate în practici percepute ca fiind contrare credinței creștine adevărate. Printre aceste practici se numără hrănirea oamenilor cu șerpi, iarbă, benzină și pesticide, ca parte a vindecării spirituale și luptei împotriva duhurilor demonice (vezi imaginile 1 și 2). La momentul redactării acestei lucrări, au existat procese în instanță împotriva pastorului Nigerian Timothy Omotoso de la biserica Jesus Dominion International (JDI), acuzat de acuzații de agresiune sexuală, de trafic de persoane și de rachete și împotriva multimilionarului născut în Malawi, pastor al bisericii Enlightened Christian Gathering (ECG), Shepherd Bushiri și soției lui, acuzați de fraudă și spălare de bani. De asemenea, recent a devenit viral videoclipul pastorului Congolez Alph Lukau, în care a pretins că tocmai s-a rugat și a reușit să readucă la viață un mort aflat în coșciug.

Controversele nesfârșite cu privire la aceste biserici, incluzând acuzațiile potrivit cărora ele acționează ca

întreprinderi private și care totuși beneficiază de neplata impozitelor din cauza lipsei unui cadru de reglementare, au determinat guvernul sud-african să numească o comisie de anchetă pentru a investiga aceste controverse și presupusele practici ilegale. Această sarcină a fost atribuită Comisiei pentru Promovarea și Protecția Drepturilor Comunităților Culturale, Religioase și Lingvistice (CRL Rights Commission). Ancheta a fost menită să abordeze problema bisericilor frauduloase percepute ca provocând daune emoționale și spirituale oamenilor. Percepția este că unele dintre aceste biserici au fost înființate pentru câștiguri comerciale în folosul liderilor bisericilor, în ciuda faptului că membrii lor trăiesc în sărăcie.

Ceea ce este remarcabil în mijlocul creșterii popularității și a controverselor cu privire la bisericile Penticostale și/sau Charismatice este lipsa perspectivelor sociologice. Acest lucru se datorează faptului că, în Africa de Sud, sociologia religiilor este încă în

Pastorul unei biserici pentecostale dând un șarpe viu unui membru al congregației.

Beckford a observat la fața locului că religia este o construcție socială non-omogenă, complexă, un construct social variat, care depinde de scopurile pentru care este folosită și pe care se străduiește să le atingă. Elementele carismatice unice ale pentecostalismului, inclusiv vindecările miraculoase, au fost exploatate pentru îmbogățirea de sine a păstorilor care se prezintă ca profeți care fac miracole. În timp ce pentru Steve Bruce influența religiei este amplificată de convingerea că răsplata pentru realizarea voinței lui Dumnezeu pe pământ va urma în viața viitoare prin fericirea veșnică și bogății mult mai mari decât lumea lumească poate oferi, actualul val de pentecostalism și biserici carismatice în Africa de Sud accentuează recompensele materiale în lumea actuală.

Nu este ușor să încheiem fără să arătăm efectele istorice ale colonialismului obținute prin bisericile misionare creștine și sistemul educațional occidental. Mai exact, rolul misionar al bisericilor creștine a fost acela de a converti africanii de la credința lor pre-colonială centrată pe Badimo sau Amadliozzi (strămoși) ca medii spirituale pentru accesul la Modimo/Unkulunkulu (Dumnezeu). Acest lucru a dus la convertirea africanilor care ajung să respingă Badimo sau Amadliozzi ca pe spirite demonice, ceea ce înseamnă un proiect de succes de colonizare cimentat printr-un sistem educațional care se bazează pe concepte și categorii teoretice coloniale. Acest lucru confirmă ideea lui Bruce că religia ar putea fie să promoveze coeziunea prin legarea oamenilor sub numele lui Dumnezeu sau printr-o cosmologie comună, fie să schimbe și să perturbe ordinea existentă. ■

Adresa de corespondență:
Mokong S. Mapadimeng
<mmadimeng@gmail.com>

mare parte subdezvoltată. Ca urmare, ea lasă fără răspuns și neexplorată o serie întregă de întrebări sociologice legate de aceste biserici, inclusiv următoarele: cum explicăm creșterea bruscă și exponențială a acestor biserici precum și popularitatea lor în rândul sud-africanilor? Ce segmente ale societății din Africa de Sud sunt implicate activ ca congregație ai acestor biserici? Cine sunt conducătorii acestor biserici și ce îi face atât de carismatici? Cum explicăm că ceea ce pare pasivitate a congregațiilor ca agenți poate fi perceput ca fiind practici toxice și periculoase în cadrul acestor biserici? Ce se întâmplă cu cadrele de reglementare pentru organizațiile religioase din Africa de Sud și pot fi ele văzute drept înșelătoare?

Ca o încercare modestă de a furniza o viziune sociologică preliminară, am luat în considerare o perspectivă teoretică asupra religiei și rolul ei în societate. Această abordare teoretică analizează modul în care este înțeleasă religia, adică ce este și ce rol și influență are în societate. La nivel de definire, există unele dezacorduri pe care James A. Beckford le atribuie faptului că religia este un construct social întemeiat și format pe contexte socio-politice și istorice specifice, care îi conferă sensuri diverse și dinamice, fluide. Această viziune este utilă pentru înțelegerea creșterii exponențiale a bisericilor Pentecostale și Charismatice în Africa de Sud după

1994. Acesta a fost un moment politic care promitea o „viață mai bună pentru toți”, un ideal care nu a fost niciodată pe deplin realizat. Acest lucru se întâmplă în ciuda unor îmbunătățiri obținute prin furnizarea unor servicii de bază, pe scară largă, către cei săraci. Creșterea economică anuală continuă să fie lentă în Africa de Sud, înregistrată în prezent la doar 2.2%, nu a reușit să genereze niveluri semnificative de ocupare a forței de muncă (șomajul oficial este de peste 27%). Sărăcia și inegalitățile se înrăutățesc, coeficientul Gini al țării fiind de 0.63, unul dintre cele mai ridicate din lume. Acestea sunt exacerbate de degenerarea morală și corupția agresivă marcată de jefuirea fondurilor publice de către elitele conectate la politică cu scopul propriei îmbogățiri. La momentul redactării acestui articol au fost în curs de desfășurare două comisii de anchetă care investigau pretinsa captură a statului de către interesele corporatiste alterate, corupție și fraudă.

Acest context explică creșterea exponențială și popularitatea bisericilor carismatice în rândul sud-africanilor. Aceste biserici promit enoriașilor binecuvântări sub forma unui sfârșit miraculos al suferințelor lor cauzate de sărăcie, boli grave și șomaj, precum și sub forma promisiunii unei bunăstări materiale. În acest scop, ei încurajează congregații să facă donații financiare care, în cele din urmă, transformă pastorii în oameni super-bogați.

> Invadatorii spațiului: femei-miner în subteran

de **Asanda Benya**, Universitatea din Cape Town, Africa de Sud

*Muncind în mină.
Foto: Asanda Benya.*

Au trecut 15 ani de când femeile s-au alăturat forței de muncă subterane din minele Africii de Sud. În prezent sunt aproape 50.000 de femei care lucrează în minerit, aproximativ 10.9% din angajații minieri permanenți. În timp ce aproape 11% din forța de muncă minieră este reprezentată de femei, și legislația care facilitează și accelerează incluziunea lor a fost adoptată, industria continuă să se proiecteze și să se prezinte ca implicit masculină și să descrie doar bărbații sau corpurile bărbătești ca fiind potrivite pentru munca în mină. În discurs și în cultura ocupațională a mineritului, această potrivire a corpurilor bărbătești pentru munca în mină este aproape naturalizată și eternizată.

Naturalizarea corpurilor bărbătești în minerit a facilitat în mod neglijent

excluderea femeilor, în ciuda legislației care caută să compenseze excluderile din trecut. Așa cum precizez în altă parte, femeile din minele sud africane sunt „incluse și excluse în același timp”. Într-adevăr, sunt văzute, folosind cuvintele lui Nirmal Puwar, ca niște „invadatori ai spațiului” și în consecință, produc o „stare de dezorientare și anxietate ontologică”. Nu au fost acuzate doar de faptul că afectează în mod negativ productivitatea și securitatea, au fost și stigmatizate atât în interiorul minelor, cât și în afara lor pentru că nu s-au conformat normelor sociale ale feminității. Inclusiv moravurile lor au fost puse sub semnul întrebării.

Deși în teorie, femeile pot face orice muncă subterană, în realitate ele sunt refuzate în practicarea unor anumite tipuri de muncă. În toate puțurile de mină unde am făcut

cercetare, femeile nu puteau opera perforatoarele de rocă. Foarte puține foloseau târnăcoape sau erau operatoare de trolu. Puținele femei de acest tip, cu care am și lucrat, foloseau rareori vinciuri în subteran. Folosind un discurs protecționist, minele refuză în mod strategic să recruteze, formeze și angajeze femei pentru anumite ocupații în subteran. Protejându-le de „munca extenuantă de sub pământ”, acest fapt se întâmplă și duce la dezavantajarea lor din punct de vedere financiar deoarece ele nu pot, în anumite cazuri, să ceară aceleași bonusuri de producție ca bărbații.

Mai jos fac referire la unul dintre multele incidente din subteran care ilustrează modul în care femeile sunt excluse, încadrat într-un discurs protecționist și cultural. Acesta este promovat și adânc înrădăcinat zilnic, iar multe dintre femei sunt recrutate

să fie complici, pentru a-l cimenta și a-i sublinia caracterul înăscut în vreme ce incluziunea acestora este predicată retoric.

La începuturile cercetărilor mele, în timp ce eram încă în pregătire pentru a deveni operatoare de trolu, mi s-a spus că femeile nu sunt primite la cursul de forare. Motivele pentru excluderea lor erau legate de corpul lor, pe care instructorii și mina le considerau nepotrivite și „prea fragile” pentru operarea unei mașini de forat. Instructorii spuneau că mașinile de forat vor afecta în mod negativ pânțele femeilor. În cazul meu, după ce am insistat și am fost primită într-un final la acest curs, am fost instruită strict doar să observ și să nu ating nimic deoarece „abatajele fierbinți și foratul” sunt pentru bărbați și incompatibile cu anatomia femeilor. Design-ul mașinilor și ventilația din interiorul abatajului nu au fost citate ca motive.

După câteva sesiuni de instructaj la centrul de formare și câteva zile de observare, toți recruții noi au avut șansa să încerce mașinăriile și au fost încurajați să imite cât mai bine instructorii și muncitorii experimentați – de la modul în care stau așezați cu picioarele desfăcute și coapsele apropiate de mașinărie, la respirație și ritmurile corporale. Când a fost rândul meu, însă, lecția a fost diferită. Instructorul a trecut de la a refuza să mă lase să operez mașinăria la a-mi spune că femeile nu pot încăleca mașinăriile. Totuși, pentru a băga mașinăria și a fi stabilă, aceasta trebuie încălecată.

Totuși, instructorul meu mi-a spus să îmi apropii picioarele. El a spus că „picioarele trebuie să fie într-o singură parte, ca o doamnă”. Acest lucru s-a întâmplat în ciuda faptului că l-am văzut în mod repetat îmbrâncindu-i pe băieți, spunându-le să își desfacă larg picioarele, să încalce mașina și să o simtă între coapsele lor, „să o țină strâns și să o bage”. El mi-a spus să îmi apropii picioarele și să le mut pe o parte, pentru că „altfel nu vei putea avea copii... îți omori ovulele”. Muncitorii au remarcat de asemenea că o femeie încălecând o mașinărie arată „indecent”.

Așa cum era de așteptat, atunci când am urmat instrucțiunile lor și am forat „ca o doamnă” cu ambele picioare pe o parte, mașinăria m-a târât. *Când am oprit-o ca să le spun că este imposibil de forat în acea poziție, înainte de a-mi întoarce capul către ei, instructorul a spus „vezi, ți-am spus că femeile nu pot fora, fac această meserie de foooarte mult timp, știu despre ce vorbesc. Femeile nu pot face asta, este imposibil... această mașinărie este grea” (toți muncitorii pe care i-am putut vedea dădeau din cap, fiind de acord cu el)* (Notițe de teren, Rustenburg, aprilie 2012). Pentru acești bărbați, faptul că mașinăria m-a târât a fost o confirmare a „nepotrivirii” corpului femeilor cu forajul, nu a instrucțiunilor „speciale” împotriva încălecării mașinăriei.

Aceste idei pudice preconcepse legate de corpul femeilor nu sunt doar la centrul de instrucție, ele se

strecoară zilnic și în munca subterană. Așa cum am documentat în altă parte, sunt multe cazuri în care femeile nu sunt lăsate să își facă munca din subteran sau sunt reduse la niște asistente care curăță sau aduc apă pentru echipe, sau retrase de la locurile de muncă și separate de echipele lor în special dacă echipa lucrează în abataje fierbinți. Eu numesc asta realocarea informală a locurilor de muncă și a dus la izolarea femeilor de echipele lor și alienarea de munca lor și a avut efecte groaznice atât pe termen scurt (nu s-au calificat pentru bonusuri de producție), cât și pe termen lung, legat de promovări.

Acestea nu sunt incidente izolate, ci, mai degrabă, sunt sistemice și întăresc statutul periferic al femeilor în minerit, în ciuda includerii lor legitimate în munca în subteran. Am folosit exemplele de mai sus pentru a ilustra diferențele semnificative și foarte reale, și totuși invizibile, în modul în care bărbații și femeile sunt instruiți și tratați la muncă și cum noțiuni preconcepse legate de corpul femeilor ca fiind fragil și slab duc la excluderea lor, transformându-le în muncitori subterani „de calitate a doua”. Este clar că doar legislația este insuficientă – cultura ocupațională și normele masculine impregnate profund sunt cele care trebuie contestate și schimbate. ■

Adresa de corespondență: Asanda Benya
<asanda.benya@uct.ac.za>

> Efectele extra-economice ale șomajului

de **Thabang Sefalafala**, Universitatea Witwatersrand, Africa de Sud

Discuțiile asupra experiențelor șomajului avute de către cercetători, analiști, factorii de decizie politică și public se concentrează adesea asupra efectelor economice ale șomajului, neglijând în acest proces factori extra-economiци care sunt la fel de importanți. Ceea ce este adesea lăsat să se înțeleagă este felul în care șomajul este în primul rând o problemă a greutăților materiale și a sărăciei. Incapacitatea bărbaților de a asigura nevoile materiale ale gospodăriilor lor este văzută ca o sursă fundamentală de amenințări la adresa masculinității, de umilință și rușine.

Dezbaterile privind șomajul, mai ales în cercurile politice, dar și dincolo de acestea, se concentrează adesea în mare măsură pe efectele economice ale șomajului, privilegiind astfel concepțiile și înțelegerile șomajului ca o problemă de subzistență.

Între 2013 și 2014, am efectuat un studiu etnografic în cadrul foștilor mineri de culoare aflați în șomaj, restructurați din regiunile aurifere ale provinciei Free State din Africa de Sud. Constatările prezintă perspective care confirmă această viziune, dar o și provoacă. Cu alte cuvinte, acestea nu resping efectele economice ale șomajului, dar arată, de asemenea, că suferința lor este mai profundă.

Capitalismul secolelor al XIX-lea și al XX-lea a sintetizat puternic munca salariată ca o ancoră a personalității și a masculinității. Un număr mare de bărbați africani au fost recrutați din zonele rurale și introduși în muncă salariată. Proletarizarea a presupus producția puternică a identităților

proletare colective împărtășite, în care munca salariată însemna o viață decentă, mai ales ca un bărbat susținător al familiei.

Pe măsură ce munca salariată a căpătat o importanță autoritară față de reprezentările unei vieți decente și demne, a apărut o criză a muncii salariate în Africa de Sud și global. Creșterea șomajului a determinat ca un număr tot mai mare de solicitanți de locuri de muncă să nu poată găsi locuri de muncă. Pe lângă asta, locurile de muncă din perioada capitalistă neoliberală adesea nu au caracteristicile asociate cu locurile de muncă tradiționale. De multe ori le lipsesc posibilitatea de exprimare, securitatea și beneficiile. În ciuda crizei profunde a muncii salariate, sugerând epuizarea capacității sale de a-și îndeplini responsabilitățile tradiționale repartizate, munca salariată rămâne esențială pentru concepțiile oamenilor demni din lumea modernă.

În consecință, numeroase vieți cotidiene ale oamenilor sunt marcate de instabilitate economică și insecuritate profunde și prelungite. În Africa de Sud, sistemul de securitate socială, laudat de unii ca fiind cel mai cuprinzător de pe continentul african, nu acoperă șomerii. Astfel, tinerii șomeri și alte categorii de forță de muncă nu dispun de perspective semnificative de venituri stabile și previzibile pentru a-și satisface nevoile de bază.

Cercetarea mea arată că experiențele de insecuritate economică ale foștilor mineri restructurați au fost adesea influențate de auto-formarea

masculină asociată muncii miniere, inclusiv ca susținători ai familiei. De exemplu, unul dintre intervievații mei, numit Raseboko, fost miner, a declarat că șomajul erodează statutul unui bărbat, pentru că nu mai poate să-și întrețină familia. El a spus: „Șomajul mi-a luat statutul de bărbat. Un bărbat își obține statutul întreținându-și familia. Dacă nu-mi mai pot întreține familia, ce statut există?”.

Bărbații șomeri își pierd încrederea, se simt lipsiți de valoare și pot chiar să se gândească la sinucidere din cauza schimbărilor bruște și a neajunsurilor asociate cu șomajul: „Nu poți să-ți întreții familia ca un bărbat. Presiunea din partea familiei mele a fost prea mare, mă gândeam chiar la sinucidere. Am simțit că nu sunt nimic, o persoană lipsită de importanță pentru familia mea. Inutil. Nu văd pentru ce mai trăiesc încă.” Aceștia simt indivie văzând alți bărbați care își întrețin familiile și nu sunt capabili să participe financiar la cluburile comunitare de economii și înmormântare.

La suprafață, datele par să susțină ideea că efectele negative ale șomajului se referă în principal la dificultățile economice și la sărăcie. Cu toate acestea, dificultățile economice și sărăcia nu sunt exclusive pentru șomeri; „muncitorii săraci” sunt angajați, dar sunt persoane lipsite de mijloace materiale.

Foștii mineri au descris imagini provocatoare ale unor trupuri de culoare cărora le lipsesc unele părți, pentru a înfățișa ceea ce înseamnă pentru ei să fie șomeri. A însemnat un anumit tip de „de-clasificare”, adică procesul de a fi aruncat într-o stare de existență

„A pierde un loc de muncă nu înseamnă doar pierderea venitului, ci și degradarea morală. Cu alte cuvinte, acest lucru semnifică pierderea ființei și existența în lume în moduri care sunt proporționale cu munca salariată și relațiile, normele și valorile capitaliste dominante.”

diferită, inferioară celei dinainte. Imagini ale unor trupuri negre bolnave și bătute au fost folosite ca metafore pentru a descrie ordinea socială și cea morală, ambele dezmembrate și sfărâmate. Acest lucru transmite ideea că o astfel de existență era pentru ei o stare anomică de a fi în lume.

Munca salariată nu mai pare să fie o activitate externă în care aceștia s-au angajat ca instrumente, doar pentru a construi și a dezvolta mijloace de trai sustenabile; ea devine un obiect întrupat al dorinței.

Întruparea muncii salariate implică o autoritate morală mai profundă, mai existențială, astfel încât absența muncii salariate depășește implicațiile economice, sociale și psihologice și apare puternic ca o condiție intangibilă a anomiei, trăită ca un sentiment de pierdere.

A pierde un loc de muncă nu înseamnă doar pierderea venitului, ci și degradarea morală. Cu alte cuvinte, acest lucru semnifică pierderea ființei și existența în lume în moduri care sunt

proporționale cu munca salariată și relațiile, normele și valorile capitaliste dominante.

Astfel, umilirea și stigmatizarea șomerilor nu se datorează doar faptului că mijloacele lor de trai au fost compromise. Aceasta se datorează inclusiv faptului că, într-un discurs centrat pe salarii, șomajul constituie o criză, deoarece reprezintă o condiție a inadaptabilității la un anumit tip de ordine hegemonică comună și colectivă. Limitarea înțelegerii noastre privind șomajul ca fiind esențial o problemă de mijloace de trai ne va conduce la ideea că simpla acordare a unui sprijin financiar determinat, cum ar fi un Venit de Bază Garantat (Basic Income Grant - BIG) sau un ajutor de șomaj ar rezolva problema. Cu toate acestea, foștii mineri au respins sprijinul financiar ca un răspuns multilateral pentru șomaj. Respingerea de către aceștia a unui sprijin financiar determinat nu se datorează faptului că nu i-au văzut nicio valoare, ci pentru că acesta nu le-a înlocuit ceea ce fusese pierdut.

Dacă munca salariată eșuează, viitorul depinde de elaborarea unei

strategii de descentralizare a acestora și de reconsiderare a unui nou sistem partajat și colectiv. Căutarea unor idei post-muncă alternative ar trebui să se confrunte cu faptul că o dorință concretă puternică a fost produsă în mod sistematic.

Foștii mineri nu se gândeau la alternative, aceștia voiau locuri de muncă. Aceasta ilustrează provocarea gândirii unor alternative. Angajamentul moral față de munca salariată îi face pe șomeri, factori de decizie politică și analiști să fie opaci cu privire la un posibil viitor în afara muncii salariate.

Pentru ca alternativele post-muncă să fie fezabile, foștii mineri, factorii de decizie politică și societatea, în general, ar trebui să-și imagineze o lume în care munca salariată nu mai este esențială pentru concepțiile de demnitate. ■

Adresă de corespondență: Thabang Sefalafala
<Thabang.sefalafala@gmail.com>

> Cum să hrănești lumea: învățând de la Tanzania

de **Marc C.A. Wegerif**, Universitatea din Pretoria, Africa de Sud

Piața de produse proaspete Ilala din Dar es Salaam. Foto: Marc C.A. Wegerif.

Mutându-mă la Dar es Salaam în Tanzania, am fost fascinat de *duka* (magazin mic), care vinde produse alimentare și de uz casnic pe aproape fiecare stradă. Am fost la fel de fascinat de piețe-spății sociale vibrante, pline de mulți comercianți mici care se cunosc între ei și pe majoritatea clienților lor – care se aflau la câțiva pași de locurile unde am trăit. Acest interes a dus la cercetarea mea despre modul în care sunt hrăniți cei aproape

cinci milioane de locuitori din Dar es Salaam. Acest lucru oferă lecții importante pentru alimentarea durabilă a populației lumii în creștere și într-o continuă urbanizare.

> Urmărind ouăle

La început am urmărit ouăle vândute, în orice cantitate, dintr-o grămadă de ambalaje de carton reutilizate, având 30 de ouă, la *duka*-ul meu local. Pentru a vedea de unde au venit, am mers cu Samuel, cel care a

>>

Samuel livrând ouă unui duka (magazin mic) în Dar es Salaam.

Foto: Marc C.A. Wegerif.

livrat ouăle. După 22 de kilometri, am ajuns la casa periurbană a lui Samuel și ne-am așezat sub un copac, unde am luat prânzul cu familia lui. Samuel crește 100 de găini și cumpără ouă pentru bani de la fermierii avicoli din cartier. El cumpără 600- 900 de ouă seara și se duce în oraș pentru a le vinde în dimineața următoare. La acea vreme, cele trei călătorii ale sale pe săptămână au obținut un profit de două ori și jumătate valoarea salariului minim pentru un lucrător agricol cu normă întreagă. Analiza cantitativă a constatat că aproximativ un milion de ouă pe săptămână au fost transportate în oraș doar pe biciclete, de-a lungul drumului folosit de Samuel. Acest mod ecologic de distribuire a ouălor proaspete reprezintă un furnizor cheie pentru oraș și este modul în care mii de oameni își creează mijloace de trai rezonabile pentru ei înșiși.

Cercetările ulterioare au evidențiat modul în care industria ouălor este integrată într-un sistem alimentar mai mare. Samuel cumpără furaje pentru găini de la o fabrică de furaje suficient de aproape încât să transporte sacul acasă într-o roabă. Fabrica de furaje obține ingredientul principal (tărâțele de porumb) de la fabricile locale, dintre care peste două mii sunt în Dar es Salaam. Excrementele

găinilor sunt folosite ca îngrășământ pentru horticoltură, iar legumele cultivate sunt vândute în piețe și la vecini.

Cercetarea mea a urmărit și alte alimente importante pentru majoritatea oamenilor din oraș: porumb, orez, lapte, carne de vită și zarzavaturi. În timp ce natura alimentelor era diferită și sursele geografice variau de la orașul însuși până la cele mai îndepărtate colțuri ale țării, organizarea producției și distribuției de alimente avea unele asemănări. O mare parte din zarzavaturi și lapte, la fel ca ouăle, provine din producția urbană și periurbană, completate de producția transportată de la sute de kilometri distanță. Orezul și porumbul sunt cultivate de milioane de fermieri din interiorul țării (*hinterland*), majoritatea având doar câteva hectare de teren, care produc pentru consumul propriu, replantând și vânzând angroșiștilor. Angroșiștii, care lucrează cu agenți locali, care sunt adesea fermieri, ajung în sate izolate și plătesc cash chiar și pentru cantități mici, adunându-le laolaltă apoi pentru transport, mai ales spre Dar es Salaam, uneori prin intermediul piețelor regionale. Angroșiștii aranjează transportul, procesarea și distribuția către punctele de vânzare cu amănuntul, cum ar fi *duka* și piețele populare. Camioanele sunt

angajate în funcție de necesitățile diferitelor companii de transport. O mare parte a procesului de măcinare a porumbului și de decorticare a orezului se efectuează prin plata per sac sau per kilogram pentru folosirea mașinilor de măcinat deținute de oamenii de afaceri locali.

> Un „sistem alimentar simbiotic”

Acest sistem alimentar, care oferă cea mai mare parte a mâncării orașului, cuprinde o mulțime de actori la scară mică, de la agricultori, la comercianții cu amănuntul, care împreună livrează o cantitate de hrană de dimensiunea unui oraș, fără implicarea directă a corporațiilor sau a statului, în afară de colectarea impozitelor. Eu numesc asta „sistem alimentar simbiotic”, considerând că altă terminologie, cum ar fi cea „informală”, nu descrie corect acest lucru. Simbiotic nu înseamnă că toate relațiile sunt egale, ci sunt reciproc avantajoase și nu prădalnice, în acest din urmă caz relațiile nu ar fi menținute. Actorii operează în relații economice integrate social care implică o tensiune între concurență și cei care lucrează împreună; o luptă pentru autonomie, dar și pentru solidaritate. În unele cazuri, cum ar fi piețele municipale, există structuri formale

cu comitete alese și reguli stabilite, care se potrivesc principiilor comune de gestionare a resurselor. Cu toate acestea, de multe ori, colaborarea are loc în mod organic, fără reguli, structuri sau contracte explicit menționate. Actorii interdependenți, cu statut relativ egal și repertorii culturale comune, fac comerț reciproc și lucrează împreună, bazându-se pe norme stabilite și relații, cel puțin, de familiaritate. Reciprocitatea face parte din aceste norme, însă nu se reduce la schimburile materiale limitate și directe. Colaborarea – cum ar fi împărțirea transportului și a informațiilor, comercianți care supraveghează standurile celorlalți și ajută la îngrijirea copiilor – depășește constrângerile legate de resurse și creează rețele sociale de valoare. Aceasta nu se bazează pe solidaritatea oportună (deși solidaritatea se dezvoltă prin practica sa) sau pe altruism, ci mai degrabă pe ceea ce funcționează într-un anumit context. Acest context, în Tanzania, include protecția agriculturii față de concurența internațională prin taxe și alte măsuri și o istorie a intervențiilor statului care au limitat acumularea de capital de către câțiva.

O formă importantă de asistență reciprocă este modul în care noii veniți – fie aceștia fermieri, angrosiști sau comercianți cu amănuntul – își fac debutul. În mod invariabil, oamenii își încep propriile afaceri cu ajutorul altora – familia, prietenii și

cunoștințele – care se află deja în aceeași afacere, care le arată oportunitățile și modalitățile de lucru și îi prezintă actorilor-cheie. Dintr-o perspectivă economică restrânsă, ei contribuie la crearea propriilor lor competitori, dar și la crearea viitorilor colaboratori. Samuel a început comerțul cu ouă după ce un alt comerciant i-a arătat traseele și magazinele pe care le-ar putea aproviziona. Angrosiștii de orez și porumb încep să călătorească cu un angrosist care activează în zonele producătoare și sunt prezentați angrosiștilor și fermierilor. În mod normal, comercianții cu amănuntul încep în calitate de asistenți la magazin, lucrând ca un fel de ucenici, lucru care le permite să învețe și să economisească bani pentru a-și începe propria afacere. Astfel de mecanisme dezvoltă sistemul prin replicare, îl mențin echitabil și inițiază noii veniți cu normele stabilite.

Toate alimentele produse în Tanzania și distribuite prin sistemul alimentar simbiotic sunt mai ieftine de la *duka* și de la piețele populare decât de la supermarketuri. În plus, aceste puncte de vânzare fac ca produsele alimentare să fie mai accesibile, deoarece sunt aproape de oameni, sunt vândute în orice cantitate dorită de client (sau pe care poate să și-o permită), rămân deschise până târziu și oferă credite fără dobândă clienților obișnuiți pe care îi cunosc. De asemenea, agricultorii obțin prețuri

mai bune prin sistemul alimentar simbiotic decât dacă livrează supermarketurilor sau altor rețele corporatiste.

> Impactul asupra sistemului de aprovizionare alimentară

Trei grupuri de supermarketuri internaționale s-au prăbușit sau s-au retras din Tanzania din anul 2014. O serie de investiții agricole planificate la scară largă, inclusiv tranzacții mari cu terenuri, s-au prăbușit sau și-au ratat obiectivele, inclusiv Coridorul Sudic de Culturi Agricole (Southern Agricultural Growth Corridor), care a fost susținut de corporații, precum Monsanto, Yara și Unilever, precum și de către organizații multilaterale (de exemplu, G8, Banca Mondială, Organizația pentru Alimentație și Agricultură), atunci când a fost lansat la Forumul Economic Mondial în 2010.

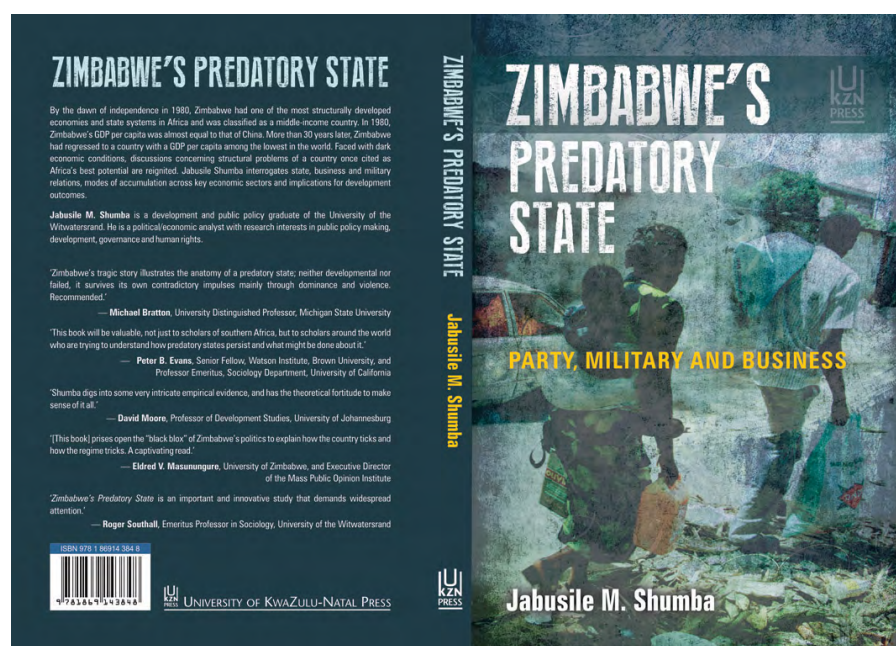
În pofida acestor eșecuri, alimentele se află pe rafturile din Dar es Salaam. Producția de porumb și cea de orez din Tanzania, în continuare realizată de mici fermieri, a crescut substanțial în ultimii cincisprezece ani, păstrând ritmul cu un oraș care și-a dublat populația, crescând cu 2,5 milioane de locuitori din anul 2002. Samuel și-a sporit livrările de la trei la cinci ori pe săptămână, aprovizionând același *duka* și alte câteva noi. ■

Adresa de corespondență: Marc C.A. Wegerif
<marc.wegerif@up.ac.za>

> Statul prădător din Zimbabwe:

partidul, armata și mediul de afaceri

de **Jabusile Madyazvimbishi Shumba**, Universitatea Africa, Zimbabwe

maselor pline de speranță și ale multor susținători ai proiectului de luptă pentru independență. În măsura în care lupta de eliberare s-a încheiat cu înfrângerea minorității coloniale promotoare a supremației albilor, a fost câștigată o bătălie istorică. Cu toate acestea, mișcarea de eliberare aflată la putere s-a dovedit a fi o dezamăgire, nu numai pentru mulți dintre promotorii săi, ci și pentru majoritatea cetățenilor pe care îi conduce acum. Un stat tânăr foarte promițător la momentul independenței în 1980, statul Zimbabwe din anii 2000 este asociat acum cu imagini grotești de violență, cu un eșec economic cataclismic, cu sărăcia și suferința. Mai multe întrebări imploră răspunsuri: De ce s-a întâmplat acest lucru? Cum s-a întâmplat? Elita conducătoare știa că alegerile sale ar duce la declinul dezvoltării statului Zimbabwe?

> Statul prădător

În cartea *Statul prădător din Zimbabwe: partidul, armata și mediul de afaceri* [lb. eng. *Zimbabwe's Predatory State: Party, Military and Business*], argumentez că statul Zimbabwe este cel mai bine conceptualizat ca fiind prădător, mai degrabă decât în alt mod. Cu toate acestea, noțiunea de stat prădător a rămas un concept vag. Opinia mea este diferită de cea a altor promotori ai termenului, care l-au apropiat pentru a desemna contrariul unui stat în dezvoltare, o variantă specială de criminalizare sau o formă de neopatrismalism. Într-adevăr, majoritatea perspectivelor economiei politice

In dezbaterile academice, povestea statului Zimbabwe este contestată la fel de mult pe cât este de polarizată. Însăși natura statului este pusă sub semnul întrebării și reprezintă un subiect de dispută: exemplifică Zimbabwe un stat fragil, puternic și necooperant, sau un stat prădător? Pe 15 noiembrie 2017, când intervenția armatei a dus la detronarea longevivului conducător Robert Mugabe, unii au caracterizat acțiunea decisivă a armatei ca fiind o „lovitură de stat” clasică. Totuși, pentru alții, probabil mult timp frustrați și dornici să vadă plecarea președintelui Mugabe cu orice cost, scopul a justificat mijloacele. Aceștia din urmă au preferat să o considere, în mod creativ, drept o „tranzitie asistată de armată”.

Mulți ar fi de acord că Zimbabwe s-a îndepărtat de așteptările

În Africa post-colonială au tendința să sublinieze absența autorității centrale. Cu toate acestea, în mod ironic, termenul „prădător” înseamnă în mod inerent putere - adică implică capacitatea prădătorilor de a-și jefui țintele, bazându-se pe puterea de a-și subordona victimele. Pentru state, o asemenea forță se bazează, în mod evident, pe prezența mai degrabă decât pe absența autorității centrale, prin care statul este capabil să exercite controlul.

Pe baza cercetării mele empirice, sunt de părere că statul prădător este un proiect de acumulare și reproducere împotriva dezvoltării, care se caracterizează prin: (1) dominația partidului și a armatei în cadrul statului; (2) relațiile stat – mediu de afaceri modelate prin dominare și capturare; și (3) relațiile stat – societate conturate prin violență și patronaj. Cu toate acestea, distincția dintre „statul în dezvoltare autoritar” și statul prădător merită clarificări. Cum putem distinge între cele două, în termeni de structură de stat și relație cu societatea, pentru a înțelege variațiile structurale în explicarea traiectoriilor disparate de dezvoltare?

> State prădătoare vs. state în dezvoltare autoritare

Argumentez că versiunile timpurii ale statului în dezvoltare autoritar și ale statului prădător sunt caracterizate de tendințe autoritare substanțiale și de rolul puternic al rețelelor personale. De exemplu, în timpul masivei industrializări a Coreei de Sud, Park-Chung-hee s-a bucurat de legături strânse cu două dintre cele mai importante companii din țară, Hyundai și Daewoo; astfel, s-ar putea să fie dificil să se delimiteze rolul scopului public de creștere, așa cum este

acesta definit de stat, de rolul motivațiilor profitului privat și al capitalismului de pradă. Cu toate acestea, statul a fost mereu la conducere; nu și-a pierdut niciodată capacitatea disciplinară. De exemplu, atunci când întreprinderile nu au reușit să atingă obiectivele stabilite, au fost pedepsite prin retragerea stimulentei. Constrângerea statului a fost omniprezentă și reală.

De asemenea, cele două tipuri de state diferă considerabil în ceea ce privește relația statului cu mediul de afaceri și natura relațiilor sale cu armata. Statul în dezvoltare autoritar din secolul al XX-lea a combinat utilizarea capacității disciplinare cu stimulente, pentru a promova alianțe productive cu mediul de afaceri, în timp ce relațiile statului prădător cu mediul de afaceri sunt mai degrabă parazitare decât orientate spre producție; prin urmare, obține rezultate opuse dezvoltării.

Natura relațiilor cu armata este de asemenea divergentă prin faptul că utilizarea armatei în cadrul statului în dezvoltare din secolul al XX-lea a fost orientată spre un proiect național mai degrabă decât spre acumulare personală. De exemplu, în modelul asiatic clasic de dezvoltare, armata a jucat un rol eficient în controlul și reprimarea clasei muncitoare interne, pentru a menține costurile de producție scăzute, în vederea obținerii unei competitivități industriale. Într-un stat prădător, folosirea violenței militare oglindește interesele personale de acumulare ale elitei de la putere.

În ceea ce privește modurile de acumulare, sectorul manufacturier este în mod evident absent. Acest lucru indică natura de rentier a

statului prădător: adică se bazează pe extragerea resurselor, mai degrabă decât pe fabricație. Schimbarea structurii economiei din Zimbabwe, renunțarea la un important sector manufacturier în favoarea extracției resurselor, dominantă în epoca post-independență, este asociată cu această trecere la statul prădător. Absența sectorului manufacturier are implicații care scot la iveală deficiența strategiilor de producție, o caracteristică uniformă în sectoare disparate. De fapt, scopul principal al politicilor (cum ar fi programele de indigenizare și împuternicire) este de a asigura sinecurile membrilor guvernului. În cele din urmă, statul are nevoie de cooperare cu capitalul străin (în acest caz, chinezi și sud-africani) pentru a genera venituri valutare și fiscale pentru a susține funcțiile guvernamentale esențiale. Prin urmare, capitalul extern prietenos este acceptat în partajarea veniturilor din resurse.

Concluzia cheie a studiului nu este numai că elita de la putere a avut interese de clasă care au împiedicat transformarea și dezvoltarea economică, dar și că modurile ei vorace de acumulare și reproducere politică au transformat și susținut statul prădător din Zimbabwe. Implicațiile acestui fapt vor fi profunde. De-a lungul anilor, capacitățile de dezvoltare ale țării au fost subminate de o elită prădătoare care s-a bazat pe violență și patronaj pentru a-și păstra puterea și a acumula avere. Reforma va veni cu un cost politic subminat de rețelele de patronaj profund integrate. După intervenția militară din noiembrie 2017, complexul partid – armată și mediu de afaceri a fost întinerit și este probabil să reziste în anii care vin. ■

Adresă de corespondență:
Jabusile Madyazvimbishi Shumba
<jabusile_shumba@biari.brown.edu>

> Jozi: orașul precar al aurului

de **Alexia Webster**, fotograf și **Edward Webster**, Universitatea din Witwatersrand, Africa de Sud, membru și fost președinte al Comisiei ISA de cercetare a mișcărilor forțelor de muncă (RC44)

Un puț aurifer abandonat la periferia Johannesburgului, care este utilizat din nou de mineri de ocazie.
Foto: Alexia Webster.

In calitate de centru economic al Africii pentru mai bine de 125 de ani, Johannesburg – alintat, Jozi – este cel mai mare oraș din lume care nu e construit nici pe malurile unui râu, nici în jurul unui mare port. În schimb, a fost construit pe aur. Încă de la începuturile sale, mineritul aurului a transformat lumea înconjurătoare prin inovația

permanentă, stimulată de valurile de migranți din întreaga regiune – și chiar din toată lumea. Această stare a fost evocată de colecția de eseuri despre Johannesburg scrise de Sarah Nuttall și Achille Mbembe, în care ei portretizează orașul ca un loc de aglutinare și improvizație, un oraș care își dezvoltă propriul brand de cultură cosmopolitană.

Există, însă, o altă față a Johannesburgului, una distructivă, nu doar a oamenilor, ci și a naturii. Johannesburg este, după cum spune Joseph Schumpeter, un exemplu de „distrugere creativă”. Mineritul sălbatic în puțurile abandonate din împrejurimile orașului ar putea, cred unii, să distrugă orașul aurului.

Neremarcată și ascunsă de lume, o așezare înfloritoare de mineri de ocazie și copiii lor. Imigranți transfrontalieri disperați, fără documente, și-au adus familiile cu ei și duc o existență precară în locuri ascunse, nu departe de centrul orașului.
Foto: Alexia Webster.

> Originile industriei miniere

Crucial pentru buna înțelegere a mineritului aurului în Jozi este extrem de sensibilul său cost structural. Provocarea primilor prospectorii a fost nu aceea de a găsi aur, ci de a-l găsi în cantități profitabile. Profitul depindea, din două motive, de costuri de producție scăzute. În primul rând, conținutul mediu de aur din minereu este scăzut și acesta este depozitat la mare adâncime. În al doilea rând, prețul aurului, determinat de piața

mondială, nu permite companiilor miniere să transfere către clienți orice creștere a costurilor de producție. În consecință, dată fiind structura de cost limitată în mod strict, salariile au constituit domeniul prin care s-a urmărit minimizarea costurilor. Sarcina istorică a proprietarilor de mine a fost, în acest caz, crearea și deținerea unei largi rețele de aprovizionare cu forță de muncă africană ieftină.

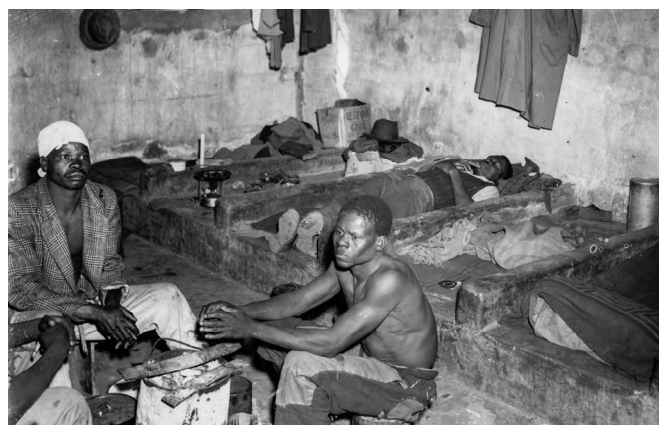
Lipsiți de pământ și incapabili să

plătească taxe, oamenii au fost forțați să caute muncă salarizată. Erau cazați în dormitoare aglomerate, unde locuiau doar persoane de același sex. Nu li se permitea să-și aducă familiile cu ei. Familia trebuia să producă forță de muncă și să se îngrijească de cei care se întorceau acasă bolnavi, răniți sau bătrâni. Astfel, numeroasa populație de țărani din regiune, în particular femeile, susținea proprietarii de mine, permițându-le să plătească doar costurile de întreținere a unei singure persoane.

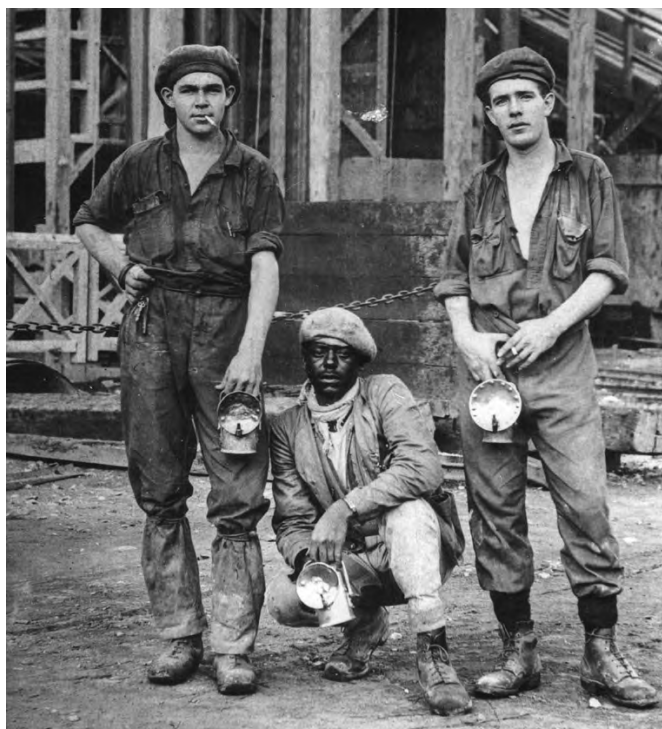
La mare adâncime, cu spațiu minim și un sistem de susținere precar, minerii de culoare pregătesc o explozie. Mulți ani de acum încolo, munca le va afecta sănătatea, cei mai mulți vor muri prematur și dureros din cauza bolilor respiratorii.

Foto: anonim, din arhiva lui Luli Callinicos.

Mineri odihnindu-se pe dale de beton într-un spațiu comun. Un dormitor putea adăposti până la 40 de oameni cu condiții minime de spațiu, lumină și încălzire.

Foto: UWC-Muzeul Insulei Robben, Arhivele Mayibuye.

Doi tineri mineri recruți albi lângă un miner de culoare experimentat în 1907. Minerii de culoare primeau și de zece ori mai puțin decât minerii albi. Foto: anonim, din arhiva Luli Callinicos, Aurul și muncitorii [Ib. eng. Gold and Workers], pag. 75.

Plecarea acasă. După un contract de un an, minerii se întorc acasă încărcăți cu daruri pentru familiile lor. Foto: Colecția Neave Africana, Muzeul Arhivelor Africane.

Întoarcerea acasă. Un migrant se întoarce încărcat cu daruri pentru familia sa în Mdudama în 1933.

Foto: SA Review Pictorial, 1935-36.

La o nou-redeschisă mină abandonată, femeile separă minereul cu copiii agățați în spate.

Foto: Alexia Webster.

Miner ridică ciocanul cu care sparge roci sub pământ.

Foto: Alexia Webster.

Pentru a-și menține producția, minele s-au dus din ce în ce mai jos, în adâncul pământului. Rata mare de accidente din minele de aur este legată de adâncimea excepțională la care se petrece extracția aurului. Adâncimea medie depășește 1.600 de metri, iar cele mai adânci mine ajung la peste 4.000 de metri sub pământ. O cauză majoră a accidentelor sunt așchiile de rocă și prăbușirile. În 1983, anul în care ne-am început cercetarea, 371 de mineri au fost omorâți de căderile de pietre. Între 1900 și 1985, 66.000 de mineri au murit sub pământ și mai mult de 1 milion au fost răniți sever. Mulți au fost permanent incapacitați de căderile de roci, petrecându-și restul vieții în scaune cu roțile sau în spitale pentru paraplegici.

Aurul este o „resursă consumabilă”. În timp, cantitatea de aur profitabil de sub Johannesburg s-a epuizat. Populația orașului a crescut exponențial și economia sa secundară a înflorit până a devenit cel mai mare centru financiar al țării. Minele și-au oprit producția și puțurile au fost abandonate.

Și totuși, în prezent, nu foarte departe de centrul orașului, găsești migranți transfrontalieri încercând să își câștige ilegal un trai la marginea sectorului minier, așa cum a arătat Janet Munakamwe în teza sa de doctorat. Ei sunt cunoscuți ca *zama zamas*. Coboară în fiecare dimineață, echipați primitiv, utilizând frânghii și lanternele telefoanelor mobile. Scobesc în stratul de rocă cu ciocane simple, hârlețe/ lopeți și dălți pentru a sparge rocile și a aduna minereul.

Un „zama zama” cu un container mare scurge noroiul într-o găleată.
Foto: Alexia Webster.

Femeie-miner curățând fragmente de minereu.
Foto: Alexia Webster.

Îmbinând sortarea minereului cu
pieptănatul și hrănirea copiilor.
Foto: Alexia Webster.

Produsul final al orelor de muncă este o
mică pepită de aur.
Foto: Alexia Webster.

Este o afacere riscantă, scrie Angela Kariuki: „Există posibilitatea foarte reală de a rămâne fără hrană sub pământ, mai ales când muncesc săptămâni (uneori chiar luni) odată. Ei vorbesc despre lipsa de aer, acolo unde echipamentul de ventilație nu mai funcționează. De asemenea, au relatat că unii s-au sufocat, mai ales atunci când au aprins focuri fie pentru a se încălzi în foarte frigurosul mediu subteran, fie pentru a sparge suprafețele de rocă dură. Și mai vorbesc despre infecții pulmonare, tuse persistentă și răni câpătate din cauza frecvențelor prabușiri de roci, a inundațiilor sau altor accidente sau a lipsei ghetelor cu protecție pentru glezne”.

Confrunțați cu indiferența mișcării sindicale oficiale, acești mineri încep să se auto-organizeze prin rețelele sociale facilitate de rețelele de socializare. Foarte puțini aparțin de sindicate, dar noi forme de reprezentare și participare iau naștere, cum ar fi birourile de consiliere muncitorești, societățile funerare și asociațiile pentru drepturile migranților.

Minele de ocazie, spre deosebire de sistemul minier organizat din trecut, implică atât femei, cât și bărbați, dar și familiile lor. Foto: Alexia Webster.

Mineritul nereglementat a căpătat, însă, o lovitură serioasă atunci când primarul Johannesburgului, Herman Mashaba, a anunțat că orașul se confruntă cu o „catastrofă în desfășurare” (*Sunday Times*, 25 noiembrie 2018). Minerii ilegali, a declarat el, au adus orașul pe marginea unui dezastru fără precedent, prin faptul că *zama zamas* produc explozii la câțiva metri de conducte de gaz și combustibil foarte inflamabile de sub Johannesburg. Dacă una dintre aceste conducte ar fi afectată, a spus el, totul pe o rază de 300 de metri va fi „incinerat”. Un oficial al consiliului metropolitan a spus reporterilor *Sunday Times* că suprafețe cheie ale orașului sunt în pericol să se prăbușească din cauza

labirintului de 140 de kilometri de galerii vechi și noi pe care minerii ilegali le sapă sau le dinamitează sub oraș.

Astfel, orașul care a fost construit prin munca minerilor de aur se confruntă cu colapsul sub impactul femeilor și bărbaților ce se luptă să-și croiască un mod de viață ca „mineri ilegali” în mine de aur abandonate din Jozi. În timp ce unii pot celebra „piața liberă” și spiritul antreprenorial al acestor bravi mineri, piața nereglementată „nu poate exista fără anihilarea esenței naturale și umane a societății”, după cum a observat cu multe zeci de ani în urmă Karl Polanyi”.

Comunitățile miniere afectate de distrugerea mediului au format rețele pentru a proteja aceste comunități precare. Că aceste inițiative ar putea fi embrionul contra-măsurilor preconizate de Polanyi, pare puțin probabil, dar se susține ceea ce Michael Burawoy și Karl von Holdt numesc, în *Conversații cu Bourdieu* [*lb.eng.ConversationswithBourdieu*], „momentul Johannesburg”. Momentul Johannesburg, scriu ei, este un moment post-apartheid, un moment de ruptură politică. Este, de asemenea, un moment de contestare acută, fragmentare socială și „o profundă dezordine a societății”. ■

Adrese de corespondență:

Alexia Webster <alexiawebster@gmail.com>

Edward Webster <edward.webster@wits.ac.za>

> Populismul de dreapta

din perspectiva solidarității

de **Jörg Flecker**, Universitatea din Viena, Austria, membru al Comitetului de Cercetare ISA pentru Sociologie Forței de Muncă (RC30), **Carina Altreiter**, **István Grajczar** și **Saskja Schindler**, Universitatea din Viena, Austria

Demonstrație împotriva unei noi legi a muncii la Budapesta, Ungaria în ianuarie 2019. Credit: Attila Kisbenedek/AFP/Getty Images.

Partidele de extrema-dreaptă din Europa au beneficiat de o schimbare socio-economică intensificată ca urmare a crizei financiare și economice din 2008, precum și de scăderea încrederii în instituțiile publice. De la începutul secolului, multe dintre aceste partide au pus problema socială pe agenda lor politică. Considerând migrația întotdeauna ca o problemă centrală, aceste partide ar putea utiliza cu succes sosirea unui număr mare de refugiați în 2015 pentru a mobiliza resentimentele și ostilitatea populației. Așadar, bunăstarea șovinismului se bazează, prin urmare, atât pe o retorică mai prietenoasă față de bunăstării statului, cât și pe o poziție xenofobă mai agresivă. În acest proces, extrema dreaptă a considerat conceptul de solidaritate ca aparținându-i și nu îl mai lasă în mâinile politicii de stânga. De exemplu, premierul maghiar Viktor Orbán a prezentat închiderea granițelor ungare refugiaților ca un act de solidaritate europeană.

Proiectul de cercetare „Solidaritatea în perioadele de criză” (SOCRIS)¹ are ca punct de pornire lupta simbolică

asupra conceptului de solidaritate. Prin luptă simbolică, ne referim la controverse în care actorii (colectivi) încearcă să-și impună propria viziune despre lumea socială asupra altora. Aceasta se referă în aceeași măsură la ceea ce considerăm corect sau greșit, bun sau rău, valoros sau nevaloros și la „limite simbolice” care separă oamenii în grupuri și generează sentimente de similitudine și apartenență. Proiectul se axează pe Austria și Ungaria, țările afectate foarte diferit de criza economică, dar care prezintă evoluții politice similare. Folosind triangularea metodologică a datelor cantitative și calitative, SOCRIS oferă o înțelegere mai profundă a relațiilor complexe dintre schimbarea societății și subiectivitatea politică.

Pentru a analiza conceptele de solidaritate și luptele simbolice aferente, am luat în considerare dimensiunile domeniului sau granițelor comunității imaginate de solidaritate, bazele solidarității și activitățile solidare, de exemplu, în societatea civilă. Sondajul SOCRIS, efectuat în perioada iulie-septembrie 2017 în Austria și Ungaria, sa bazat pe eșantioane reprezentative de indivizi cu vârsta de muncă.

Manifestare împotriva rasismului la Viena, Austria, în martie 2019.
Foto: Jörg Flecker.

Analizele datelor au oferit o înțelegere aprofundată cu privire la ce oameni exprimă solidaritatea, când și de ce oamenii se simt responsabili pentru a ajuta pe alții și dacă sunt în favoarea sprijinului acordat de statul bunăstării pentru diferite grupuri de oameni.

O întrebare importantă de cercetare a fost: Ce tipuri de concepte de solidaritate diferite pot fi întâlnite în țările care par a fi profund divizate, de exemplu, în privința chestiunilor legate de sprijinul acordat refugiaților, beneficiile sociale testate în funcție de mijloace sau sprijinul acordat de stat minorității rome? Pentru a grupa oamenii în funcție de opiniile lor privind solidaritatea, datele sondajului au fost supuse unei analize statistice de tip cluster (categoriale), rezultând șapte grupuri pe țară. În mod surprinzător, unele grupuri prezintă concepte de solidaritate similare în ambele țări. De exemplu, un grup „non-solidar și inactiv” se caracterizează printr-un sprijin redus pentru ajutor social prin limitarea solidarității la familie și la vecini, și prin lipsa implicării în activități ale organizațiilor societății civile. Pe celălalt pol al continuumului solidarității se află un grup „solidar și activ” în ambele țări, și anume oameni care prezintă un tip de solidaritate caracterizat printr-un sprijin puternic pentru statul bunăstării și un nivel ridicat de implicare în activități din cadrul organizațiilor societății civile. Cu toate acestea, sfera de acțiune a solidarității din acest grup diferă între țări: în timp ce în Austria oamenii manifestă îngrijorare pentru întreaga omenire, în Ungaria îngrijorarea este limitată la nivel național.

Cu toate acestea, o mare majoritate a populației ar putea fi situată între aceste extreme. Acolo, am putea identifica alte câteva grupuri care prezintă diferite combinații de fundamente și scopuri ale solidarității, precum și diverse niveluri de implicare. Unele dintre modele există doar în una dintre țări, însă cea mai evidentă diferență între țări se referă la dimensiunea grupurilor. Dacă luăm împreună grupurile sau tipurile de solidaritate și facem doar distincția între exclusivism și incluziune, adică dacă oamenii sunt în favoarea izolării etnice și naționaliste sau dacă arată solidaritate universală, vedem că 62% au o anumită formă de solidaritate incluzivă în Austria, față de doar 39%

dintre respondenții în Ungaria. În schimb, aproximativ 40% dintre maghiari manifestă o solidaritate evidentă din punct de vedere etnic sau național, în timp ce acest lucru este valabil pentru 27% dintre respondenții din Austria.

Din cauza puterii partidelor șoviniste, xenofobe, și ale bunăstării din ambele țări, am fost, de asemenea, interesați să vedem dacă tipurile de solidaritate se potrivesc preferințelor partidelor. Așa cum era de așteptat, cel mai puternic sprijin pentru partidele extremiste și populiste de dreapta se întâlnește în clusterele nesolidare și național-exclusiviste din ambele țări. Cu toate acestea, constatăm, de asemenea, că o parte importantă a persoanelor din clusterele cele mai incluzive (20% în Ungaria și aproximativ 15% în Austria) sunt susținători ai acestor partide. Aceasta înseamnă că unii oameni votează pentru aceste partide nu din cauza, ci în ciuda poziției lor xenofobe și bunăstării șoviniste. Ar trebui, de asemenea, să ne atenționăm să nu presupunem că extrema dreaptă reprezintă pur și simplu atitudini existente în populație, deoarece oamenii ar putea fi atrași de ea din motive diferite.

Spre deosebire de o mare parte din dezbaterile actuale despre populismul de dreapta, rezultatele proiectului SOCRIS indică faptul că nu este vorba doar de un grup social particular, cum ar fi lucrătorii lipsiți de „gulere albastre”, al căror comportament de vot explică succesul partidelor de extrema-dreapta. În timp ce statutul inferior, privarea și sentimentele de neputință politică sunt într-adevăr factori importanți, în mod surprinzător, o parte considerabilă a simpatizanților partidelor de extrema dreaptă din Austria și Ungaria sunt bineveniți, se simt apreciați și au beneficiat de pe urma schimbărilor socio-economice recente.

Perspectiva solidarității contribuie la înțelegerea noastră a separărilor din societăți și a sprijinului pentru extrema dreaptă. Există o anumită potrivire între conceptele de solidaritate și preferințele de partid. Cu toate acestea, în ciuda importanței șovinismului în domeniul bunăstării, nu putem urmări succesul acestor partide pur și simplu ca „solidaritate exclusivistă”. În primul rând, spre deosebire de retorica lor, partidele nu susțin nici măcar un stat al bunăstării bine dezvoltat pentru grupul național. În plus, paternurile de solidaritate sunt adesea destul de complexe, iar ambiguitățile și contradicțiile care rezultă din acestea oferă o anumită deschidere pentru mobilizarea politică din diferitele părți. ■

1. Proiectul este finanțat de Fondul științific austriac FWF (Nr. I 2698-G27) și de Fondul Științific de Cercetare Științifică Maghiară OTKA (Nr. ANN 120360).

Adresa de corespondență: Jörg Flecker <joerg.flecker@univie.ac.at>